

ΝΕΟΝ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟΝ

ΣΥΝΤΟΜΩΤΑΤΟΝ

ΗΤΟΙ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΑΘ' ΗΜΑΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ
ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

ΥΠΟ

ΜΙΣΑΗΛ ΜΙΣΑΗΛΙΔΟΥ

πρωτοψάλτου Σμύρνης.

ΜΕΤΑ ΠΟΛΛΩΝ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΚΑΙΜΑΚΩΝ
ΚΑΙ ΤΕΣΣΑΡΩΝ ΜΟΝΟΧΟΡΩΝ ΚΑΙ ΜΕΤΑ ΠΡΑΚΤΙΚΟΥ ΜΕΡΟΥΣ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΑΘ' ΗΜΑΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΞΕΔΟΘΗ ΑΝΑΔΟΜΑΣΙ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ

1902

ΤΩ,

ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΩ, ΘΕΙΟΤΑΤΩ,
ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΩ, ΠΑΤΡΙΑΡΧΗ,

ΤΩ, ΤΟΥΣ

ΟΙΑΚΑΣ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΣΥΝΕΤΩΣ ΠΑΝΥ ΙΘΥΝΟΝΤΙ

ΚΑΙ ΤΑΙΣ ΜΟΥΣΑΙΣ ΑΕΙΠΟΤΕ ΧΑΡΙΕΝΤΩΣ ΠΡΟΣΟΜΙΛΟΝΤΙ

ΚΥΡΙΩ, ΚΥΡΙΩ,

ΙΩΑΚΕΙΜ ΤΩ, Γ'

ΤΕΚΜΗΡΙΟΝ ΥΪΪΚΟΥ ΣΕΒΑΣΜΟΥ

ΤΟ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΝ ΚΑΙ ΥΜΝΟΛΟΓΙΚΟΝ ΤΟΥΤΟ ΜΙΚΡΟΝ ΠΟΝΗΜΑ ΜΟΥ

ΑΝΑΤΙΘΗΜΙ

Ο ΠΟΝΗΣΑΣ
ΜΙΣΑΗΛ ΜΙΣΑΗΛΙΔΗΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

«Οὐ πάνυ γε ῥαδίον ἐστὶν εὐρεῖν ἔργον
»ἐφ' ᾧ οὐκ ἂν τις αἰτίαν ἔχοι· χαλεπὸν
»γὰρ οὕτω τι ποιῆσαι ὥστε μηδὲν ἁμαρ-
»τεῖν· χαλεπὸν δὲ καὶ ἀναμαρτήτως τι
»ποιήσαντας μὴ ἀγνώμονι κριτῇ περι-
»τύχειν.»

(Ξενοφώντος Ἀπομν. β'. κ. 5).

Φιλόμουνοι Κύριοι,

Ἐπειδὴ, ἀφ' οὗτοι οἱ ἀοιδίμοι Διδάσκαλοι Χρῦσανθος, Χουρμούζιος καὶ Γρηγόριος ἐδημιούργησαν τὴν σημερινὴν ἡμῶν Ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν θεωρίαν, οὐδεμίᾳ μέχρι τοῦδε ἐπινέχθη εἰς αὐτὴν βελτίωσις, φυσικῶ τῷ λόγῳ τὰ λάθη, εἰς ἃ οἱ ἀείμνηστοι ἐκεῖνοι μουσικοδιδάσκαλοι εἶχον τότε ὑποπέσει, ἐξακολουθοῦσιν ὑφιστάμενα, γνωστοῦ ὄντος βεβαίως ὅτι πάντα τὰ νεώτερα θεωρητικά εἰσιν ἀπλαῖ ἀντιγραφαὶ ἐκ τοῦ πρώτου Μεγάλου θεωρητικοῦ τοῦ ἀοιδίμου Χρυσάνθου.

Ἄλλ' ὅμως ὥσπερ πᾶσα ἐπιστήμη καὶ τέχνη βαθμυδὸν καὶ σὺν τῷ χρόνῳ προοδεύει καὶ τελειοποιεῖται διὰ τῶν ἐκάστοτε ἐπιφερομένων διορθώσεων, οὕτω καὶ ἡ τέχνη τῆς Ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, ἔδει βεβαίως προσηκόντως νὰ μελετηθῇ καὶ ἐπισταμένως νὰ ἐρευνηθῇ ὑπὸ τῶν ἀπανταχοῦ περὶ ταύτην ἀσχολουμένων, τότε δ' ὀλίγον κατ' ὀλίγον, τῶν ἐν αὐτῇ ἀσαφειῶν καὶ σφαλμάτων διορθουμένων, θὰ ἐτελειοποιεῖτο καὶ αὕτη.

Ἐκ τοιαύτης καγὼ ὀρμώμενος ἀρχῆς, κατόπιν μάλιστα μακρᾶς καὶ ἀόκνου μελέτης καὶ ἐρεύνης παντός ὅ,τι ἀφορᾷ

πρὸς τὴν καταγωγὴν τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, ἀρ' οὐ αὕτη δὲν ὀργανώθη κατὰ τὴν ἑναρξιν τῆς διαδόσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀλλ' αἰῶνάς τινας βραδύτερον, ὅτε πάνπολλοι Ἕλληνες, ὕμνογράφοι καὶ ἀσματουργοί, ἀσπασθέντες τὸν Χριστιανισμόν εἰσήγαγον εἰς αὐτὴν τὰ γνήσια Ἑλληνικὰ μελοποιήματά των, ὡς ἀριδῆλως καταφαίνεται τοῦτο καὶ ἐκ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας. Παραθέτομεν ὧδε χωρίον τι τοῦ Νικηφόρου Ξανθοπούλου, ἐξ οὗ δύναται πᾶς τις νὰ ἐννοήσῃ, ὅτι ἡ Ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ ἔχει καταγωγὴν Ἑλληνικωτάτην, ὡς ἐξ Ἑλλήνων μουσουργῶν καὶ ποιητῶν τὴν ἀρχὴν λαβοῦσα :

»Οἱ τὰ μέλη πλέξαντες ὕμνων ἐνθέων
 »ἡ λύρα τοῦ πνεύματος Κοσμᾶς ὁ ξένος
 »Ὁρφεὺς νεαρὸς ἡ Δαμασκόθεν χάρις
 »καὶ Θεόδωρος Ἰωσήφ οἱ Στουδίται
 »ὄργανα τὰ κράτιστα τῆς μουσουργίας
 »Ξένη τε σειρήν, Ἰωσήφ ὕμνογράφος
 »μέλος παναρμόνιον Ἀνδρέας Κρήτης
 »καὶ Θεόδωρος ἡ μελίχρους κινήρα
 »Γεώργιος Λέων τε, Μάρκος, Κασσία κτ.λ.

Δὲν εἶνε βεβαίως δυνατόν νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι οἱ ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ Ἱστορίᾳ ἀναφερόμενοι Ἕλληνες μουσουργοί, τέκνα γνησίων Ἑλλήνων καὶ Ἑλληνικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ ἀνατροφῆς τυχόντες, ἐβάσισαν τὰ μέλη τῶν ὕμνων των ἐπὶ Ἀραβικῶν ἢ Ἑβραϊκῶν ἀσμάτων. Ἐχομεν ἄλλως τε πλείστας ἀποδείξεις ὅτι ἡ σήμερον παρ' ἡμῖν Ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ εἶνε γνησίᾳ θυγάτηρ τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς μουσικῆς.

Καὶ πρῶτον οἱ μετὰ τὸν Πυθαγόραν Ἕλληνες μουσικοὶ Ἀριστόξενος, Ἀριστείδης ὁ Κυντιλιανός, Νικόμαχος ὁ Πυθαγορικός, Βακχεῖος, Γαυδέντιος καὶ ἄλλοι ἀρχαῖοι μουσικοφιλόσοφοι εἰσὶν οἱ πρῶτοι μεταδόντες τὰς βάσεις τῆς μουσικῆς

εἰς τοὺς μετέπειτα ἤττον ἀρχαίους Ἕλληνας μουσικογράφους, οἵτινες βραδύτερον, μετὰ τὴν πρώτην ἐξάπλωσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ, εἰσῆγαν ἐκάστοτε τὰ θρησκευτικὰ αὐτῶν ᾠσματα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Τοῦτο ἕκαστος δύναται νὰ μάθῃ, ἐξετάζων ὅπωςδὴποτε λεπτομερῶς τὴν ἱστορίαν.

Δεύτερον, εἰς συγκρίνην τις τὰ Ἐκκλησιαστικὰ ἡμῶν μέλη πρὸς τὰ λείψανα τῶν Δωρίων, Λυδίων, Φρυγίων καὶ λοιπῶν ἀρχαίων Ἑλληνικῶν ἤχων, περὶ ὧν τόσον ἐκτενῶς καὶ λεπτομερῶς γράφει ὁ Μεϋβώμιος, θέλει κατίδῃ ἐντελῇ συμφωνίαν καὶ παραλληλισμὸν μεταξὺ τῶν μὲν καὶ τῶν δέ. Ὑπάρχουσιν ἄπειρα ἐν τοῖς ἤχοις ἡμῶν, σημεῖα δὲ Ἑλληνικῶν γραμμῶν, τριτημόρια, τεταρτημόρια, ὑφέσεις, διέσεις, διχτεσσάρων, διχπέντε, διχπασῶν, τόνοι, ἡμιτόνια, συστήματα τετράχορδα, πεντάχορδα, γένη διχο- νικά, χρωματικά κτλ., πάντα Ἑλληνικά καὶ τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τοῦ Πυθαγόρου ἔχοντα. Ἐπίσης ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ ἡμῶν μουσικῇ ὑφίστανται διάφορα ᾠσματα μεμελουργημένα ὑπὸ Ἑλλήνων ποιητῶν (ἔτι δὲ καὶ ὑπὸ αὐτοκρατόρων) καὶ στίχοι Ἰαμβικοὶ ἑμμετροί. Ταῦτα δ' ἐν τῇ σημερινῇ Ἐκκλησιαστικῇ μελωδίᾳ εἰσὶν ἅπαντα ἐν χρήσει. Ὡς δὲ ἐκ τῆς πραγματείας τοῦ Μεϋβωμίου καταφαίνεται καὶ οἱ ὀκτώ ἡμῶν Ἐκκλησιαστικοὶ ἤχοι εἶνε ἀπλοῦς μόνον κλάδος τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ μουσικοῦ μονοτόνου συστήματος. Ἄλλως τε, ἐπείσθην πρὸ πολλοῦ, ὅτι ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἀραβικῇ καὶ Ἑβραϊκῇ καὶ πάσῃ ἄλλῃ Ἀσιατικῇ μουσικῇ οὐδ' ὁμοιορρυθμία τις, οὐδ' ὁμοιόχρονον ὑπάρχει σύμφωνον πρὸς τὸ ἡμέτερον Ἐκκλησιαστικὸν μουσικὸν σύστημα, διότι αἱ μουσικαὶ ἐκεῖναι μέχρι σήμερον, ὅσον καὶ ἂν ἐτελειοποιήθησαν, δὲν ἀπώλεσαν βεβαίως τὸν ἀρχικὸν αὐτῶν χαρακτήρα ὡς πρὸς τὰς βάσεις καὶ τὰ μέτρα των. Πῶς λοιπὸν δὲν ὑπάρχει ἐν τῇ Ἑβραϊκῇ γραπτῇ τις μουσικὴ ἢ ᾠμά τι ὅπωςοῦν ὁμοιόχρονον, ὥστε νὰ δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ ἐπὶ τινος ἐκκλησιαστικοῦ ᾠματος; Εἶνε ἀλη-

θές, ὅτι ὁ αἰμίνηστος Χρῦσανθος λέγει ἐν τῷ Μεγάλῳ αὐτοῦ Θεωρητικῷ :

»Λέγουσιν ὅτι Πτολεμαῖος ὁ Φιλάδελφος εὐρὼν τοὺς ἤχους συγκεχυμένους καὶ διακεχωρισμένους προσέταξε τοὺς σοφοὺς τῶν Ἑβραίων ἄνδρας νὰ μεταγλωττίσωσι τὴν Ἑβραϊκὴν γραφὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Οὗτοι δὲ συντάξαντες πάντα τὰ μέλη τῶν ἤχων, ἐποίησαν ἐξ αὐτοῦ βιβλίον καλούμενον Μουσικόν, ἐξ οὗ τῆς Παπαδικῆς ἡ πᾶσα τέχνη ἐγνωρίσθη, ὃ σὺν ἄλλοις πολλοῖς ὑπὸ τῶν ἐναντίων ἐνεπρήσθη.» (Ἴδε Χρῦσ. Μ. θεωρ. σελ. XXXII).

Ἡ περικοπὴ αὕτη τοῦ ἀοιδίου Χρυσάνθου δίδει βεβαίως ὑπονοίας εἰς ἕκαστον, ὅτι τὰ ἡμέτερα Παπαδικὰ καλούμενα μέλη παρήχθησαν ἐκ τῆς Ἑβραϊκῆς ἐκείνης βίβλου. Ἰδωμεν ὅμως, ἐὰν ὁ αἰμίνηστος ἔχῃ πράγματι δίκαιον καὶ ἐὰν ἔγραψε τὰνωτέρω μετὰ ἀκριβῆ καὶ ἐπισταμένην ἔρευναν ἢ ἀπλῶς μόνον καὶ πάντα ἀνεξετάστως.

Καὶ πρῶτον δὲν φέρει οὗτος ἀπόδειξιν τινὰ ἢ ἐπιχείρημα περὶ τῶν λεγομένων του, ἀρχούμενος μόνον εἰς τὸ «λέγουσιν»: ἐπιπλέον δὲ γράφει καὶ ἀσυναρτήτως, διότι ἐν ᾧ ποιεῖται λόγον περὶ μουσικῆς τέχνης, μεταβαίνει αἰφνης εἰς τὸ ζήτημα τῆς μεταγλωττίσεως τῆς Π. Διαθήκης (α).

Δεύτερον, ἐν ᾧ τὸ βιβλίον ἐκεῖνο, τὸ ὑπὸ τῶν σοφῶν Ἑβραίων συνταχθέν, ἐπυρπολήθη ὑπὸ τῶν ἐναντίων ἐπὶ Ἰουλίου Καίσαρος ἦτοι προτοῦ καταστῆ γνωστὸς ὁ Χριστιανισμός, ἢ Ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ ἐμορφώθη ὕστερον ἢ μᾶλλον τὸ πρῶτον συνετάχθη ὑπὸ τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ κατὰ τὸν ὀγδοὸν μ. Χ. αἰῶνα, πῶς εἶνε δυνατόν ὁρθῶς σκεπτόμενοι, νὰ

(α) Διότι τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος βιβλίον ἦτο, ὡς προνοῦμεν, μετὰφρασις τῆς Π. Διαθήκης, καὶ οὐχὶ κανονισμὸς τῶν ἤχων, διότι τὰ ἐπιτημονικὰ βιβλία ἐκαλοῦντο κατὰ τοὺς καιροὺς ἐκείνους «μουσικά» ἐκ τῶν ἐννέα Μουσῶν, οὐχὶ δὲ ἐκ τῆς ψαλτικῆς τέχνης. Ἐπομένως ὁμιλῶν περὶ Μουσικῆς δὲν ὤφειλε νὰ ἀνιμίξῃ ἔργον καθιρῶς θερησκευτικὸν καὶ ἀτχστον πρὸς τὴν τέχνην τῆς Μουσικῆς.

παραδεχθῶμεν, ὅτι ὁ Δαμασκηνὸς ἐβασίσθη ἐπὶ τῆς πρὸ Χριστοῦ πυρποληθείσης ἐκείνης βίβλου ; "Αλλῶς τε εἵμεθα πράγματι βέβαιοι, ὅτι τὸ ἔργον ἐκεῖνο ἦτο μουσικὸν ἐπιστημονικόν, τῆς Παλαιᾶς ὁῦλα δὴ Διαθήκης καὶ οὐχὶ ψαλτικῆς τέχνης ;

Δὲν εἶνε λοιπὸν προτιμότερον καὶ ὀρθότερον νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι τὰ ὑπὸ Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ ποιηθέντα μέλη εἰσὶ τελειοποιήσεις τῆς τότε Ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, ἧς αἱ ἀρχικαὶ βάσεις ἐπήγαζον ἀπὸ τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνος μουσικοῦ Πυθαγόρου, τοῦθ' ὅπερ καὶ αὐτὸς ὁ Χρυσάνθος ὁμολογεῖ ἐν τῷ θεωρητικῷ του ; Ἐν τούτοις πολλοὶ ἄνευ τῆς δεούσης ἐρεῦνης, καὶ βασιζόμενοι εἰς λεχθέντα ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀποδείξεως ἱστορικῆς, διςχυρίζονται ὅτι τὰς πρώτας αὐτῆς πηγὰς καὶ βάσεις ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ ἔλαβεν ἐκ τῆς Ἑβραϊκῆς τοιαύτης. Πρὸς ὑποστήριξιν δὲ τοῦ διςχυρισμοῦ των ὅτι τὸ τοῦ ἀοιδίου Χρυσάνθου Μέγα θεωρητικὸν εἶνε ἀλάνθαστον, καὶ ὅτι κατὰ συνέπειαν τὰ παρ' ἡμῖν Παπαδικὰ μέλη συνετάχθησαν τὸ πρῶτον παρ' Ἑβραίων, προβάλλουσι τὸ λεγόμενον, ὅτι ὁ βασιλεὺς Πτολεμαῖος, εἶχε κάμει συλλογὴν Ἑβραϊκῶν ᾠσμάτων ἢ μελῶν. Πιθανὸν τοῦτο, ἀλλὰ διὰ τῆς συλλογῆς ἐκείνης δὲν ἔπεται ὅτι μετήνεγκε τὴν Ἑβραϊκὴν μουσικὴν εἰς τοὺς Ἕλληνας ἢ ὅτι δι' αὐτῆς ἐτροποποίησε τὴν Ἑλληνικὴν. Μεταξὺ τόσων ἄλλων ὑπ' αὐτοῦ συλλεχθέντων ἔργων πιθανῶς νὰ συνέλεξε καὶ ᾠσματα Ἑβραϊκά, ἀλλὰ, μὴ ὑπαρχούσης τότε γραπτῆς Ἑβραϊκῆς μουσικῆς, πῶς ἠδυνήθη νὰ συντάξῃ μουσικὸν βιβλίον, ἐφ' οὗ ἔστω καὶ καθ' ὑπόθεσιν, ἐβασίσθησαν τὰ μετέπειτα Ἐκκλησιαστικὰ ἡμῶν μέλη ;

Πλὴν καὶ ἂν ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος βίβλος ἦτο πράγματι συλλογὴ Ἑβραϊκῶν μελῶν καὶ ἤχων, φαίνεται ὅτι αἱ Ἕλληνες οὐδολως ἐποίησαντο χρῆσιν αὐτῆς, ἀφ' οὗ δὲν διεδόθη οὐδαμοῦ. Ἐν ᾧ ἡ Π. Διαθήκη μεταφρασθεῖσα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ διαδοδεομένη τυγχάνουσα παρ' Ἑλλήσι κατὰ πάντα καιρὸν, ἀποδεικνύει ὅτι ἀληθῶς ἐχρησιμοποιήθη ὑπ' αὐτῶν. Ἐὰν ἐκεῖνο ἦτο ψαλτικὸν βιβλίον καὶ τὰ μέλη ἦσαν ὅλα ἐκ

τῆς Ἑβραϊκῆς μουσικῆς, πολλὰ σήμερον Ἑβραϊκὰ μέλη καὶ ἤχοι θὰ εἶχον τὸν αὐτὸν ῥυθμὸν καὶ τοὺς αὐτοὺς χρόνους καὶ μέτρα, οἷα καὶ τὰ ἡμέτερα Ἑκκλησιαστικὰ προσόμοια. Σκεφθήτωσαν ἄλλως τε οἱ ἐναντία φρονοῦντες, ὅτι ἡ Ἑκκλησιαστικὴ ἡμῶν μουσικὴ τυγχάνει στενῶς συνδεδεμένη μετὰ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ὅτι εἶνε πλουτισμένη δι' Ἑλληνικῶν μέτρων καὶ ποιήσεων ἀναποσπάστων ἀπ' αὐτῆς, καὶ τέλος ὅτι δὲν εἶνε εὐχερὲς μιᾶς ξένης γλώσσης μουσικὴ νὰ ἐφαρμοσθῇ εἰς ἄλλην· διότι ἀπαιτεῖται ἐφαρμογὴ οὐχὶ μόνον ἤχων, ἀλλὰ καὶ ἰσοσυλλάβιων λέξεων καὶ ὁμοιορρυθμῶν καὶ ὁμοιοχρόνων ποιητικῶν μέτρων, ἅτινα δὲν χωνεύονται, οὕτως εἰπεῖν, ὅφ' ἐκάστου μουσικοῦ συστήματος οἰουδῆποτε.

Πρὸς δὲ τοὺς ἀπατωμένους ἐκ τῆς ὁμοιότητος, ἣν ἔχουσι πρὸς ἀλλήλας πᾶσαι αἱ ὠδαὶ τῶν μονοτόνων Ἀσιατικῶν μουσικῶν ἢ ἐκ παρομοίων συμπεραίνοντας καὶ δισχυρίζομένους, ὅτι ἡ Ἑκκλησιαστικὴ ἡμῶν μουσικὴ εἶνε Περσικὴ, Ἀραβικὴ, Ἑβραϊκὴ καὶ εἴ τι ἄλλο, ποιούμεθα αὐτοῖς τὴν ἐξῆς σκέψιν: Ἄν τις ἐκ τῶν ἡμετέρων ὁμογενῶν ἴδῃ ἀλλόφυλόν τινα κατὰ τὴν μορφήν καὶ τὴν ἀμφίεσιν τῷ ἰδίῳ αὐτοῦ πατρὶ ὁμοιάζοντα, πρέπει νὰ παραδεχθῇ ὅτι ὁ εἰς ἄλλην φυλὴν ἀνήκων ἐκεῖνος ἄνθρωπος, εἶνε συγγενῆς ἢ πατὴρ του ἢ ὅτι ἡ οἰκογένεια ἐκεῖνου ἔχει σχέσιν τινὰ πρὸς τὴν ἰδικήν του; Ἐνεκα τῶν ἐθίμων τοῦ τόπου ὁ μὲν καὶ ὁ δὲ τὸν αὐτὸν ἱματισμὸν δυνατόν νὰ φέρωσιν, ἀλλ' οὐδὲ τὸ αὐτὸ αἶμα, οὐδὲ τὰ αὐτὰ αἰσθήματα εὗρηνται ἐν αὐτοῖς. Οὕτω ἐπειδὴ καὶ πᾶσαι αἱ Ἀσιατικαὶ μουσικαὶ ὁμοιάζουσιν ἀλλήλαις διὰ τὸ χαρακτηρίζον αὐτὰς μονότονον, εἶνε λογικὸν νὰ παραδεχώμεθα, ὅτι ἡ μὲν παρήχθη ἐκ τῆς δέ;

Τὰ Εὐρωπαϊκὰ ἔθνη προὔτίμησαν, ὡς γνωστόν, τὴν συμφωνίαν, ἐν ᾗ πάντα τὰ Ἀνατολικά ἔθνη, μηδενὸς ἐξαιρουμένου, ἐνεκολπώθησαν τὴν μελωδίαν. Οὕτω αἱ μὲν μουσικαὶ τῶν Εὐρωπαϊκῶν ἐθνῶν ὁμοιάζουσι πᾶσαι πρὸς ἀλλήλας διὰ τὴν συμφωνίαν, αἱ δὲ τῶν Ἀσιατικῶν πάλιν ἐθνῶν μονοτονίαι ὁμοιά-

ζουσιν ἀλλήλαις διὰ τὴν μελαγχολικὴν, οὕτως εἶπειν, ἡδύ-
τητά των. Ἄλλ' ἡ ὁμοιότης δὲν συνεπάγεται καὶ τὴν ταυτό-
τητα. Καὶ ναὶ μὲν ἡ καθόλου μουσικὴ εἶνε μία (*), ἀλλ' εἶνε
μία ὑπὸ φυσικὴν ἔποψιν, ὡς ἐπιστήμη, ὥσπερ καὶ ὁ ἄνθρωπος
εἶνε εἷς ὑπὸ φυσικὴν ἔποψιν, ὡς πλάσμα, ὁ τρόπος ὁμοίως τῆς
ἐξαγγελίας ἤτοι τὸ ὕφος καὶ ἡ πορεία μεγάλως διαφέρουσιν·
οἱ δ' εἶνε ὁρθὸν νὰ διακρίνωμεν πολλὰ μουσικὰ συστήματα.

Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ ἡμῶν μουσικὴ εἶνε προῖόν τῆς ἀρχαίας
Ἑλληνικῆς μονοτόνου μουσικῆς καὶ ἔνεκα πολλῶν ἄλλων λό-
γων, ἀλλὰ καὶ διότι ποιήσεις, μέτρα, χρόνοι, ρυθμοί, βάσεις,
κανονισμοί, πορεία τῆς κλίμακος, κατατομὴ χορδῆς, προσδιο-
ρισμὸς τόνων κλπ. κλπ. ἐν αὐτῇ εἰσὶν Ἑλληνικὰ γνήσια τὴν
ἀρχὴν ἔχοντα ἐκ τῶν ὁρισμῶν τοῦ Πυθαγόρου, ὅστις τὴν μουσι-
κὴν ἐποίησεν ἀναπόσπαστον ἀπὸ τῆς Γεωμετρίας καὶ Ἀριθμη-
τικῆς διὰ τῶν ἀκριβῶν αὐτῶν διαιρέσεων ἐν τοῖς τονικοῖς δια-
στήμασι. Ἡ ἀκρίβεια δὲ τοῦ τοιούτου καταφαίνεται ἐκ τοῦ
ἐξῆς κανόνος τοῦ μουσικοῦ Γαυδεντίου:

«Λόγοι εἰσὶν ἐν ἀριθμοῖς εὗρημένοι τῶν συμφωνιῶν καὶ
»δοκιμασθέντες ἀκριβῶς πάντα τρόπον, τῆς μὲν διατεσσά-
»ρων «ἐπίτριτον», ὃν ἔχει τὸ 24 πρὸς τὸ 18. Τῆς δὲ δια-
»πέντε «ἡμιόλιον», ὃν ἔχει τὸ 24 πρὸς τὸ 16. Τῆς δὲ δια-
»πασῶν τε ἅμα καὶ διατεσσάρων «διπλασιεπιδίμοιρον», ὃν
»ἔχει τὸ 24 πρὸς τὸ 9. Καὶ τῆς μὲν διαπασῶν τε ἅμα καὶ
»διαπέντε «τριπλάσιον», ὃν ἔχει τὸ 24 πρὸς τὸ 8. Τῆς δὲ
»δὶς διαπασῶν «τετραπλάσιον», ὃν ἔχει τὸ 24 πρὸς τὸ 6».

Αὗται ἦσαν αἱ ὑπὸ τῶν ἡμετέρων προγόνων ἐφευρεθεῖσαι
πρῶται βάσεις τῆς Ἑλληνικῆς μουσικῆς καλλιεργίας καὶ πρῶ-
ται ἐπιστημονικαὶ κατατάξεις τῶν ἀμοιβαίων ἀρμονικῶν σχέ-
σεων τῶν τόνων τῆς φυσικῆς κλίμακος κατὰ τοὺς νόμους τῆς

(*) Ἡ καθόλου Μουσικὴ εἶνε μία, διαίρεται δὲ εἰς δύο κλάδους, μονό-
τονον καὶ συμφωνίαν.

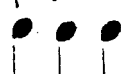
μουσικῆς ἐπιστήμης. Ἐπαναλαμβάνομεν δ' ὅτι εἶνε λίαν παρα-
κεκινδυνευμένη ἡ γνώμη περὶ Ἑβραϊκῆς, Ἀραβικῆς, καὶ εἴ τι
ἄλλο, καταγωγῆς τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς,
διότι οἱ ἄνωθεν ὁρίσμοι εἶνε γνήσιοι Ἑλληνικοί.

§ 2. Περὶ τῆς Εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς.

Καὶ αὕτη βαδίζει κατὰ τὸ διάπονον γένος τῶν ἀρχαίων Ἑλ-
λῆνων, καὶ εἶνε ὡσαύτως καθαρᾶς Ἑλληνικῆς καταγωγῆς
κατὰ σύστημα Ἀριστοξένου μ' ὅλην τὴν διαφοράν, ἣν ἔχει
σήμερον πρὸς τὴν ἡμετέραν Ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν. Κατὰ
τὸν ἀοίδιμον Χρῦσανθον οἱ χαρακτῆρες καὶ οἱ κανόνες τῆς Εὐ-
ρωπαϊκῆς μουσικῆς ἐδημιουργήθησαν (ἢ τοῦλάχιστον ἐτακτο-
ποιήθησαν) ὑπὸ τινος Γοῦτ, κατὰ τὸ 1024.

Τὸ **μίνιμα καὶ ἡμιμίνιμα** αὐτῶν ἔλαβον ἴσως ἐκ τοῦ
ἡμετέρου «Ίσου» τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν μουσικῆς, τὰς
δὲ ὀνομασίας τῶν φθόγγων, ἐκ τῆς ἀκροστιχίδος ὕμνου τινός,
ἀναφερομένου πρὸς τὸν Ἅγιον Ἰωάννην τὸν Πρόδρομον καὶ
ἔχοντος οὕτω :

»*Ut queant laxis*
»*Re sonare Fibris*
»*Mi rages torum*
»*Fa muli tuorum*
»*Sol ve polluti*
»*La bii reatum*
»*Sa ncte Joannes*

Ὑφίσταται μόνον ἡ διαφορὰ τῆς γραφῆς τῶν μουσικῶν
χαρακτήρων, οἵτινες ἐν μὲν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ μουσικῇ τίθεν-
ται ὀριζοντίως, ἐν ἐκείνῃ δὲ καθέτως, ὡς :
καὶ κ.τ.λ.

Ἐπίσης, ἐν ᾧ εἷς τόνος ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ μουσικῇ διατέμνεται εἰς δύο ἡμιτόνια (ὑφesis-διesis), ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ διαιρεῖται εἰς τέσσαρα τεταρτημόρια, ὅηλα δὲ λεπτοτέρας ἡμιφωνίας ἢ ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ μουσικῇ.

Εἶνε λοιπὸν ἀκατάληπτον πῶς τινες ἐπαινοῦσι μὲν τὴν Εὐρωπαϊκὴν μουσικὴν ὡς ἐντελῆ, κατακρίνουσι δὲ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν ὡς ἀνούσιον, ἐν ᾧ ἀγνοοῦσιν ἐντελῶς οἱ κατακριταὶ οὗτοι τὴν θεωρίαν τῆς τελευταίας καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ ἀνουςίου αὐτῆς. Διότι, ἂν οὐ, ὡς κατεδείχθη, ἀμφοτέραι παρήχθησαν ἐκ τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς, ἢ Ἐκκλησιαστικῆς δικαιούται ἔτι μᾶλλον νὰ καλῇται Ἑλληνική, ὡς ἐνέχουσα λείψανα τῆς τελευταίας ταύτης, μὴ ὑπάρχοντα ἐν τῇ εἰς τὸ διάτονον μόνον γένος περιορισμένῃ Εὐρωπαϊκῇ μουσικῇ.

Ταῦτα λέγων δὲν σκέπτομαι βεβαίως νὰ δείξω ὡς κατωτέραν τὴν Εὐρωπαϊκὴν μουσικὴν, ἥτις πόσον ἀνεπτύχθη βαθμηδὸν τελειοποιουμένη. Ὁ λόγος ἡμῶν ἐνταῦθα εἶνε σχετικός. Εἰς τὸ εἶδος τῆς ὁμῶς ἤτοι ἀσχέτως ἐξεταζομένη ἀνομολογοῦμεν ὅτι ἡ Εὐρωπαϊκὴ μουσικὴ δὲν παρουσιάζει τὰς ἀνωμαλίας ἐκεῖνας καὶ τὰ σφαλερά, ἅτινα ἀπαντᾷ τις ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ μουσικῇ, ἥτις ἔμεινε παρημελημένη καὶ ἀτελειοποίητος. Ἀμφοτέραι ἄρα εἶνε καλαὶ εἰς τὸ εἶδος καὶ τὸ σύστημά των. Τὸ νὰ ἐγκωμιάζῃ δέ τις τὴν μὲν ἢ τὴν δέ, τοῦτο εἶνε ἀτομικὴ κλίσις καὶ ἀρέσκεια, οὐδεμίαν σχέσιν ἔχουσα πρὸς τὴν πραγματικὴν ἀξίαν καὶ τὴν τελειοποίησιν τῶν δύο μουσικῶν. Τὸ ἀληθές μεγαλεῖον ἐνὸς μουσικοῦ συστήματος καθίσταται φανερόν, ὅταν μόνον τὸ σύστημα ἐκεῖνο εἶνε τελειοποιητὸν ὅσον τὸ δυνατόν. Ὁ πλοῦτος τῶν διαιρέσεων καὶ τῶν λεπτομερῶν κατατάξεων τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν μουσικῆς θὰ ἐγίγνετο μᾶλλον καταφανής, ἐὰν διωρβοῦντο τὰ σφαλερῶς ἔχοντα ἐν αὐτῇ, ἐὰν ἐδίδοτο ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων ἢ ἀπαιτούμενη προσοχὴ πρὸς τελειοποίησιν καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ μουσικοῦ συστήματος τῶν Ἐκκλησιαστικῶν μελῶν.

- Ὡς δύο μεγάλοι κλάδοι ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ δένδρου, ὧν ἕκα-

στος ἀποτελῶν τὸ ἥμισυ τοῦ ὅλου δὲν δύναται νὰ ἀναπληρώσῃ τὸν ἕτερον, οὕτω καὶ αἱ δύο αὗται μουσικαὶ φυσικῶς τυγχάνουσιν ἀναπόσπαστοι ἀπ' ἀλλήλων, ἅτε ἀποτελοῦσαι διὰ τῆς συνενώσεώς των ἐν ὅλον, τὴν ἐκ τῆς ἀρχαίας δηλονότι Ἑλληνικῆς μουσικῆς παραχθεῖσαν μουσικὴν μετὰ τρία γένη, τὸ διάτονον, τὸ χρωματικὸν καὶ τὸ ἐναρμόνιον, ἐξ ὧν τὸ πρῶτον χαρακτηρίζει τὸ κατὰ συμφωνίαν Εὐρωπαϊκὸν μουσικὸν σύστημα, τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ ἐνέχοντος καὶ τὰ τρία. Καὶ ὁ μὲν εἰς κλάδος ἤτοι τὸ Εὐρωπαϊκὸν σύστημα εἶνε κατάλληλον διὰ τὴν πολιτικὴν ἢ στρατιωτικὴν μουσικὴν ἕνεκα τοῦ φύσει ζωηροῦ ἀρμονικοῦ διατόνου γένους του, τὸ δ' Ἐκκλησιαστικὸν ἀρμόζει μᾶλλον εἰς τὴν προσευχὴν καὶ τὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ διὰ τὸ ταπεινὸν καὶ ἱκετευτικὸν ὕφος τῶν λοιπῶν γενῶν, τὰ ὅποια ἐνέχει.

Ὡς πρὸς δὲ τὴν Ἑλληνικὴν καταγωγὴν τοῦ ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ μουσικῇ διατόνου γένους, ἀρκεῖ, ὅπως πεισθῇ τις περὶ τούτου, νὰ ρίψῃ βλέμμα ἐπὶ τῶν ὑπὸ τοῦ Πυθαγορικοῦ Νικομάχου σὺν ἄλλοις λεχθέντων :

» . . . Τὸ μὲν γὰρ διατονικὸν οὕτω προχωρεῖ, ἡμιτόνιον, » εἶτα τόνος καὶ αὐθις τόνος· τρία διαστήματα ἐν τέσσαρσιν » ἀριθμοῖς, ὃ ἐστὶ φθόγγοις, καὶ ἐκ τούτου γε διατονικὸν » καλεῖται, ἐκ τοῦ προχωρεῖν διὰ τῶν τόνων αὐτὸ μονώτα- » ταν τῶν ἄλλων ».

Ἡ βάσις λοιπὸν τοῦ διατόνου τούτου γένους ἐφ' οὗ στηρίζεται ἡ Εὐρωπαϊκὴ μουσικὴ εἶνε τόνος, τόνος, ἡμιτόνιον ἢ τὰνὰπαλιν, ὃ ἐστὶ **do, re, mi, fa** ἢ **fa, mi, re, do** ἤτοι τὸ καθ' ἡμᾶς **νη, πα, ϑου, γα** ἢ **γα, ϑου, πα, νη**. Ἀλλὰ καὶ τὰ μέτρα καὶ τοὺς χρόνους τῆς μουσικῆς αὐτῶν ἔλαβον οἱ Εὐρωπαῖοι παρὰ τῶν Ἑλλήνων, ὡς καταφαίνεται ἐκ τῆς περιγραφῆς τοῦ χρόνου τοῦ ἀοιδίου Χρυσάνθου :

» Μία μὲν θέσις, μία δὲ ἄρσις μετροῦσι χρόνους δύο· » κρούομεν δ' εἰς τοῦτο τὸ μέτρον ἅπαξ μὲν τὸ γόνυ, ἅπαξ

» δὲ τὸν ἀέρα 01· ταυτίζει δὲ τὸ μέτρον τοῦτο μὲ τὸν προ-
» κελευσματικὸν πόδα ♩ ».

Ἡ χρόνος οὗτος ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ εἶνε ὁ «tempo di due
»quarti». ἐκ τῶν ὀνομαζομένων «pari» ἦτοι χρόνων ἐκ τῶν

ζυγῶν ἐχόντων ἀξίαν δύο τετάρτων εἰς θέσιν καὶ ἄρσιν $\overset{2}{\underset{1}{|}}$

Ἰδοὺ λοιπὸν ὅτι, ἡ καλουμένη τὴν σήμερον Εὐρωπαϊκὴ, ἦτο
ἀρχικῶς καθαρῶς Ἑλληνικὴ συμφωνία, ἣν ἐκαλλιέργησαν οἱ
Εὐρωπαῖοι.

Ἀκολουθῶς περιγράφων ἄλλους Ἑλληνικοὺς χρόνους, οὓς
ἔχει ἡ Εὐρωπαϊκὴ μουσική, ὁ Χρῦσανθος λέγει :

«Μία μὲν θέσις, δύο δὲ ἄρσεις μετροῦσι χρόνους τρεῖς,
»κρούομεν δ' εἰς τοῦτο τὸ μέτρον ἅπαξ μὲν τὸ γόνυ, δις δὲ
»τὸν ἀέρα καὶ τότε ταυτίζεται τὸ μέτρον τοῦτο μὲ τὸν
» Ἰαμβον πόδα ♩ — ».

Τοῦτο εἶνε τὸ τῶν Εὐρωπαίων «tempo di tré quarti» ἐκ τῶν
καλουμένων «dispari» ἦτοι χρόνων ἐκ τῶν μονῶν, ἐχόντων
ἀξίαν τριῶν τετάρτων, ἐν μὲν εἰς θέσιν, δύο δὲ εἰς ἄρσιν
2 $\overset{2}{\underset{1}{\nabla}}$ 3 τοῦτέστιν ὁ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καλού-
μενος «Ἰαμβος ποῦς».

Καὶ τέλος :

»Δύο μὲν θέσεις, δύο δὲ ἄρσεις μετροῦσι χρόνους τέσσα-
»ρας, κρούομεν δ' εἰς τοῦτο τὸ μέτρον δις μὲν τὸ γόνυ, δις
»δὲ τὸν ἀέρα 0011· ταυτίζεται δὲ τότε μὲ τὸν διπλοῦν προ-
» κελευσματικὸν πόδα ».

Ὁ χρόνος οὗτος εἶνε ὁ τῶν Εὐρωπαίων «tempo ordinatio»
καὶ οὗτος ἐκ τῶν καλουμένων «pari» ἦτοι χρόνων ἐκ τῶν
ζυγῶν συνήθων. Ὡς : ἐν δύο εἰς θέσιν, τρία τέσσαρα εἰς

ἄρσιν : 3 $\overset{3}{\underset{1}{\nabla}}$ 4 Εἶνε οὗτος, ὡς λέγει ἄνωθι ὁ Χρῦσανθος,
ὁ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων διπλοῦς προκε-
λευσματικὸς ποῦς.

Ὡστε ἡ σημερινὴ τῶν Εὐρωπαίων ἀρμονικὴ μουσικὴ εἶνε

γνήσιον προῖόν τῆς παρ' Ἑλλησι διατόνου λεγομένης μουσικῆς ἐκ τοῦ συστήματος τοῦ Ἀριστοξένου. Ἡ ἀρμονία αὕτη ἀρχικῶς μὲν ἐφευρέθη ὑπὸ τοῦ Πυθαγόρου, ἐπεξεργάσθη δὲ ταύτην ὁ Ἀριστοξένος, ὡς τοῦτο ἐν τῷ ὑπὸ τοῦ ἀοιδίου Παρθενίου Καισαρέως ἐκδοθέντι Ἐγκυκλοπαιδικῷ λεξικῷ ἀναφέρεται :

» Ὁ Ἀριστοξένος εἰσήγαγεν εἰς τὴν μουσικὴν 322 ἔτη
 » π. χ. ἴδιον σύστημα, ἀπορρίψας τοὺς μαθηματικοὺς ὑπο-
 » λογισμοὺς τοῦ Πυθαγορείου μουσικοῦ συστήματος, καὶ ἐδέ-
 » χθη κριτὴν τῆς ἀρμονίας μόνον τὸ οὖς τοῦ ἀκροατοῦ, δι' ὃ
 » καὶ ἀπ' αὐτοῦ διηρέθησαν οἱ ἀρχαῖοι μουσικοὶ εἰς δύο
 » αἱρέσεις, τὴν τῶν Πυθαγορείων, οἵτινες καὶ «κανονικοὶ»
 » ἐκαλοῦντο, καὶ τὴν τῶν Ἀριστοξενείων, οἵτινες καὶ «ἀρ-
 » μουτικοὶ» ἐπωνομάσθησαν ».

Ἐκ τούτων ἐξάγεται ὅτι ὁ Πυθαγόρας, καίτοι ἐφευρέτης τῆς ἐν τῷ διατόνῳ γένει συμφωνίας, προὔτιμα τὴν μονοτονίαν ἀπὸ τῆς συμφωνίας. Τοῦτο λέγει καὶ ὁ 62 ἔτη μετ' αὐτὸν ἀκμάτας μουσικὸς Ἀριστοξένος :

» . . . Δι' ὃ Πυθαγόραν γρασὶ μονοχορδίζειν τοῖς ἐταίροις
 » παραινέσαι ». Ὡν ὁ ἴδιος λάτρης τῆς μονοτόνου μουσικῆς, παρήγει καὶ τοὺς φίλους νὰ μονοχορδίζωσι. Ἐν ᾧ ὁ Ἀριστοξένος ἐπιδοθείς μετὰ ζήλου εἰς τὴν μελέτην τῆς ἀρμονικῆς συμφωνίας ἐπεξεργάσθη αὐτὴν τελεσφόρως. Ἐπεθύμει οὗτος νὰ εὐαρεσθῇ τὸ οὖς τῶν ἀκροατῶν τοῦ δι' ἀρμονικῶν κρᾶσεων καὶ μελωδικῶν συμφωνιῶν. Ὅτε δὲ μεθ' ἱκανοὺς αἰῶνας διεδόθη ἡ συμφωνία εἰς τὴν Εὐρώπην ἤρχισε νὰ τελειοποιῇται βαθμηδὸν καὶ νὰ καλλιεργῇται φιλοπόνως, οὕτω δὲ βλέπομεν σήμερον αὐτήν, εἰς ἣν ἔφθασε περιωπὴν καὶ πᾶσον θαυμασίως ἐπλουτίσθη. Οὐχ ἥττον, ὡς ἔφθημεν εἰπόντες, εἶνε καθαρὸν προῖόν τοῦ μουσικοῦ συστήματος τοῦ Ἀριστοξένου κατὰ συντονολύδιον κλίμακα, διαφέρουσα μόνον τῆς ἡμετέρας κατὰ τοῦτο: ὅτι περιορίζεται εἰς τὸ διάτονον γένος ἀπέχουσα τῶν ἄλλων δύο γενῶν, τοῦ χρωματικοῦ δῆλα δὴ καὶ τοῦ ἐναρμονίου, τῶν ὁποίων ἡ πορεία καὶ ἡ τῶν τόνων διαίρεσις εἶνε ὅλως

διάφορος. Τὴν δὲ διαφορὰν ταύτην σημειοῖ καὶ ὁ Εὐκλείδης γράφων περὶ τοῦ χρωματικοῦ γένους: «Μελωδεῖται τὸ χρῶμα
»ἐπὶ μὲν τὸ βαρὺ κατὰ τριημιτόνιον, ἡμιτόνιον καὶ ἡμι-
»τόνιον, ἐπὶ δὲ τὸ ὀξὺ ἐναντίως καθ' ἡμιτόνιον, ἡμιτόνιον
»καὶ τριημιτόνιον». Αἱ διαιρέσεις λοιπὸν αὗται οὐδόλως ἐφαρ-
μοζονται ἐπὶ τῆς Εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς μ' ὅλον ὅτι ὑφίστανται
ἐν πλείστοις Εὐρωπαϊκοῖς ὀργάνοις ὡς ἐν τῇ κιθάρα, κλειδο-
κυμβάλῳ κλπ. Ἴδου καὶ πῶς ὀρίζει τὸ ἐναρμόνιον γένος ὁ
Εὐκλείδης:

«Ἡ ἁρμονία μελωδεῖται ἐπὶ μὲν τὸ βαρὺ κατὰ δίτονον,
»δίεσιν καὶ δίεσιν, ἐπὶ δὲ τὸ ὀξὺ ἐναντίως κατὰ δίεσιν,
»δίεσιν καὶ δίτονον». (*)

Μὴ ὑπαρχούσης ὁμως ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ μουσικῇ τοιαύτης
διαιρέσεως, καθίσταται ἐντελῶς φανερόν, ὅτι περιορίζεται αὕτη
μόνον εἰς τὸ διάτονον γένος, ὅπερ καὶ φυσικώτερον τῶν ἄλλων
δύο γενῶν τυγχάνει καὶ εὐκολώτερον ἐν τῇ ἐξαγγελίᾳ, ὡς
τοῦτο μαρτυρεῖ καὶ Ἀριστείδης ὁ Κυντιλιανὸς λέγων:

«Τούτων τῶν τριῶν γενῶν φυσικώτερόν ἐστι τὸ Διάτο-
»νον· πᾶσι γὰρ καὶ τοῖς ἀπαιδευτοῖς μελωδητόν ἐστι. Τε-
»χνικώτατον δὲ τὸ χρῶμα παρὰ γὰρ μόνοις μελωδεῖται
»πεπαιδευμένοις. Ἀκριβέστερον δὲ τὸ ἐναρμόνιον παρὰ γὰρ
»τοῖς ἐπιφανεστάτοις ἐν μουσικῇ τετύχηκε παραδοχῆς,
»τοῖς δὲ πολλοῖς ἐστὶν ἀδύνατον».

Ἐνεκα λοιπὸν τοῦ ἀσχέτου τῶν ἄλλων δύο γενῶν, τοῦ
χρωματικοῦ δῆλα δὴ καὶ ἐναρμονίου, πρὸς τὴν κατὰ κρᾶσιν
συμφωνικὴν ἁρμονίαν αὐτῶν, ἀπέρριψαν αὐτὰ οἱ τὴν Εὐρωπαϊ-
κὴν μουσικὴν συντάξαντες περιορισθέντες εἰς τὸ διάτονον, τοῦ

(*) Πολλοὶ τὸ «ἐναρμόνιον» καλούμενον γένος, νομίζουσιν ὡς τὴν κατὰ
κρᾶσιν συμφωνικὴν ἁρμονίαν τῶν Εὐρωπαίων, πλὴν ἀπατῶνται, διότι τὸ
ἐναρμόνιον γένος ποιηθὲν ὑπὸ τοῦ Ὀλύμπου μὲ διαιρέσιν 3,3 καὶ 24 κατὰ
μονότονον, ἀπὸ τότε ἐκαλεῖτο ἐναρμόνιον ἥτοι αἰῶνας ὁλοκλήρους προτοῦ
γνωσθῆ Εὐρώπῃ καὶ Εὐρωπαῖοι. Καὶ τότε ἕκαστος ἦχος παρ' Ἑλλήσιν
ἐκαλεῖτο ἁρμονία.

ὁποίου ὄντως ἡ ἐκτέλεσις τυγχάνει ἀπλουστέρα καὶ εὐχερεστέρα, ὡς λέγει ἀνωτέρω ὁ Ἀριστείδης.

Περὶ τῆς δυσκολίας ταύτης τῶν ἐν τοῖς ἄλλοις γένεσιν ὑφισταμένων τεταρτημορίων ἢ ὅπως ἐκάλουν αὐτὰ οἱ ἀρχαῖοι «δίεσιν ἐλαχίστων» καὶ λοιπῶν λεπτῶν διαιρέσεων, ποιεῖται ὁ Ἀριστείδης καὶ ἀλλαχοῦ λόγον, ὡς :

«Ὅθεν ἀπέγνωσάν τινες τὴν κατὰ θέσιν μελωδίαν διὰ τὴν αὐτῶν ἀσθένειαν παντελῶς ἀμελῶδητον εἶναι τὸ διάστημα ὑπολαβόντες».

Λέγοντες «κατὰ δίεσιν μελωδία» δὲν ἐννοοῦμεν βεβαίως τὰς ἐν τῷ Εὐρωπαϊκῷ μουσικῷ συστήματι ὑφισταμένας διέσεις, αἵτινες εἶνε μόνον ἀπλᾶ ἡμιτόνια, ἀλλὰ τὰ τεταρτημόρια ἥτοι τὴν εἰς δύο τοῦ ἡμιτονίου διαίρεσιν τὴν ἐν χρήσει εἰς τὸ χρωματικὸν καὶ ἐναρμόνιον ἡμῶν γένος. Τί δὲ ἄλλο ἐκ τούτου ἐξάγεται ἢ ὅτι μ' ὅλην τὴν ἐντέλειαν αὐτῆς ἡ Εὐρωπαϊκὴ μουσικὴ δὲν ἔχει τόσα γένη, ὅσα ἡ Ἐκκλησιαστικὴ, ἥτις καὶ κατ' οὐσίαν δύναται διὰ τοῦτο νὰ θεωρηθῇ ὡς μᾶλλον πλουσία καὶ εἰς τὰ γένη καὶ εἰς τοὺς ἤχους; Ἀλλ' εἰ μὲν Εὐρωπαῖοι ὑπεστήριξαν καὶ ἐκαλλιέργησαν τὴν τῶν ἀρχαίων μουσικὴν, ἐν ᾧ εἰ ἡμέτεροι ἐξ ἀντιθέτου παρημέλησαν καὶ ὀλιγόρησαν τῆς ἰδικῆς των. (*)

Οὐδεὶς ἐξ ἡμῶν ἀγνοεῖ ὅτι ἡ Μουσικὴ, καθ' ἣ καὶ ὁ Πλάτων εἶπεν, εἶνε θεῖον δῶρον, ὅτι εἶνε φυσικὸς κόσμος εἰς τὸν ἄνθρωπον, ὅτι καὶ τὰ ἄγρια ἔτι ἔθνη ἐννοοῦσι τὴν ἀξίαν αὐτῆς, καὶ ὅτι τέλος ἕκαστον ἔθνος ἐκ καθήκοντος ὀφείλει νὰ τηρῇ ὑψηλὴν καὶ ζηλευτὴν τὴν θέσιν τῆς μουσικῆς του εἴτε πολιτικῆς, εἴτε ἐκκλησιαστικῆς, εἴτε στρατιωτικῆς. Τόσῳ δὲ μᾶλλον ὀφείλομεν νὰ ἐπιζητῶμεν τὴν ἀνόρθωσιν τοῦ γοήτρου τῆς καθ' ἡμᾶς Ἐκ-

(*) Ἡ μὲν ὕλική ὑποστήριξις τῆς ἡμετέρας μουσικῆς ἀνήκει τῷ λαῷ, ἡ δὲ ἠθικὴ τῇ ἀξιοτίμῳ ὀλομελείᾳ τῶν ἱεροφαλτῶν καὶ τῷ Σεβαστῷ κλήρῳ.

κλησιαστικῆς μουσικῆς, καθ' ὅσον αὕτη ἀπ' εὐθείας ἀπορρέουσα καὶ πηγάζουσα ἀπὸ τῆς τῶν ἀρχαίων προγόνων μας μουσικῆς, ἐκτὸς τοῦ εὐήχου ἐνέχει ὠραιότητα ῥυθμῶν, μεγαλεῖον στίχων καὶ μέτρων μὴ ἀπαντώντων τόσον πλουσιοπαρόχως ἐν ταῖς μουσικαῖς ἄλλων ἐθνῶν. Ἡ δὲ ἀνόρθωσις αὕτη οὐδαμῶς ἄλλως δύναται νὰ ἐπιτελεσθῇ εἰ μὴ δι' ἀκριβοῦς ἐξετάσεως καὶ διορθώσεως τῶν σφαλερῶς ἐν αὐτῇ ἐχόντων ἐν ὁμοφροσύνῃ ἀδελφικῇ καὶ χριστιανικῇ ἀγάπῃ. Πάντα τὰ σωματεῖα τὰ περὶ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν ἀσχολούμενα, θέον νὰ ἀκολουθῶσι τὰ ἔχνη τῶν προγόνων ἡμῶν μουσικῶν, διὰ κοινῆς δὲ ἐνεργείας ἕκαστον κατὰ τὰς δυνάμεις του νὰ προὔτεινῃ ἐκάστοτε καὶ γνώμην περὶ διορθώσεως καὶ βελτιώσεως τῶν κακῶς κειμένων, οὕτω δὲ βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον νὰ κατορθωθῇ ἡ ἀνάκτησις τῶν ἀπολεσθέντων μέτρων, ῥυθμῶν καὶ λειπῶν, ὡς καὶ ὁ ἀκριβοῦς καθορισμὸς ἐκάστου ἤχου καὶ ἐπανέλθῃ ἡ ἡμετέρα μουσικὴ εἰς τὴν πρώτην αὐτῆς εὐκλείαν. Πρὸς τοῦτο θέον νὰ σχηματισθῶσιν ἐκασταχοῦ Σύλλογοι καὶ ἐπιτροπαὶ ἐκ μουσικῶν εὐπαιδεύτων καὶ τὴν μουσικὴν τέχνην θεωρητικῶς καὶ πρακτικῶς εἰδόντων πρὸς ἐπιστημονικὴν μελέτην τῶν κακῶς ἐχόντων (*), διότι μὴ ὑπαρχουσῶν εἰδικῶν σχολῶν πρὸς μόρφωσιν ἱεροφαιτῶν καὶ πρὸς διάδοσιν τῆς σπουδῆς τῆς Ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, οἱ πλεῖστοι ἱεροφάλται ἀποκατέστησαν τειροῦτοι δι' ἰδίων ἐξόδων μελετήσαντες, ὅπως ἕκαστος ἠδύνατο, καὶ καταβαλόντες κόπους καὶ μόχθους ἄνευ οὐδεμιᾶς προστασίας ἐκ μέρους τοῦ ἔθνους. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἀξιέπαινοι τυγχάνουσι πάντες οὗτοι, δεικνύοντες τὴν πρὸς τὴν πάτριον μουσικὴν ἀγάπην των καὶ τὸν ζῆλον αὐτῶν. Πόσον ὁμως διάφορος τῆς σημερινῆς ἦτο ἡ θέσις τῆς Ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς

(*) Τοῦτο δυσκόλως φαίνεται ἡμῖν ἐφικτὸν ἕνεκα τῆς ἀδιαφορίας τοῦ ἔθνους πρὸς τοὺς ἱεροφάλτας καὶ τῶν εὐτελῶν μισθῶν τῶν εἰς αὐτοὺς παρεχομένων, ὡς ἐξ οὗ καὶ οἱ πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν ἐκτὸς τῆς μουσικῆς περὶ διάφορα ἀναγκάζονται νὰ ἀσχολῶνται βιοποριστικὰ ἔργα, ἀμελοῦντες οὕτω τοῦ ἐαυτῶν ἐπαγγέλματος.

χρόνους! Οἱ τὰ πρῶτα τότε ἐν τῇ κοινωνίᾳ φέροντες κατεγινόντο εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῆς μουσικῆς καὶ δὴ Αὐτοκράτορες ἀνεδείχθησαν μελουργοὶ καὶ μουσικοί, ὡς ὁ Αὐτοκράτωρ Θεόφιλος, Λέων ὁ Σοφός, Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος κλπ. Σήμερον ὅμως μετὰ τοιαύτην περιφρόνησιν πῶς θέλει προαχθῇ ἡ τέχνη, ἀφ' οὗ ἔνεκα τῆς γενικῆς ἀφροντισίας ὁ τυχὼν ψάλλει; Ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν χρόνων δεκάδες ὁλόκληροι δοκίμων ἐκ τῶν ἐπιφανεστάτων οἰκογενειῶν ἔφαλλον καὶ ἐμελώδουν ἐν τῷ δεξιῷ καὶ ἀριστερῷ χορῷ συγκρατοῦντες οὕτω τὴν μελωδίαν τῶν ἱεροψαλτῶν, οἵτινες βεβαίως δὲν ἦσαν ὅπως σήμερον ἀνὰ εἷς ἐν ἐκάστῳ χορῷ, ἀλλὰ πλείονες καὶ καλῶς γεγυμνασμένοι. Τὴν σήμερον δὲ καὶ ἐν ταῖς κεντρικωτέραις ἡμῶν ἐκκλησίαις εἰς ἕκαστον χορὸν εἷς μόνος ψάλλτης ἀγωνίζεται καὶ οὗτος μεμονωμένος ἄνευ γεγυμνασμένων καὶ δεξιῶν βαρυτόνων ἰσοκρατῶν καὶ ἄνευ δομειστίχων βοηθῶν.

Ἡ ἰσχυρὰ ὀργανικὴ ἁρμονία, ἣτις κατορθοῦται διὰ τοῦ ἰσχυρῶς ἤχοῦντος ὀργάνου ἐν ταῖς δυτικαῖς ἐκκλησίαις δὲν ὑπάρχει ἐν ταῖς ἀνατολικαῖς, διότι ἡ καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησία δὲν παραδέχεται ὄργανα ὡς ἐγκόσμια ὄντα. Ὡστε ὁ ἐκκλησιαζόμενος, εἰάν εἶνε συνειθισμένος εἰς τὴν δυτικὴν ἁρμονίαν, δὲν εὐχαριστεῖται. Ἡ ἐν ταῖς ἡμετέραις Ἐκκλησίαις διέγερσις τῆς φαντασίας δυσκόλως σήμερον ἐπιτελεῖται, πολλάκις μάλιστα, ἐπιτραπήτω μοι νὰ ὁμολογήσω, ὡς ἐκ τῶν κακοφονιῶν καὶ τῶν παραφώνων ἰσοκρατημάτων τὸ οὖς ἀνιᾷ, οὕτως εἰπεῖν, καὶ ἀπογοητεύεται. Τοῦτο διότι ἡ φυσικὴ καὶ κατανυκτικὴ ἡδύτης, ἣν ἐνέχει ἡ Ἐκκλησιαστικὴ ἡμῶν μουσικὴ καὶ αἱ ὥραιαι καὶ παθητικαὶ πλοκαὶ τῶν ἤχων τῆς δὲν γίνονται καταφανεῖς ἄνευ βοήθητικῶν ἀκολουθημάτων ἀρχετῶν καὶ καταλλήλων ἰσοκρατῶν. Πράγματι δέ, εἰάν καὶ ἐκ τοῦ ὀργάνου τῆς Δύσεως ἀφαιρεθῶσιν αἱ διάφοροι συνοδαὶ καὶ τὰ διάφορα βοηθήματα, δὲν θέλει πλέον τοῦτο δυνηθῇ νὰ θέλῃ τὸ οὖς τοῦ ἀκροατοῦ. Ὅπως δὲ δὲν ἐδίκαιοῦτό τις νὰ κατηγορήσῃ τῆς Εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς δι' ἀνουςίαν καὶ εἴ τι ἄλλο, εἰάν ἤκουεν

ικανόν τινα Εὐρωπαϊόν μελωδόν, ψάλλοντα ὅμως ἄνευ ἁρμονικῆς συμφωνίας ἔνεκεν ἐλλείψεως ὀργάνου τινός, οὕτω δὲν δικαιούται καὶ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς νὰ κατηγορήσῃ, ἥτις καίτοι καθ' ἑαυτὴν πλουσία καὶ κατανυκτικὴ οὔσα καὶ μεγάλας ἁρμονίας νὰ ἀναπτύξῃ δυναμένη, φαίνεται σήμερον πολλάκις ἀσθενὴς καὶ μὴ ἁρμονικὴ ἔνεκα τῆς ἐλλείψεως βαρυφώνων βοηθῶν καὶ καταλλήλων ἰσκρατῶν ἐμπείρων, τοσοῦτο μᾶλλον καθ' ὅσον τὰ ἰσκρατήματα, περιττὰ ὄντα διὰ τὴν ἐκτέλεσιν Εὐρωπαϊκῶν μελωδιῶν, λίαν ἀπαραίτητα καθίστανται διὰ τὴν ἡμετέραν μονότονον μουσικὴν, ὡς ἀντικαθιστῶντα τὰ ὄργανα. (*)

Μετὰ ζήλου λοιπὸν καὶ φιλοτιμίας ἃς ἐπιληφθῶμεν τοῦ ζητήματος τῆς βελτιώσεως τῆς ἐθνικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν μουσικῆς, ὅπως ἐκτὸς τοῦ γενικοῦ καλοῦ ἐκλείψωσι καὶ αἱ κατακρίσεις καὶ ἡ καταφορὰ τοῦ μὲν καὶ τοῦ δὲ κατ' αὐτῆς. Ἡ μέχρι δέ τινος βαθμοῦ βελτίωσις καὶ τελειοποιήσις τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν μουσικῆς δὲν εἶνε ἔργον ἑνός, ἀλλὰ πολλῶν καὶ μάλιστα Συλλόγων.

Ἡμεῖς τὰς ὀλίγας διορθώσεις, ἃς προτείνομεν ἐν τῷ Θεωρητικῷ ἡμῶν τούτῳ, δὲν κρίνομεν βεβαίως ἐπαρκεῖς πρὸς τελείαν αὐτῆς βελτίωσιν, ποιούμεθα ὅμως ἐν μικρὸν βῆμα πρὸς τὰ πρόσω ἔχοντες δι' ἐλπίδος, ὅτι ἄλλοι Συνάδελφοι μεθ' ἡμᾶς ἐρευνῶντες καὶ μελετῶντες τὴν ὀργάνωσιν τῆς μουσικῆς μας καὶ τὸ παράδειγμα ἡμῶν ἀκολουθοῦντες, πλείονα θέλουσι

(*) Εὐχῆς ἔργον ἤθελεν εἶσθαι ὃν τὴν ὥραν, καθ' ἣν ψάλλουσιν οἱ ἱεροψάλται, ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ βήματος ἐκρούετο ἡσύχως καὶ ὑποκώφως βαρύφωνός τις κώδων μὲ φελλόν, οὐχὶ δὲ μὲ σιδηρεῖν γλωτσίδα, ὥστε νὰ ἀκρύηται μόνον ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας γλυκὺς τις ἤχος ὑπόκωφος καὶ μεμετρημένος κατὰ βάσιν μὲ τὸν ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας ψαλλόμενον ὕμνον. Τοῦτο δὲ προτείνοντες ἀκριβῶς μόνον περὶ καλῆς καὶ στερεᾶς ἡχητικῆς βάσεως τοῦ ἴσου τοῦ κανονικοῦ φροντίζομεν, διότι ὁ ὕμνος καὶ τὰ διάφορα ἄσματα θὰ βασισθῶσι τότε ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ἴσου, καὶ ὅχι ἐπὶ διαφόρων παραγώνων ἴσων.

κατορθώσει. Οἱ ἀρμόδιοι δέον νὰ συντελέσωσιν, ἕκαστος κατὰ δύναμιν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, ἐνθυμούμενοι τὸ χρυσοῦν τοῦ τοῦ Ἰσικράτους λόγιον: «Τὰς ἐπιδόσεις καὶ τῶν τεχνῶν
»καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων ἴσμεν γιγνομένας οὐ διὰ τοὺς
»ἐμμένοντας τοῖς καθεστῶσιν, ἀλλὰ διὰ τοὺς ἐπαγορθοῦν-
»τας καὶ τολμῶντας αἰεὶ τι κινεῖν καὶ μεταβάλλειν τῶν μὴ
»καλῶς ἐχόντων».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Διάφοροι ἀνωμαλῖαι καὶ σφάλματα ἐν τῇ μουσικῇ θεωρίᾳ ἡμῶν.

§ 3. Περὶ τονικῶν διαστημάτων.

Οἱ Ἀοίδιμοι καὶ Σεβαστοὶ ἡμῶν μουσικοδιδάσκαλοι Χρύσανθος, Γρηγόριος καὶ Χουρμούζιος τὰ περὶ μουσικῆς ἐπιστήμης ἀρυσθέντες ἀναμφιβόλως ἐκ τῶν ἀρχαίων Ἑλληνικῶν συγγραμμάτων παρεδέξαντο ἐν τῇ διαιρέσει τῆς μουσικῆς κλίμακος, ὅτι ὁ μεῖζων τόνος ἔχει ἀξίαν δώδεκα δωδεκατημορίων, τὸ τριτημόριον τεσσάρων καὶ τὸ τεταρτημόριον τριῶν, τοῦθ' ὅπερ καὶ ὁ Εὐκλείδης ἀναπτύσσει λέγων:

«ὑποτίθεται ὁ τόνος εἰς δώδεκα ἐλάχιστα μέρη δια-
»ρούμενος, ὧν ἕκαστον δωδεκατημόριον τόνου καλεῖται.
»ἀναλόγως δὲ τῷ τόνῳ καὶ τὰ λοιπὰ διαστήματα, τὸ μὲν
»γὰρ ἡμιτόνιον εἰς ἕξ, ἡ δὲ δίεσις ἢ τεταρτημόριος εἰς τρία,
»ἢ δὲ τριτημόριος εἰς τέσσαρα. Ὅλον δὲ τὸ διατεσσάρων
»εἰς τριάκοντα».

Οὕτω ὡς πρὸς τὸν μεῖζονα τόνον, τὸ τριτημόριον καὶ τὸ τεταρτημόριον συμφωνοῦσιν εἰ διδάσκαλοι μετὰ τοὺς ἀρχαίους πληρέ-

στατα, διαφωνοῦσιν ὁμῶς κατὰ τὸ ἡμιτόνιον καὶ τὴν διαπασῶν.

Πλὴν τοῦ Εὐκλείδου καὶ πολλοὶ ἕτεροι μουσικογράφοι δίδουσιν εἰς τὸ ἡμιτόνιον ἀξίαν ἐξ τμημάτων, εἰς δὲ τὴν πλήρη διαπασῶν ἀξίαν 72 τμημάτων. Τοῦτο ὀρίζει καὶ Ἀριστείδης ὁ Κυντιλιανὸς οὕτω :

«Τὸ δὲ δι' ὅκτῳ καλεῖται μὲν Διαπασῶν, διατίθεται δ' ἐκ τόνων ἕξ, ἡμιτονίων δώδεκα $6 \times 12 = 72$ ».

Ὡσαύτως καὶ Γέρων ὁ Βακχεῖος :

«Ἡ Διαπασῶν ἐκ τόνων ἕξ συνέστηκε».

Ὡστε τοῦ τόνου ἐνέχοντος 12 τμήματα ($6 \times 12 = 72$) συμφωνεῖ καὶ οὗτος πρὸς τὸν Κυντιλιανόν.

Ἐν ᾧ ὁμῶς πάντες οἱ ἀρχαῖοι μουσικολόγοι παραδέχονται τὴν εἰς 72 τμήματα διαίρεσιν τῆς Διαπασῶν καὶ εἰς ἕξ τὴν τοῦ ἡμιτονίου, οἱ Ἀοίδιμοι διδάσκαλοι τὴν μὲν Διαπασῶν ὥρισαν εἰς 68, τὸ δὲ ἡμιτόνιον εἰς 7, καὶ τὸν ἐλάσσονα τόνον εἰς 9, ἄνευ κανόνος τινὸς καὶ ἀποδείξεως. Ἄν ἐπὶ μαθηματικῶν ὅρων βασισθέντες ἔδοσαν εἰς τὸ ἡμιτόνιον ἀξίαν 7 τμημάτων, προσθέντες οὕτω ἓν ἔτι τμήμα εἰς τὰ δύο τεταρτημόρια (ἐκ τριῶν τμημάτων ἕκαστον), ἐξ ὧν σύγκειται τὸ ἡμιτόνιον, τότε καὶ τὸν ἐκ τριῶν τεταρτημορίων συγκείμενον ἐλάσσονα τόνον ἔδει νὰ αὐξήσωσιν ἐπίσης καὶ οὐχὶ νὰ παραδεχθῶσιν αὐτὸν μὲ τμήματα 9. Ἐὰν μαθηματικῶς τὰ 6 τμήματα ἐγένοντο 7, τὰ 9 ἔπρεπε νὰ γίνωσι $10 \frac{1}{2}$. Ἄλλως τε ἂν οὗ τὸ ἡμιτόνιον ὥρισαν εἰς 7 τμήματα, πῶς εἰς τὸ ἡμιτόνιον τοῦ ἡμιολίου ἐν τῷ πλαγίῳ τοῦ β' ἦται εἰς τὸ μεταξὺ Βου καὶ Γα διάστημα ἔδοσαν ἀξίαν 6 μόνον τμημάτων, ἐν ᾧ τὸ ἡμιόλιον συγκείμενον ἐκ τόνου καὶ ἡμιτονίου ($12 + 7 = 19$) ἔδει νὰ ἔχῃ ἀξίαν 19 τμημάτων καὶ οὐχὶ 18.

Ἐπίσης ἐν ᾧ οἱ ἀρχαῖοι τὸ διατεσσάρων, δῆλα δὴ τὸ παρ' ἡμῶν τετράχορδον, ὥρισαν εἰς 30 τμήματα, ποῦ βασιζόμενοι οἱ Σεβαστοὶ διδάσκαλοι ὀρίζουσι τοῦτο εἰς 28 ; Ἐπεταὶ ἐκ τούτου ὅτι ἢ οἱ ἀρχαῖοι κακῶς ὥρισαν τὴν διαίρεσιν τῆς μουσικῆς κλίμακος ἢ οἱ διδάσκαλοι ἐσφαλμένως ἀντελήφθησαν τῶν ἀρχαίων

ὄρων. Ἡ δευτέρα δ' αὕτη ὑπόθεσις εἶνε βεβαίως φυσικώτερον παραδεκτὴ, ἅρ' οὗ αὐτοὶ οἱ μουσικοδιδάσκαλοι ἡμῶν ὁμολογοῦσιν εἰλικρινῶς τὰς ἑαυτῶν ἀμφιβολίας καὶ ἀδυναμίας λέγοντες :

« Ἄν θέλη τις νὰ γνωρίσῃ δι' ἀριθμῶν τὰ διαστήματα τῆς κλίμακος τοῦ καθ' ἡμᾶς Διατονικοῦ γένους ἐν τῷ Διαπασῶν συστήματι, λεγόμεν, ὅτι οὕτως εὔρομεν αὐτὰ ἐργύτερον τῆς ἀληθείας ». (Ἰδε Μ. Θεωρ. Χρυσ. σελ. 97 § 226).

Ὁμοίως καὶ ὁ Θ. Φωκαεὺς ἐν τῷ Θεωρητικῷ του : σελ. 58.

« Αὐτὰ ἐξηκριβώσαμεν. Ἄν ἄλλος τις μετέπειτα ἤθελεν εὔρει τι περισσότερον, θέλομεν γνωρίσει μεγίστην χάριν εἰς αὐτόν, διὰ τὴν γενησομένην ὠφέλειαν εἰς τοὺς φιλομούσους ὁμογενεῖς μας ».

§ 4. Περὶ ἤχων καὶ γενῶν.

Οὐ μόνον δὲ εἰς τὰ τονικά διαστήματα, ἀλλὰ καὶ ἐν πολλοῖς ἄλλοις ἔσφαλαν οἱ Ἀοιδιμοὶ διδάσκαλοι. Εἶνε λοιπὸν δίκαιον νὰ μείνωσι τὰ ἐσφαλμένα ταῦτα αἰωνίως ἀδιόρθωτα, ἅρ' οὗ αὐτοὶ οἱ διδάσκαλοι προτρέπουσιν εὐγενῶς τοὺς μεταγενεστέρους εἰς ὀρθοτέρας ἐξακριβώσεις καὶ μελέτας. Τί ἀναμένουσιν οἱ ἀρμόδιοι ; Μήπως θεωροῦσιν ὀρθοὺς τοὺς λόγους ἐκείνων, ὅσοι παραδέχονται τὰ νῦν θεωρητικὰ ὡς ἀλάνθαστα ;

Ἴσως τινὲς φρονοῦσιν, ὅτι τὰ λάθη ταῦτά εἰσιν ἀσήμαντα καὶ μὴ παραβλάπτοντα τὴν καθόλου μουσικὴν. Ἀλλὰ τί θὰ εἴπωσιν, ἐὰν παρατηρήσω εἰς αὐτούς, ὅτι τὸν χρωματικὸν β' ἤχον ὀνομάζομεν καὶ ἐπιγράφομεν α', καὶ τὸν πλάγιον τοῦ β' ὀνομάζομεν καὶ ἐπιγράφομεν δ', καὶ τὸν εἰρημένον β' χρωματικὸν εἰς τὰ ἀπολυτικά ὀνομάζομεν δ' ; Βεβαίως οἱ ἀξιότιμοι συνάδελφοι Ἱεροψάλται θέλουσι διστάσει νὰ πιστεύσωσι πᾶν ὅ,τι λέγω, ἐν τούτοις ὑπάρχουσιν ἐν τῇ μουσικῇ τέτταρα τὰ

ποιαῦτα λάθη, ἀποροῦμέν δὲ πῶς μέχρι σήμερον ἔμειναν ἀπα-
ρατήρητα.

Καὶ χάριν παραδείγματος ἀναφέρομεν ὅτι τό : « **Τὸν τάφον
Σου σωτήρ** » ψάλλεται πανταχοῦ κατὰ τὸν χρωματικὸν β΄,
ἐν ᾧ ἐπιγράφεται ἤχος α΄. Τὸ « **Κατεπλάγη Ἰωσήφ** » ψάλ-
λεται κατὰ τὸν πλάγιον τοῦ β΄, ἐν ᾧ ἐπιγράφεται ἤχος δ΄. Τὸ
« **Τὸ φαιδρὸν τῆς Ἀναστάσεως κήρυγμα** » ψάλλεται
ὡς καὶ πολλὰ ἄλλα κατὰ β΄ χρωματικὸν ἐπίσης, ἐν ᾧ ἐπιγρά-
φεται ἤχος δ΄.

Πῶς ταῦτα οὕτως ἐγένοντο, ἀδηλον. Δῆλον ὅμως ὅτι οὐδεὶς
ἐσκέφθη περὶ διορθώσεως ἢ ἐὰν ἐσκέφθη, δὲν ἐτόλμησε νὰ ἐκ-
θέσῃ τὸ πορίσμα τῶν σκέψεών του. Ἐγὼ ὁμῶς, ἔχων ἐν τῷ νῷ
τό : « **Φίλος μὲν Πλάτων, φιλότατη δὲ ἡ ἀλήθεια** », ἐκ καθή-
κοντος ἀναφέρω τὰ ἐν λόγῳ λάθη, ἕτοιμος ὢν νὰ καταδείξω
ταῦτα τῷ βουλομένῳ. Φρονῶ δὲ ὅτι οὐδεὶς θέλει μὲ νομίσαι
ἀπερισκέπτως ὡς πολέμιον τῶν ἀειμνήστων Διδασκάλων, πρὸς
τοὺς ὁποίους ὀφείλομεν νὰ τρέφωμεν ἀπεριόριστον εὐγνωμοσύ-
νην διὰ τοὺς κόπους καὶ μόχθους, οὓς κατέβαλον πρὸς συλλογὴν
καὶ διακανόνισιν τῶν μουσικῶν θεωρητικῶν ὅρων.

Ἐὰν ἐπιθυμῶμεν τὴν Ἐκκλησιαστικὴν ἡμῶν μουσικὴν νὰ
ὀνομάζωμεν θεωρητικὴν καὶ ἐπιστημονικὴν, δεῖν αἱ ἀντιφατικαὶ
ἐν αὐτῇ ἀνωμαλίαι νὰ παύσωσιν ὑφιστάμεναι. Ἀπόδειξις με-
ταξὺ ἄλλων, ὅτι ἕκαστος ἡμῶν ἤχος στερεῖται ὠρισμένης βά-
σεως καὶ κανονικῆς θέσεως, εἶνε καὶ τὸ ὅτι ὁ πλάγιος τοῦ β΄
ψάλλεται εἰρμολογικῶς κατὰ β΄ χρωματικὸν καὶ ὁ β΄ κατὰ πλά-
γιον τοῦ β΄, τοῦθ' ὅπερ σημαίνει, ὅτι ὁ κύριος ἐγένετο πλά-
γιος, καὶ ὁ πλάγιος κύριος.

Τὸ Μ. θεωρητικὸν ἡμῶν δεικνύει τὸν **Κε**, ὡς βάσιν τοῦ α΄
ἤχου καὶ πρῶτον φθόγγον τῆς ἀρχαίας Πυθαγορείου κλίμακος,
τὸν δὲ τετρατόνως ἐπὶ τὸ βαρὺ εὐρισκόμενον **Πα**, ὡς πλάγιον
τοῦ α΄. Ἀλλ' ὁ α΄ ἤχος, ὡς βλέπομεν ἐν τοῖς πλείστοις μα-
θήμασι, βασιζέται ἐπὶ τοῦ **Πα**, ἐπὶ τοῦ φθόγγου τοῦ πλαγίου
δῆλα δὴ κατὰ τοὺς Διδασκάλους. Διατί λοιπὸν ὀνομάζεται καὶ

θεωρεῖται πρῶτος, οὕτως ὥστε ὁ πλάγιος νὰ γίνηται κύριος, καὶ ὁ κύριος πλάγιος; Ὁ πλάγιος πάλιν τοῦ α' ἤχου ἐν τοῖς εἰρ-
μολογικοῖς μέλεσιν ἐπὶ τοῦ **Κε** βαπτίζομενος ὀνομάζεται καὶ
ἐπιγράφεται ἀντιφατικῶς πλάγιος.

Οὕτω: τὸ «Σὲ τὸν σαρκωθέντα Σωτῆρα Χριστόν», εἰρ-
μολογικῶς βασιζέται ἐπὶ τοῦ **Κε**· πῶς πρέπει λοιπὸν νὰ ὀνο-
μασθῇ τοῦτο ἤχος α' ἢ πλάγιος τοῦ α' ;

Πρὸς τούτοις, ἐν ᾧ πάντες οἱ κύριοι ἤχοι κατὰ φυσικὸν κα-
νόνα τοὺς τετρατόνους ἐπὶ τὸ βαρὺ εὐρισκόμενους σχετικούς
των φθόγγους δεικνύουσιν ὡς πλαγίους, διατὶ ὁ β' χρωματικὸς
δεικνύει τριτόνως τὸν **Πα**; Τὸ δὲ παράδοξον βασιζέται οὗτος
ἐπὶ νενανῶ **Πα** π ἀντὶ νὰ βασισθῇ ἐπὶ τοῦ **Νη** κατὰ νε-
χέανες ν .

Ἄν δέ τις δισχυρισθῇ, ὅτι κατ' ἐξαιρέσειν ὁ ἤχος οὗτος ἀπέ-
χει κατὰ τρίτονον μόνον διάστημα ἀπὸ τοῦ κυρίου του βασιζό-
μενος ἐπὶ νενανῶ **Πα**, (τοῦθ' ὅπερ ἀντιβαίνει εἰς τὴν φύσιν τοῦ
γένους τούτου), ἐρωτῶμεν αὐτόν, πῶς αὐτὸς ὁ Χρῦσανθος ὡς
βάσιν τοῦ ἤχου τούτου δεικνύει τὸν **Νη** (ἐν § 291) καὶ οὐχὶ
τὸν **Πα**, ὀνομάζων αὐτὸν ὑπολύδιον; Ἐπεμένως ἐν ᾧ ὁ **Νη**
εἶνε β' φθόγγος τῶν πλαγίων ἐν καταβάσει, εὐθὺς ἀναπηδῶν
ἐκεῖθεν ἀκατανοήτως ὀνομάζεται πλάγιος τοῦ δ'. Διότι τοῦ
Πα ἐν τῇ κατὰ σειρὰν ἀπὸ τοῦ **Κε** καταβάσει ὄντος πλαγίου
τοῦ α', ὁ **Νη** ἔδει κατὰ φυσικὸν λόγον νὰ κληθῇ πλάγιος τοῦ
β' καὶ οὐχὶ τοῦ δ'. Ἐπίσης ἀφ' οὗ τὸν **Βου** ὀνομάζομεν δ'
ἤχον καὶ λέγετον, τότε τὸν τετρατόνως ἐπὶ τὸ βαρὺ εὐρισκόμε-
νον **Κε** ἔδει νὰ ὀνομάσωμεν πλάγιον τοῦ δ', ὡς: **Βου, Πα,**
Νη, Ζω, Κε. Ἀλλ' ὅμως ὁ **Κε** α' ἤχος καὶ φθόγγος ὢν,
πῶς ἔσται καὶ πλάγιος τοῦ δ' ;

Προσέτι ὁ **Ζω** ὀνομάσθη ὑπὸ τῶν Διδασκάλων βαρύς, διότι
σφαλερῶς ὑπέλαβον οὗτοι ὅτι ἡ ἀρχικὴ κλίμαξ τοῦ Πυθαγόρου
ἀρχομένη ἀπὸ τοῦ ὑψηλοῦ **Κε** καὶ πορευομένη πρὸς τὸ βαρὺ
λήγει εἰς τὸν **Ζω** (βαρύν), οὕτω: **Κε, Δι, Γα, Βου, Πα,**

Νη, Ζω. Ὡστε ὁ Χρῦσανθος ἐν τῷ μεγάλῳ αὐτοῦ θεωρητικῷ λέγει :

«Πρῶτον λοιπὸν καὶ ὀξύτατον εἶδος τῆς μελωδίας εἶνε »ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐπέχει τὸν ὑπερμιξολύδιον τόνον, ὀνομάζεται δὲ τοῦτο ὑπὸ τῶν μελοποιῶν ἦχος α' οἶον : **Κε, Δι, Γα, Βου, Πα, Νη, Ζω**».

Τοῦτο δ' ἀκριβῶς εἶνε καὶ τὸ σπουδαιότερον λάθος τῶν Ἀοιδίμων διδασκάλων, διότι ἡ πορεία τῆς κλίμακος δὲν εἶνε ἀπὸ ὀξέος πρὸς τὸ βαρὺ, ἀλλὰ τὸναντίον ἀπὸ βαρέος (κατὰ φωνήν) ἐπὶ τὸ ὀξύ. Ἐκ τούτου δ' ὅλαι αἱ βάσεις τῶν ἡχων ἀντιστροφῶς ἐδόθησαν

Καὶ ὅμως ὁ ἀοιδίμος Χρῦσανθος ἐν § 219 σελ. 95 τοῦ Μ. θεωρητικοῦ του περὶ τῆς Πυθαγορείου κλίμακος λέγει ἀντιφάσκων πρὸς τὸν ἀνωτέρω κανόνα αὐτοῦ :

«*Ἡῦρεν αὐτὴν ὁ Πυθαγόρας ὀδεύουσαν ἀπὸ βαρέος εἰς τὸ ὀξύ οἶον : **Κε, Ζω, Νη, Πα, Βου, Γα, Δι, Κε***».

Δὲν εἶνε τοῦτο φανερά ἀντίφασις τῶν Διδασκάλων καὶ ἄξιον ἀπορίας πῶς, ἐν ᾧ ταῦτα περὶ τῆς Πυθαγορείου κλίμακος ἀναφέρουσιν, εἶτα ἄνευ λόγου καὶ εἰδικοῦ κανόνος ὀρίζουσι τὴν πορείαν τῆς κλίμακος ἀπὸ ὀξέος ἐπὶ τὸ βαρὺ καὶ καταλήγουσαν εἰς τὸν **Ζω**, ὃν ὡς ἐκ τούτου ὠνόμασαν καὶ ἦχον βαρύν, ἅτε τελευταῖον καὶ κατὰ συνέπειαν βαρύτερον ἦχον ὄντα. Τότε ὅμως διατί ἐν τῇ ὀκτωῇχῳ δὲν ἔλαβεν ὁ **Ζω** τὴν τελευταίαν θέσιν, ἀλλὰ τὴν προτελευταίαν ; Ἀλλως τε ἐν τῇ θέσει του ταύτης ὁ **Ζω** ὀξύς ὢν (ὡς **Πα, Βου, Γα, Δι, Κε, Ζω, Νη**) πῶς ὀνομάζεται βαρὺς ; Ἐτι δέ, διατί ὠνομάσθη ὁ ἦχος οὗτος πλάγιος τοῦ γ', ἀφ' οὗ βασιίζεται καὶ στιχηραρικῶς καὶ εἰρμολοκῶς ἐπὶ τοῦ **Γα**, δηλαδὴ ἐπὶ τῆς αὐτῆς θέσεως τοῦ κυρίου γ' ; Πρέπει λοιπὸν ὁ **Γα**, ὅτε μὲν νὰ εἶνε κύριος, ὅτε δὲ πλάγιος ; Καὶ τελευταῖον διατί, ἐν ᾧ ὁ α' διατονικὸς ἔχει εἰς τὰ ἀργὰ μέλη πλάγιον διατονικόν, καὶ ὁ δεύτερος χρωματικὸς (κύριος) εἰς τὰ ἀργὰ μέλη ἔχει πλάγιον χρωματικόν, διατί, λέγομεν, ὁ ἑναρμόνιος, ὃν καλοῦσι τρίτον ἦχον, δὲν ἔχει πλάγιον

πάλιν έναρμόνιον, ἀλλὰ τὸν διατονικὸν **Ζω**; Διατί δὴλα δὴ ὁ κύριος εἶνε ἄλλου γένους καὶ ὁ πλάγιος ἄλλου; Ἐν ἐνὶ λόγῳ ἡ σημερινὴ ἡμῶν Ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ ἔχει δύο βάσεις, ἀντὶ μιᾶς ἀληθοῦς καὶ ἐπιστημονικῆς, ἥτοι ἄλλοτε μὲν βασιίζεται ἐπὶ κλίμακος ἐχούσης πορείαν ἀπὸ ὀξέος ἐπὶ τὸ βαρὺ ὡς: **Κε, Δι, Γα, Βου**, ἥτοι ἤχους α' . β' . γ' . δ' . καὶ οὕτω καθ' ἐξῆς, ἄλλοτε δὲ βασιίζεται ἐπὶ κλίμακος ἐχούσης πορείαν ἀπὸ βαρέος ἐπὶ τὸ ὀξὺ ὡς **Πα, Βου, Γα, Δι**, ἥτοι ἤχους καὶ πάλιν α' . β' . γ' . δ' . καὶ ἐφεξῆς.

Καὶ τοιοῦτότρόπως ὁμῶς παρουσιάζονται πολλαὶ ἀνωμαλίαι, διότι:

Ὁ **Κε** λέγεται α' ἤχος κύριος, λέγεται δὲ καὶ πλάγιος τοῦ α' εἰρμολογικῶς.

Ὁ **Δι** λέγεται β' κύριος ἤχος χρωματικός, λέγεται ὁμῶς καὶ δ' διατονικός ἥτοι «ἄγια».

Ὁ **Γα** λέγεται γ' κύριος ἤχος ἀρμονικός, λέγεται ὁμῶς καὶ πλάγιος τοῦ γ' ἡ βαρὺς εἰρμολογικῶς καὶ στιχηραρικῶς, πλάγιος δὲ τοῦ δ' πάλιν κατὰ τριφωνίαν, ὡς τὸ «Ἵγρὰν διοδεύσας ὡσεὶ ξηράν».

Ὁ **Βου** λέγεται δ' ἤχος διατονικός καὶ Λέγετος, λέγεται ὁμῶς καὶ ἤχος β' χρωματικός.

Ὁ **Πα** λέγεται ἤχος α' διατονικός, λέγεται ὁμῶς καὶ πλάγιος τοῦ α' διατονικός καὶ πλάγιος τοῦ β' χρωματικός.

Οὕτω τῆς μουσικῆς κλίμακος ἐχούσης δύο διαιρέσεις οἱ κύριοι ἤχοι φαίνονται ἐνταῦθα πλάγιοι, καὶ οἱ πλάγιοι ἐκεῖσε κύριοι.

Καὶ ἐπειδὴ ὁ λόγος περὶ ἤχων, παρατηροῦμεν ὅτι: Ἐν τῇ φυσικῇ διατονικῇ κλίμακι εὐρίσκονται 7 φθόγγοι διατονικοὶ ἥτοι φυσικοί, καὶ ἔχουσιν ἕκαστος τὴν διατονικὴν αὐτῶν κλίμακα μὲ ἤχους ἐπτά. Οἱ Διδάσκαλοι ὁμῶς τοὺς διατονικοὺς ἤχους παραδέχονται ὡς τέσσαρας μόνον ἥτοι α' καὶ πλάγιον τοῦ α', δ' καὶ πλάγιον τοῦ δ'. Ὡσαύτως οἱ 7 οὗτοι διατονικοὶ ἤχοι ἔχουσι

μίαν καὶ τὴν αὐτὴν κλίμακα φυσικὴν διατονικὴν. Οἱ ὑπὸ τῶν Διδασκάλων ἑναρμόνιοι καλούμενοι δύο ἤχοι, ὁ γ' ὁπλὰ δὴ καὶ ὁ βαρὺς, ἔχουσιν ἐπίσης μίαν κλίμακα, τὴν ἑναρμόνιον λεγόμενν. Πῶς λοιπὸν οἱ δύο χρωματικοὶ καλούμενοι ἤχοι, ὁ β' ὁπλὰ δὴ καὶ ὁ πλάγιος τοῦ β', δὲν ἔχουσι μίαν καὶ τὴν αὐτὴν χρωματικὴν κλίμακα, ἀλλ' ἔχουσι χωριστὰς κλίμακας, μὲ διαφοροὺς διαιρέσεις, ὀνομασίαν δὲ μίαν χρωματικὴν; Ὅπως λοιπὸν οἱ ἑπτὰ διατονικοὶ ἤχοι ἔχουσι πάντες μίαν γενικὴν κλίμακα διατονικὴν καὶ οἱ ἑναρμόνιοι καλούμενοι ἤχοι ἐπίσης μίαν κοινὴν ἁρμονικὴν καλουμένην κλίμακα μετὰ τῆς αὐτῆς διαιρέσεως, ὡσαύτως καὶ οἱ δύο χρωματικοὶ λεγόμενοι ἤχοι, ἔδει βεβαίως νὰ ἔχωσι μίαν καὶ τὴν αὐτὴν κλίμακα καὶ διαίρεσιν τοῦ χρωματικοῦ β' ἤχου.

Εἰς τὸν πλάγιον τοῦ β' τὸν χρωματικὸν εἶνε ἀκατάληπτον, διατί προσετέθη ἑτέρα κλίμαξ μετὰ ἀλλοίων διαιρέσεων, ἀφ' οὗ μάλιστα ἔχουσιν ἀμφοτέρω, ὅτε κύριος καὶ ὁ πλάγιος, ἐν ὀνομα καλούμενοι χρωματικοί. Ὅρθως λοιπὸν εἶπον οἱ ἀρχαῖοι, ὅτι «τὸ γένος τὸ χρωματικὸν πολυειδῶς μελωδεῖται».

Ὁ πλάγιος οὗτος τοῦ β' ἔχων διάφορον διαίρεσιν, ἔχει καὶ διάφορον ποιόν. Τοῦτο δὲ τὸ διάφορον αὐτοῦ ποιόν, εἶνε ἀπλῶς ἢ κατὰ νενανῶ αὐτοῦ κλίμαξ παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς, παρ' ὧν ὡς ἐκ τούτου ἐθεωρήθη ὡς ἑνατός τις ἤχος. Τοῦτο μαρτυροῦσι καὶ οἱ πρωτοφάλται τῆς Ἀγίας Σοφίας, Ἰωάννης Κουκουζέλης καὶ Κορώνης, ὡς καὶ Ἰωάννης ὁ Τραπεζούντιος. «Τὸ δὲ νενανῶ, τοῦ πλάγιου β' ἐκτεταμένον μέλος, ὑπὲρ τοὺς ὀκτώ, ἑνατος ἤχος πέλει». Πράγματι δὲ παρουσιάζεται ὡς ἔξω τῶν ὀκτῶ ἤχων καὶ κατὰ ποιόν καὶ κατὰ διαίρεσιν, διὰ τοῦτο ἔδει νομίζομεν νὰ λάβῃ καὶ ἄλλην ὀνομασίαν, ἀφ' οὗ ἔλαβε διάφορον κλίμακα καὶ διαίρεσιν, διότι τῆς διαιρέσεως ἀλλοιουμένης, συναλλοιούται καὶ τὸ μέλος, καὶ τὸ ποιόν, καὶ οἱ ἀριθμοί, καὶ τὰ διαστήματα. Ὡστε: Δύο διάφοροι κλίμακες δὲν δύνανται νὰ ἔχωσι τὸ αὐτὸ ὄνομα καλούμεναι «χρωματικαί». Ἐκαστος πλάγιος δέον νὰ ἔχη τὴν αὐτὴν κλιμακικὴν

διαίρεσιν, οἷαν καὶ ὁ κύριος αὐτοῦ ἦχος. Ἀφ' οὗ δὲ ὁ πλάγιος τοῦ β' (χρωματικὸς) ἔλαβε διάφορον διαίρεσιν, δικαιοῦνται τότε καὶ οἱ λοιποὶ πλάγιοι νὰ ἔχωσι διαφόρους κλίμακας καὶ ποιὸν καὶ διαιρέσεις. Δέον ἄρα ὁ πλάγιος τοῦ β' νὰ ἔχη τοῦ κυρίου του τὴν διαίρεσιν, ἡ δὲ διάφορος αὐτοῦ διαίρεσις εἶνε ἡ κατὰ νεανῶ τῶν Βυζαντινῶν, ἡ ἐπονομασθεῖσα ἑνατος ἦχος.

Περὶ δὲ τοῦ ἐναρμονίου γένους, οἱ διδάσκαλοι λέγουσιν: «Ἐναρμόνιον δὲ γένος εἶνε ἐκεῖνο, τοῦ ὁποίου εἰς τὴν κλίμακα εὐρίσκονται τεταρτημόρια» (σελ. 113 καὶ § 257). Ἐχει καλῶς· ἀλλὰ μήπως δὲν ὑπάρχουσι τεταρτημόρια καὶ εἰς τὴν κλίμακα τοῦ πλαγίου β' μεταξύ τοῦ Γα καὶ Δι, καὶ τοῦ Νη καὶ τοῦ Πα; Καὶ ὁ πλάγιος τοῦ β', ὡς εἶπομεν, καὶ ὁ πλάγιος τοῦ α' ἔχουσι τεταρτημόρια, πρέπει λοιπὸν καὶ οἱ ἦχοι οὗτοι νὰ ὀνομασθῶσιν ἐναρμόνιοι;

Περὶ τοῦ ἐναρμονίου γένους ὁ Πυθαγορικὸς Νικόμαχος δίδει ἡμῖν τὸν ἐξῆς κανόνα: «Δίεσις, ὅπερ ἐστὶν ἡμιτονίου ἡμισυ, καὶ πάλιν ἄλλη δίεσις, συναμφοτέρα ἡμιτονίῳ ἴσαι, καὶ τὸ λειπόμενον τοῦ τετραχόρδου, ὅλον δίτονον ἀσύνθετον» ἦτοι 3, 3 καὶ 24. Ἐὰν ὁ τρίτος καὶ ὁ βαρὺς ἦχος ὀρθῶς ἐκλήθησαν ἐναρμόνιοι, διατί δὲν ἔχουσι τὴν ἀνωτέρω τῶν ἀρχαίων διαίρεσιν 3, 3 καὶ 24; Ἄνευ δὲ αὐτῆς τῆς διαιρέσεως πῶς ὀνομάσθησαν ἐναρμόνιοι;

Ἐν τῷ γένει πούτῳ ὁ ἐλάσσων τόνος εἶνε τὸ 3 καὶ ὁ μείζων εἶνε τὸ ἀσύνθετον δίτονον 24. Ἄν ἐξετάσωμεν ὅμως τὸν καθ' ἡμᾶς πλάγιον τοῦ β', βλέπομεν ὅτι ἡ διαίρεσις αὐτοῦ πλησιάζει μᾶλλον πρὸς τὸν κατὰ «νεανῶ» πλάγιον τοῦ β' τῶν Βυζαντινῶν ἢ πρὸς τὸν γ' καὶ βαρὺν ἦχον. Διότι καὶ τοῦ πλαγίου τοῦ β' ὁ μικρότερος τόνος εἶνε 3, ὁ δὲ μεγαλειότερος 18, οὕτως ὥστε καὶ κατ' ἀριθμὸν καὶ κατὰ διάστημα ὁ 18 πλησιάζει μᾶλλον πρὸς τὸ δίτονον 24 τοῦ ἐναρμονίου ἢ ὁ 12 τοῦ γ' καὶ τοῦ βαρέος. Ποίους λοιπὸν ὀφείλει νὰ ἀκολουθήσῃ τις, τοὺς ἀρχαίους ἢ τοὺς Διδασκάλους;

Εἰς δὲ τοὺς φρονοῦντας ὅτι τὸ ἐναρμόνιον γένος τῶν ἀρχαίων

εἶνε ἀνύπαρκτον, ἀναφέρομεν τοὺς ἐξῆς λόγους Ἀριστείδου τοῦ Κυντιλιανοῦ :

« Ὅθεν ἀπέγνώσαν· τινες τὴν κατὰ δῖεσιν μελωδίαν διὰ
» τὴν αὐτῶν ἀσθένειαν παντελῶς ἀμελώδητον εἶναι τὸ διά-
» στημα ὑπολαβόντες ».

ΣΗΜ. Τὸ πρὸ ἡμῖν νῦν τεταρτημόριον τοῦ τόνου, τὸ ἐν μεγίστῃ χρήσει ἐν τῷ ἑναρμονίῳ γένει τῶν ἀρχαίων, ἐκαλεῖτο ὑπ' αὐτῶν δῖεσις ἐλαχίστη, τὸ δὲ νῦν ὑπὸ τῶν Εὐρωπαϊῶν καταχρηστικῶς καλούμενον δῖεσις καὶ ὕψις, εἶναι τὸ ἀπλοῦν τῶν ἀρχαίων ἡμιτόνιον, οὐχὶ δὲ τὸ τεταρτημόριον.

Περὶ τῆς ὠραιότητος τοῦ γένους τούτου πάντες οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες μουσικογράφοι συμφωνοῦσιν, ὥστε οἱ τὴν ὑπαρξίν τούτου κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους μὴ παραδεχόμενοί εἰσιν ἀκατανόητοι.

Οἱ ἀείμνηστοι Διδάσκαλοι καὶ εἰς τοὺς περὶ τῶν ἀρχαίων ἤχων ὀρισμοὺς αὐτῶν ὑπέπεσαν ἐπίσης εἰς τινα λάθη· λ. χ. ἐν σελ. 126 § 284 τοῦ Μ. Θεωρητικῷ ὁ **Μιξολύδιος** ἤχος ἀναφέρεται ὡς ὁ καθ' ἡμᾶς α' καὶ βασιζέται παραδόξως ἐπὶ τοῦ **Γα**. Ἐκαστος ὅμως ἱεροφάλτης ἐννεεῖ τὸ ἐνταῦθα λάθος, διότι ὁ α' ἤχος δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ βασισθῇ ἐπὶ τοῦ **Γα**. Ἐπὶ δὲ μᾶλλον ἐξίσταται τις καὶ ἀμνηχανεῖ βλέπων ἐν § 289 τὸν Μιξολύδιον τοῦτον δεικνύμενον ὡς τὸν καθ' ἡμᾶς β' ἤχον καὶ βασιζόμενον ἐπὶ τοῦ **Δε**. Τίς λοιπὸν ὁ ἀληθὴς Μιξολύδιος; Ἐν δὲ σελ. 145 § 324 ὁ **Δώριος** δεικνύεται ὡς ὁ καθ' ἡμᾶς α' ἤχος, ἐν ᾧ ὁ Μιξολύδιος ἐδεικνύετο ὡς τριεῦτος. Ὅστε κατὰ τοὺς Διδασκάλους ὁ πρῶτος ἤχος εἶνε καὶ Μιξολύδιος καὶ Δώριος !

Τί δὲ θὰ εἶπη τις, βλέπων ἐν § 284 τὸν αὐτὸν Μιξολύδιον ἤχον δεικνύμενον ὡς τὸν καθ' ἡμᾶς δ' καὶ παραδόξως βασιζόμενον ἐπὶ τοῦ **Νη** ! Ὁ Μιξολύδιος λοιπὸν κατ' αὐτοὺς εἶνε καὶ α' καὶ β' καὶ δ'. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸν Δώριον ἐν § 290 δεικνύουσιν ὡς πλάγιον τοῦ α' καὶ ὁ Δώριος εἶνε κατ' αὐτοὺς τριῶν εἰδῶν.

Τὸν **Λύδιον** ἤχον ἐν σελ. 119 καὶ § 332 δεικνύουσιν ὡς

τὸν καθ' ἡμᾶς β' ἦχον. Ἐν δὲ § 288 σελ. 127 αὐτὸν τοῦτον τὸν Λύδιον δεικνύουσιν ὡς γ' ἦχον; Ὡστε καὶ ὁ Λύδιος ὅτε μὲν ἐμφαίνεται β', ὅτε δὲ γ'.

Ἐν § 293 τὸν Ῥποδώριον δεικνύουσιν ὡς τὸν πλάγιον τοῦ δ', ἐν δὲ § 284 βασιζουσιν αὐτὸν ἐπὶ τοῦ Δι, ἀλλαχοῦ δ' ἐπὶ τοῦ Ηα, καὶ οὕτω οἱ ὁρισμοὶ τῶν ἀρχαίων τούτων ἦχων κεῖνται φύρδην μίγδην.

Λέον ἐνταῦθα, παρεκβαίνοντες, νὰ σημειώσωμεν ὅτι ὅλα τὰ λάθη ταῦτα καὶ αἱ ἀνωμαλῖαι προέκυψαν ἐκ τῆς παρεξηγήσεως τῆς « ὑπάτης βαρείας », ὡς θέλομεν ἀποδείξει τοῦτο κατωτέρω, παρουσιάζοντες τὰς ἀληθεῖς βάσεις τῶν ἦχων ἐπὶ τοῦ καθ' Εὐκλείδην μονοχόρδου τοῦ Πυθαγόρου. Ἄλλως τε τὰς ἀνωμαλίας ταύτας ἐνόησαν ἐν μέρει καὶ οἱ Σεβαστοὶ Διδασκάλοι ὁμολογοῦντες τὰς ἐαυτῶν ἀμφιβολίας. Οὕτω ἐν § 324 γράφοντες περὶ τοῦ καθ' ἡμᾶς α' ἦχου λέγουσι: « Ἄν οὗτος ὁ ἦχος » ταυτίζεται μετὰ τὸν Δώριον » καὶ περὶ τοῦ β' ἦχου « Τὸ ἦθος » τοῦ ἦχου ἄν ἦναι ἐκεῖνος ὅστις ὀνομάζεται παρὰ τῶν ἀρχαίων Λύδιος » καὶ περὶ τοῦ γ' ἦχου ὡς καὶ τοῦ δ' « Ἄν ὁ » δ' ἦχος ἦναι ἐκεῖνος ὃς ἐλέγετο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Μιξολύδιος » κτλ. Ἐν γένει δὲν ὀρίζουσιν ἦχόν τινα θετικῶς καὶ μετὰ βεβαιότητος, ἀλλὰ προβάλλουσι τὸ ἄν.

Τὰ δὲ σημερινὰ θεωρητικὰ καίτοι ὄντα ἀντιγραφαὶ τῶν σφαλερῶν πρῶτων θεωρητικῶν καὶ περιέχοντα ἐπομένως τὰ αὐτὰ λάθη καὶ τὰς αὐτὰς ἀμφιβολίας ἐκφράζονται μετὰ κύρους καὶ πεποιθήσεως, διότι οἱ συντάξαντες αὐτὰ νεώτεροι ἠκολούθησαν ἐπὶ καλῇ πῃ πίστει τοὺς Διδασκάλους, πεποιθότες ἀπλῶς, ὅτι οὗτοι πάντα ὀρθῶς συνέταξαν καὶ ἐκανόνισαν, μὴ λαβόντες δὲ ὑπ' ὄψιν τὰς ἰδίας τῶν τελευταίων τούτων ὁμολογίας ὡς καὶ τοὺς δισταγμοὺς αὐτῶν. Ἄλλ' ὡς ἐν παντί, οὕτω καὶ ἐν τῷ ζητήματι τῆς βελτιώσεως τῆς Ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς φρονοῦμεν ὅτι ὀφείλομεν νὰ βαίνωμεν κατὰ τὸ « Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς ».

Ἦδη δέ, πρὶν ἢ προδῶμεν εἰς τὴν ἀπόδειξιν καὶ διόρθωσιν τῶν

ὅσων ἀνεύρομεν ἐσφαλμένων, εἶνε οὐσιῶδες νὰ ἐξετάσωμεν τὴν πρώτην παρεξήγησιν τῶν ἀσιδίμων Διδασκάλων, ἐξ ἧς τὰ λοιπὰ λάθη προέκυψαν ἥτοι τὴν τῆς «ὕπατης βαρείας».

§ 5. Περὶ Ὑπάτης βαρείας.

Διὰ τῶν δύο τούτων ἀντιθέτου σημασίας ὀνομάτων ἐκάλεσαν οἱ ἀρχαῖοι τὸν τόνον ἐκεῖνον, ὅστις, ὕπατος ἦτοι ὕψηλός ὢν κατὰ θέσιν, ἦτο βάρυς κατὰ φωνήν. Οἱ Διδάσκαλοι ὁμῶς παρεξηγήσαντες τὴν λέξιν «ὕπατη» ἐνόμισαν αὐτὴν κατὰ φωνὴν ὕψηλὴν, ἐν ᾗ ἦτο κατὰ φωνὴν χαμηλὴ ἢ βαρεῖα, διότι ὁ τόνος οὗτος (ἢ ὕπατη βαρεῖα) εἰς τὴν χορδὴν ἀναβαίνων φωνητικῶς, κατέρχεται τοπικῶς καὶ τάνάπαλιν. Περὶ τούτου δύναται πᾶς τις νὰ πεισθῇ δοκιμάζων ἐπὶ μιᾷ χορδῆς ἐγγόρδου τινὸς ὀργάνου, καθέτως τιθειμένου, ὅτε, ὅσω κατέρχεται ὁ δάκτυλος ἐπὶ τῶν τονικῶν διαιρέσεων, τόσω καθίσταται ὕψηλοτέρα ἡ φωνὴ καὶ τάνάπαλιν. Τὸ τοιοῦτον ὁμῶς δὲν κατενόηθη ὑπὸ τῶν Διδασκάλων, οἵτινες δὲν ἠδυνήθησαν νὰ μαντεύσωσι τίνι τρόπῳ ὁ τόνος οὗτος ὁ κληθεὶς «Ὑπάτη βαρεῖα» ἦτο καὶ ὕψηλός καὶ χαμηλὸς συγχρόνως.

Ἄλλ' ἐπὶ τὴν ἀποδείξιν.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἔκρουον τὰ ἐγγχορδα αὐτῶν ὄργανα κρατοῦντες αὐτὰ οὐχὶ ὀριζοντίως, ὡς ἡμεῖς, ἀλλὰ κατὰ κάθετον στάσιν ἦτοι τὸ μὲν σκάφος τοῦ ὀργάνου ἔχοντες πρὸς τὰ κάτω, τὴν δὲ λαβὴν (ἢ τὸν πῆχυν) πρὸς τὰ ἄνω, τοῦθ' ὅπερ ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τῶν ἐξῆς τοῦ Πυθαγορικοῦ Νικομάχου (Μεῦβωμιακῷ βιβλίῳ σελ. 6). «Ὁ βαρυτάτος ἐν τῇ διαπασῶν φθόγγος ὕπατη ἐκλήθη· ὕπατον γὰρ τὸ ἀνώτατον, ρέατον δὲ τὸ κατώτατον».

Ὡστε ὁ βαρυτάτος κατὰ φωνὴν φθόγγος ἐν τῇ καθέτῳ στάσει τῆς χορδῆς, ὠνομάσθη ὑπὸ τοῦ Πυθαγόρου καὶ «ὕπατη καὶ βαρεῖα». Ὑπάτη μὲν (ὕψηλὴ) κατὰ στάσιν (θέσιν) τῆς χορ-

δῆς, βαρεῖα δὲ (χαμηλὴ) κατὰ φωνήν, διότι ἐν τῇ στάσει ταύτῃ τοῦ ἐγγόρδου ὀργάνου ὁ χαμηλότερος ἦχος τῆς χορδῆς εὐρίσκεται κατακόρυφος ἤτοι ἄνωθεν ὅλων τῶν τόνων. Οὗτος δὲ κατὰ θέσιν ὑπάτος (ὑψηλός) τόνος, κατὰ φωνήν εἶνε χαμηλός, ἀντιστοιχεῖ δὲ πρὸς τὸν ἡμέτερον Κε τὸν χαμηλόν. Κατερχομένων δὲ τῶν δακτύλων ἐπὶ τῆς χορδῆς, βαθμηδὸν οἱ φθόγγαι ὑψοῦνται φωνητικῶς, καὶ σχηματίζεται τοιαύτη τις κλίμαξ:

Κε, Ζω, Νη, Πα, Βου, Γα, Δι, Κε.

Ἀλλὰ τῆς κατὰ θέσιν ὑπάτης, νομισθείσης ὑπὸ τῶν Διδασκάλων κατὰ φωνήν ὑψηλῆς, ἐν ᾧ κατὰ φωνήν ἦτο ἡ χαμηλοτάτη, συνέβη τὸ ἀρχικὸν καὶ μέγιστον λάθος. Οἱ ἀείμνηστοι Διδάσκαλοι ὀρίσαντες τὸν **Κε** ὡς πρῶτον καὶ κορυφαῖον τόνον τῆς ἀρχικῆς Πυθαγορείου κλίμακος ὠνόμασαν αὐτὸν α' ἦχον, τὸν δὲ τετρατόνως ἐπὶ τὸ βαρὺ εὐρισκόμενον **Πα** πλάγιον αὐτοῦ ἦτοι πλάγιον τοῦ α'. Ὁδεύουσα δ' ἡ κλίμαξ αὐτῶν οὕτω ἀπὸ ὀξείας πρὸς τὸ βαρὺ λήγει εἰς τὸν **Ζω**, ὅστις καὶ ἐκλήθη ἦχος βαρύς, ἅτε τελευταῖος καὶ βαρύτερος τῶν ἄλλων τόνων ὢν. Οἶον: **Κε, Δι, Γα, Βου, Πα, Νη, Ζω**. Τουτέστι **Κε = α' ἦχος, Δι = β', Γα = γ', Βου = δ', Πα = πλάγιος τοῦ α', Νη** πλάγιος τοῦ δ', **Ζω = βαρύς**. Ἀλλ' ὅμως, εἰάν ἐξετάσωμεν τὸ μονόχορδον τοῦ Πυθαγόρου, θέλομεν ἰδεῖ τοῦναντίον, ὅτι δηλαδὴ ἡ κλίμαξ ὀδεύει κατὰ φωνήν ἀπὸ βαρέος ἐπὶ τὸ ὀξύ καὶ οὐχὶ ἀπὸ ὀξείας ἐπὶ τὸ βαρὺ. Τὸ ἐν λόγῳ μονόχορδον ἀρχεται ἀπὸ τοῦ **Κε** καὶ βαίνει κατὰ φωνήν πρὸς τὸ ὀξύ, ὡς: **Κε, Ζω, Νη, Πα, Βου, Γα, Δι**. Ὡστε οἱ κύριοι ἐν τῇ κλίμακι τῶν Διδασκάλων εἶνε ἐν τῷ μονόχορδῳ τοῦ Πυθαγόρου πλάγιοι καὶ ἀντιστρέφως. Ταῦτα περὶ «ὑπάτης βαρείας».

Προβαίνοντες ἤδη εἰς τὴν διόρθωσιν τῶν ῥηθέντων σφαλμάτων θέλομεν καταδείξει τὴν ὑπαρξίν αὐτῶν διὰ διαφόρων παραπομπῶν καὶ πειστικῶν μαρτυριῶν. Ἐάν δὲ καὶ πάλιν δὲν ἤθελέ τις παραδεχθῇ τὰς ἀποδείξεις ἡμῶν ταύτας, χωρὶς νὰ πρεβάλη

ὁ ἴδιος ἄλλας περὶ τοῦ ἐναντίου, τότε, ὀλιγωροῦντες αὐτοῦ, λαμβάνομεν ὑπ' ὅψιν τοὺς κατωτέρω μόνον λόγους τοῦ Κοραῆ:

«Πρὶν ἐπιχειρήσῃ τις νὰ συμβουλευῇ, διόρθωσιν ἔργων
»στραβῶν, πρέπει νὰ προβλέπῃ καὶ τὸν μέλλοντα ἀπα-
»ραιτήτως πόλεμον ἀπὸ τοὺς ὅσων ἡ τιμὴ καὶ ἡ εὐτυχία
»κρέμαται καὶ τρέφεται ἀπὸ τὰ στραβά, καὶ ἀντὶ νὰ ἐλπίζῃ
»πρᾶγμα ἀδύνατον, εἰρήνην ἀπ' αὐτοῦς, χρεωστεῖ νὰ ἀκο-
»λουθῇ τὸ ἔργον του ἀτάραχα, ἀρκούμενος εἰς τὴν εὐνοίαν
»τῶν ὠφελουμένων ἀπ' αὐτό». (Ἰδε Αὐτοβιογραφίαν Κοραῆ.
Τομ. Α', σελ. 29 στίχ. 25).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ΄.

§ 6. Περὶ τῆς σημερινῆς μουσικῆς κλίμακος καὶ τῶν χαρακτήρων αὐτῆς.

πΑ	Βου	Γα	Δι	xE	Zω	νη	πΑ
----	-----	----	----	----	----	----	----

Αὕτη εἶναι ἡ προκαταρκτικὴ κλίμαξ, τῆς ὁποίας τοὺς ἑπτὰ φθόγγους ἔλαβον οἱ μεταγενέστεροι μουσικοδιδάσκαλοι ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου α, β, γ, δ, ε, ζ, καὶ η. ὀνομάσαν-
τες χάριν εὐφωνίας τὸ μὲν α=πᾶ, τὸ β=βοῦς, τὸ γ=γᾶ καὶ
καθ' ἑξῆς, ὡς φαίνεται ἐν τῇ ἄνωθι κλίμακι.

Οἱ δὲ χαρακτήρες εἰσι δέκα, διαιρούμενοι εἰς ~~πρῶτα~~ εἶδη: εἰς
ἀνιόντας, εἰς κατιόντας, καὶ εἰς ἓνα χαρακτήρα φυλάττοντα
ἀείποτε ἰσότητά.

Οἱ ἀνιόντες χαρακτῆρές εἰσι πέντε, οἷον :

Ὀλίγον	—	ἀναβαῖνον καθ' ἓνα τόνον.
Πεταστή	∪	ἀναβαίνουσα ὁμοίως καθ' ἓνα τόνον.
Κέντημα	、	ἀναβαῖνον διὰ μιᾶς κατὰ δύο τόνους.
Κεντήματα	∩	ἀναβαίνοντα καθ' ἓνα τόνον.
Υψηλή	∪	ἀναβαίνουσα διὰ μιᾶς τέσσαρας τόνους.

Οἱ κατιόντες εἰσὶ τέσσαρες :

Ἀπόστροφος	∩	καταβαίνουσα καθ' ἓνα τόνον.
Ἐπορροή	、	καταβαίνουσα κατὰ δύο τόνους ἀνὰ ἓνα.
Ἐλαφρόν	∪	καταβαῖνον διὰ μιᾶς δύο τόνους.
Χαμηλή	∩	καταβαίνουσα διὰ μιᾶς τέσσαρας τόνους.

Ὁ χαρακτήρ, ὅστις οὔτε ἀναβιδάζει, οὔτε καταβιδάζει τὴν φωνήν, ἀλλὰ φυλάττει ἰσότητα, ὀνομάζεται :

Ἴσον — καὶ ἀκολουθεῖ τὴν φωνήν τοῦ προηγουμένου του χαρακτῆρος.

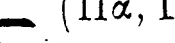
Ἐκ τῶν ἀνιόντων χαρακτῆρων οἱ τρεῖς, δῆλα δὴ τὸ Ὀλίγον, ἡ Πεταστή καὶ τὰ Κεντήματα ἔχουσι διαφορὰν τινα κατὰ τὴν ἀνάβασιν αὐτῶν :

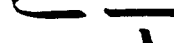
Τὸ Ὀλίγον ἀναβαίνει ἐντόνως, ζωηρῶς καὶ οὕτως εἰπεῖν κεχωρισμένως.

Ἡ Πεταστή εὐρισκομένη ἐν τῷ τέλει τῆς συνεχοῦς ἀναβάσεως λαμβάνει ζωηρότητα τινα ἐν εἰδει **πετάγματος**.

Τὰ Κεντήματα ἀναβαίνουσιν ἥπιως.

Τὸ Κέντημα συνοδεύεται πάντοτε ὑπὸ τοῦ Ὀλίγου (οὕτω —, ἢ οὕτω —, ἢ οὕτω —) ἢ καὶ ὑπὸ τῆς Πεταστῆς, οὕτω ∪. Ὅταν τὸ Κέντημα συνοδεύηται ὑπὸ τοῦ ὀλίγου κάτωθεν (—) ἢ πλαγίως (—), τότε τὸ ὀλίγον μένει ἄφω-
νον, φωνεῖται δὲ μόνον τὸ Κέντημα ἀναβαῖνον κατὰ δύο τόνους.
Ἐὰν δῆλα δὴ ὁ προηγούμενος χαρακτήρ εἴη Πα, τὸ Κέντημα

εἶνε Γα, ὡς $\pi \bar{q}$ (Πα, Γα,) ἢ \bar{q} (Πα, Γα).

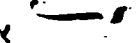
Ἐάν δ' ὁ προηγούμενος χαρακτήρ εἶνε Δ Δι, τότε τὸ Κέντημα εἶνε Ζω, ὡς Δ (Δι, Ζω) ἢ καὶ (Δι, Ζω) κτλ.

Ὅταν τὸ Κέντημα εὔρηται ἄνωθι τοῦ Ὀλίγου ἢ τῆς Πεταστῆς οὕτω : ἢ τότε τὸ Ὀλίγον δὲν χάνει τὸ ποσόν ὡς $\pi \bar{q}^{(1)}$ ἢ (Πα, Δι) ἤτοι ἄνοδος ἐκ τοῦ Πα εἰς τὸν Δι (τρεῖς φθόγγοι) ἢ $\frac{\delta}{\chi}^{(2)}$ ἤτοι ἄνοδος ἐκ τοῦ Βου εἰς τὸν Κε, ἢ $\frac{\epsilon}{\eta}^{(3)}$ ἤτοι ἐκ τοῦ Γα εἰς τὸν Ζω, καὶ οὕτω καθ' ἐξῆς.

Ἡ Ὑψηλὴ συνοδεύεται πάντοτε ὑπὸ τοῦ Ὀλίγου ἢ τῆς Πεταστῆς, οὕτω : $\pi \bar{q}$ ἀναβαίνουσα διὰ μιᾶς κατὰ τέσσαρας φθόγγους ἐκ τοῦ Πα εἰς τὸν Κε ἢ οὕτω τοῦθ' ὅπερ εἶνε τὸ ὅμοιον.

Σημειωτέον ὅτι, ὅταν ἡ Ὑψηλὴ τίθεται εἰς τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ Ὀλίγου ἢ τῆς Πεταστῆς, τότε οἱ δύο οὗτοι χαρακτῆρες χάνουσι τὸ ποσόν, ἀναβαίνει δὲ μόνον ἡ Ὑψηλὴ κατὰ τέσσαρας φθόγγους διὰ μιᾶς. Ὅταν δ' αὕτη τίθεται εἰς τὸ ἀριστερὸν μέρος τῶν εἰρημένων χαρακτήρων, ὡς $\pi \bar{q}$ ἢ \bar{q} , τότε ἀναβαίνει κατὰ πέντε φθόγγους διὰ μιᾶς ἤτοι ἐκ τοῦ Πα εἰς τὸν Ζω, καθότι ἐν τῇ τοιαύτῃ θέσει τὸ Ὀλίγον ἢ ἡ Πεταστὴ δὲν χάνουσι τὸ ποσόν των.

Ἐκ τῶν κατιόντων χαρακτήρων ἡ Ἀπόστροφος καταβαίνει, ὡς εἴπομεν, καθ' ἓνα τόνον ἐκ τοῦ Πα εἰς τὸν Νη, ἢ ἐκ τοῦ Νη εἰς τὸν Ζω ἢ ἐκ τοῦ Ζω εἰς τὸν Κε κ.τ.λ.

Ἡ Ὑπορροή καταβαίνει κατὰ δύο τόνους, ἀλλ' ἀνά ἓνα φθόγγον, ὡς : $\pi \bar{q}$, Πα, Νη, Ζω ἢ ἐκ τοῦ Βου ὡς $\frac{\delta}{\chi}$.

(¹) (²) (³) Περὶ τῶν σημείων τούτων θέλομεν ἀναφέρει ἐν τῇ οἰκείῳ τόπῳ.

εἰς **Πα**, **Νη** ἢ ἐκ τοῦ **Γα** ὡς $\overset{\pi}{\eta}\hookrightarrow$ εἰς **Βου**, **Πα** κ.τ.λ.

Τὸ Ἐλαφρὸν καταβαίνει κατὰ δύο τόνους διὰ μιᾶς ἐκ τοῦ **Πα** εἰς **Ζω**, ὡς $\overset{\pi}{q}\hookrightarrow$ **Πα**, **Ζω**· ἢ ἐκ τοῦ **Βου** εἰς **Νη**, ὡς $\overset{\delta}{\chi}\hookrightarrow$ **Βου**, **Νη** καὶ οὕτω καθ' ἐξῆς.

Ἐὰν ὁμοῦς τὸ Ἐλαφρὸν πλησιάσῃ πολὺ εἰς τὴν Ἀπόστροφον ὡς $\overset{\pi}{q}\hookrightarrow$, τότε ἡ μὲν ἀπόστροφος χάνει τὸ ποσόν, τὸ δ' Ἐλαφρὸν καταβαίνει, ὡς ἡ Ὑπορροή, κατὰ δύο τόνους ἀνὰ ἓνα ἐγγόργως ἥτοι ὁ α' τόνος τοῦ ἐλαφροῦ ἔρχεται εἰς τὴν ἄρσιν τοῦ χρόνου, ὡς $\overset{\pi}{q}$ (ἐκ τοῦ **Πα**) εἰς \hookrightarrow (**Νη Ζω**), οὕτως ὥστε ὁ μὲν **Νη** ἔρχεται εἰς τὴν ἄρσιν τοῦ χρόνου, ὁ δὲ **Ζω** εἰς τὴν θέσιν.

Ἡ Χαμηλὴ καταβαίνει διὰ μιᾶς κατὰ 4 τόνους, δηλαδὴ ἢ ἐκ τοῦ **Πα** εἰς τὸν χαμηλὸν **Δε**, οὕτω: $\overset{\pi}{q}\hookrightarrow$, ἢ ἐκ τοῦ **Γα** εἰς τὸν **Ζω**, οὕτω: $\overset{\eta}{\chi}\hookrightarrow$ κ.τ.λ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

§ 7. Περὶ γενικῆς συνθέσεως τῶν μουσικῶν χαρακτήρων.

Ἐν τῇ συνθέσει τῶν χαρακτήρων παρατηροῦμεν τὰ ἐξῆς:

Ὅταν ἐπὶ τοῦ ὀλίγου ὑπάρχῃ κατιών τις χαρακτήρ ἢ Ἴσον, ἢ ἐν δεξιᾷ τοῦ ὑπάρχῃ Κέντημα ἢ Ὑψηλὴ ἢ καὶ Κέντημα κάτωθεν αὐτοῦ, τότε τὸ Ὀλίγον μένει ἄφωνον καὶ φωνοῦνται οἱ ἄλλοι οὗτοι χαρακτήρες.

Παραδείγματα :

$\overset{\pi}{q}\hookrightarrow$ Ἐνθα φωνεῖται μόνον ἡ Ἀπόστροφος, τοῦ Ὀλίγου μένοντος ἀφώνου.

— Ἐνθα φωνεῖται μόνον τὸ Ἴσον, ἀλλὰ καὶ πῶς ζώη-
ρότερον.

— Ἐνθα ἐνεργεῖ πρῶτον τὸ Ἴσον καὶ εἶτα τὰ Κεντήματα.
τοῦ Ὀλίγου ἀφώνου ὄντος.

^π_q — Ἐνθα φωνεῖται μόνον τὸ Κέντημα ἀναβαῖνον δύο τόνους
ὑπερβατῶς, οἷον ἐκ τοῦ Πα εὐθὺς εἰς τὸν Γα.

— Ὡσαύτως φωνεῖται μόνον τὸ Κέντημα ἀναβαῖνον κατὰ
δύο τόνους π. χ. ἐκ τοῦ Πα εἰς τὸν Γα.

— Φωνεῖται μόνον ἡ Ὑψηλὴ ἀναβαίνουσα κατὰ τέσσαρας
φθόγγους π. χ. ἐκ τοῦ Πα εἰς τὸν Κε.

^π_q — Ἐνταῦθα ἀναβαίνει πρῶτον ἡ Ὑψηλὴ κατὰ 4 τόνους,
κατόπιν δὲ καὶ τὰ Κεντήματα καθ' ἓνα τόνον, οἷον
ἐκ τοῦ Πα εἰς Κε, Ζω, Τὸ Ὀλίγον μένει ἀφώνον.

— Ἐνθα ἐνεργεῖ ἡ Ὑψηλὴ μετὰ τοῦ Κεντήματος συγχρό-
νως καθ' ἓξ τόνους λ. χ. ἐκ τοῦ Πα εἰς Νη.

— Αἱ δύο Ὑψηλαὶ φωνοῦνται συγχρόνως ἀναβαίνουσαι
κατ' ὀκτώ φθόγγους, οἷον ἐκ τοῦ Πα εἰς τὸν Βου
(ὑψηλόν).

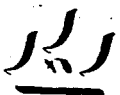
— Αἱ δύο Ὑψηλαὶ ὁμοῦ μὲ τὰ Κεντήματα ἀναβαίνουσι
διὰ μιᾶς κατ' ἑννέα φθόγγους λ. χ. ἐκ τοῦ Πα εἰς
τὸν Γα (τὸν ὑψηλόν).

— Οἱ ἐπὶ τοῦ Ὀλίγου (ἀφώνου πάντοτε) τρεῖς οὔτοι χαρα-
κτῆρες ὁμοῦ ἀναβαίνουσι διὰ μιᾶς δέκα-τόνους λ. χ.
ἐκ τοῦ Πα εἰς τὸν Δε (τὸν ὑψηλόν).

— Καὶ οἱ τέσσαρες χαρακτῆρες ἀναβαίνουσιν εὐθὺς καθ'
ἑνδεκα τόνους π. χ. ἐκ τοῦ Πα εἰς τὸν Κε τῆς ὑψη-
λῆς Διαπασῶν.

Αἱ τρεῖς Ὑψηλαὶ συγχρόνως καὶ διὰ μιᾶς ἀναβαίνουνσι κατὰ δώδεκα τόνους, οἷον ἐκ τοῦ **Πα** εἰς τὸν **Ζω** τῆς ὑψηλῆς Διαπασῶν.

Οἱ τέσσαρες οὗτοι χαρακτῆρες ἀναβαίνουνσι συγχρόνως κατὰ δέκα τρεῖς τόνους ὡς : ἐκ τοῦ **Πα** εἰς τὸν **Νη** τῆς ὑψηλῆς Διαπασῶν.

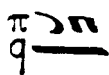

Οὗτοι ἀναβαίνουνσι διὰ μιᾶς κατὰ δέκα τέσσαρας τόνους ἥτοι ἐκ τοῦ **Πα** εἰς τὸν ὑψηλότερον **Πα** τῆς ὀξείας Διαπασῶν.

Οἱ πέντε χαρακτῆρες ἀναβαίνουνσιν ὁμοῦ κατὰ 15 τόνους λ. χ. ἐκ τοῦ **Πα** εἰς τὸν **Βου** τῆς δις Διαπασῶν.

Ἐν ταῖς κάτωθι συνθέσεσι τὸ Ὀλίγον μένει ὡσαύτως ἄφωνον :

Ἐνταῦθα φωνεῖται πρῶτον ἡ Ἀπόστροφος καταβαίνουσα καθ' ἓνα τόνον, οἷον ἐκ τοῦ **Πα** εἰς τὸν **Νη** καὶ εἶτα τὰ Κεντήματα ἀναβαίνοντα καθ' ἓνα τόνον ἥτοι ἐπιστρέφοντα ἐκ τοῦ **Νη** εἰς τὸν **Πα** ὥστε : **Πα, Νη, Πα.**

Ἐν τῇ συνθέσει ταύτῃ πλὴν τοῦ Ὀλίγου καὶ ἡ Ἀπόστροφος μένει ἄφωνος, φωνεῖται δὲ τὸ Ἐλαφρὸν ὡς ἡ Ὑπορροή μὲ συνεχῇ ἔγγοργον κατάβασιν οὕτως ὥστε ὁ α' φθόγγος τοῦ Ἐλαφροῦ ἔρχεται εἰς τὴν ἄρσιν τοῦ χρόνου καὶ ὁ β' εἰς τὴν θέσιν· τὰ δὲ Κεντήματα ἀναβαίνουνσι κατόπιν καθ' ἓνα τόνον, οἷον ἐκ τοῦ **Πα** εἰς **Νη, Ζω, Νη.**

Πρῶτον καταβαίνει ἡ Ὑπορροή κατὰ δύο τόνους συνεχῶς, εἶτα δὲ τὰ Κεντήματα ἀναβαίνουνσι καθ' ἓνα τόνον ὡς : ἐκ τοῦ **Πα** εἰς **Νη, Ζω, Νη.**

 Καταβαίνει ἡ Ἀποστροφος καθ' ἓνα τόνον ἤτοι ἐκ τοῦ **Πα** εἰς τὸν **Νη**.

 Καταβαίνει ἡ Ὑπορροή δύο κατὰ συνέχειαν τόνους, οἷον ἐκ τοῦ **Πα** εἰς **Νη Ζω**.

^π Τὸ Ἐλαφρὸν τοῦτο καταβαίνει εὐθὺς δύο τόνους ὡς ἐκ τοῦ **Πα** εἰς τὸν **Ζω**.

 Ἡ χαμηλὴ κατέρχεται κατὰ τέσσαρας τόνους, ἤτοι ἐκ τοῦ **Πα** εἰς τὸν **Δι** (χαμηλόν).

^π Τὸ Ἐλαφρὸν συγχρόνως μετὰ τῆς Ἀποστροφου καταβαίνει εὐθὺς τρεῖς τόνους ἤτοι ἐκ τοῦ **Πα** εἰς τὸν χαμηλόν **Κε**.

Εἰς τὰς ἐξῆς συνθέσεις τὸ Ὀλίγον δὲν χάνει τὸ ποσόν :

^π Ἀναβαίνει πρῶτον τὸ Ὀλίγον καὶ εἶτα τὰ Κεντήματα ἐκ τοῦ **Πα** εἰς τὸν **Βου Γα**.

 Ἀναβαίνουνσι πρῶτον τὰ Κεντήματα, εἶτα τὸ Ὀλίγον ἐκ τοῦ **Πα** εἰς **Βου Γα**.

 Τὸ Ὀλίγον ἀναβαίνει ὁμοῦ μὲ τὸ Κέντημα εὐθὺς τρεῖς τόνους, ὡς ἐκ τοῦ **Πα** εἰς τὸν **Δι**.

 Οὕτω τῆς Ὑψηλῆς ἀριστερόθεν τοῦ Ὀλίγου εὐρισκομένης, τὸ Ὀλίγον ἀναβαίνει ὁμοῦ μετ' αὐτῆς πέντε τόνους διὰ μιᾶς, ὡς ἐκ τοῦ **Πα** εἰς τὸν **Ζω**.

 Ἐνταῦθα πρῶτον ἡ Ὑψηλὴ μετὰ τοῦ Ὀλίγου ἐνουμένη ἀναβαίνει εὐθὺς πέντε τόνους, εἶτα τὰ Κεντήματα καθ' ἓνα τόνον ὡς τοῦ **Πα** εἰς τὸν **Ζω, Νη**.

 Καὶ εἰ τρεῖς χαρακτηῖρες ἀναβαίνουνσι διὰ μιᾶς καθ' ἑπτὰ τόνους λ. χ. ἐκ τοῦ **Πα** εἰς τὸν ὑψηλὸν **Πα**.

 Οἱ τέσσαρες οὗτοι χαρακτῆρες ἀναβαίνουνσι διὰ μιᾶς καθ' ἑνδεκα τόνους, οἷον ἐκ τοῦ **Πα** εἰς τὸν **Κε** τῆς ὀξείας Διαπασῶν.

 Εἰς τὰς κάτωθε συνθέσεις ἡ Πεταστὴ μένει ἄφωνος :
Τῆς Πεταστῆς ἀφώνου ἐνταῦθα εὐσῆς, ἐνεργεῖ μόνον τὸ Ἴσον, ὅπερ ἐπειδὴ οὔτε ἀναβαίνει οὔτε καταβαίνει, ἔχομεν ἐκ τοῦ **Πα** εἰς **Πα**.

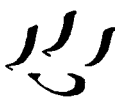
 Τῆς Ὑψηλῆς εὐρισκομένης ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ μέρους τῆς Πεταστῆς, ἡ τελευταία αὕτη μένει πάντοτε ἄφωνος, ἡ δὲ Ὑψηλὴ ἀναβαίνει τέσσαρας τόνους ἐκ τοῦ **Πα** εἰς **Κε**.

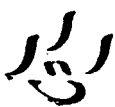
 Ἐνταῦθα ἡ Ὑψηλὴ ἀναβαίνει ὁμοῦ μὲ τὸ Κέντημα ἐξ τόνους διὰ μιᾶς, οἷον ἐκ τοῦ **Πα** εἰς τὸν **Νη**.

 Ἐν τῇ συνθέσει ταύτῃ αἱ δύο Ὑψηλαὶ ἀναβαίνουσιν ὁμοῦ ὀκτῶ τόνους διὰ μιᾶς, ὥς ἐκ τοῦ **Πα** εἰς τὸν **Βου** τῆς ὀξείας Διαπασῶν.

 Καὶ οἱ τρεῖς χαρακτῆρες οὗτοι (ἐκτὸς τῆς Πεταστῆς) ἀναβαίνουσιν διὰ μιᾶς καὶ συγχρόνως ἐννέα τόνους, ὥς ἐκ τοῦ **Πα** εἰς τὸν **Γα** τῆς ὀξείας Διαπασῶν.

 Οἱ χαρακτῆρες οὗτοι ἀναβαίνουσιν ὁμοῦ δέκα τόνους ἥτοι ἐκ τοῦ **Πα** εἰς τὸν **Δε** τῆς ὀξείας Διαπασῶν.

 Αἱ Ὑψηλαὶ αὗται ἀναβαίνουσιν καὶ αἱ τρεῖς ὁμοῦ δώδεκα τόνους, ὥς ἐκ τοῦ **Πα** εἰς τὸν **Ζω** τῆς ὀξείας Διαπασῶν.

 Οἱ τέσσαρες οὗτοι χαρακτῆρες (πάντοτε ἐκτὸς τῆς Πεταστῆς) ἀναβαίνουσιν διὰ μιᾶς δέκα τρεῖς τόνους, ὥς ἐκ τοῦ **Πα** εἰς τὸν **Νη** τῆς ὀξείας Διαπασῶν.

Οὗτοι ἀναβαίνουνσι δέκα τέσσαρας τόνους ἤτοι ἐκ τοῦ **Πα** τῆς χαμηλῆς Διαπασῶν εἰς τὸν **Πα** τῆς ὑψηλῆς Διαπασῶν.

Ἐκτὸς τῆς Πεταστῆς οἱ πέντε οὗτοι χαρακτῆρες ἀναβαίνουνσι δέκα πέντε τόνους, ὡς ἐκ τοῦ **Πα** εἰς τὸν **Βου** τῆς δις Διαπασῶν.

Ἐν τοῖς κάτωθι ἡ Πεταστὴ μένει πάλιν ἄφωνος, διὰ τὴν ὅταν ἐπὶ τῆς Πεταστῆς εὐρεθῶσι κατιόντες χαρακτῆρες, μένει αὕτη ἄφωνος.

Ἡ Ὑπορροή ἐνταῦθα καταβαίνει δύο τόνους ἀνὰ ἓνα ἤτοι ἐκ τοῦ **Πα** εἰς τὸν **Νη, Ζω**.

Οἱ ἐπὶ τῆς Πεταστῆς εὐρισκόμενοι δύο οὗτοι χαρακτῆρες καταβαίνουσιν ὁμοῦ καὶ διὰ μιᾶς τρεῖς τόνους ἤτοι ἐκ τοῦ **Πα** εἰς τὸν χαμηλὸν **Κε**.

Τὸ Ἐλαφρὸν τοῦτο καταβαίνει διὰ μιᾶς δύο τόνους ἤτοι ἐκ τοῦ **Πα** εἰς τὸν χαμηλὸν **Ζω**.

Ἐνταῦθα σὺν τῇ Πεταστῇ μένει ἄφωνος καὶ ἡ Ἀπείστροφος, καταβαίνει δὲ μόνον τὸ Ἐλαφρὸν δύο συνεχεῖς τόνους, ὡς ἡ Ὑπορροή, οὕτως ὥστε ὁ μὲν πρῶτος τόνος τοῦ Ἐλαφροῦ ἔρχεται εἰς τὴν ἄρσιν τοῦ χρόνου (ὡς γοργόν), ὁ δὲ δεύτερος τόνος εἰς τὴν θέσιν τοῦ χρόνου ἤτοι ἐκ τοῦ **Πα** εἰς τὸν **Νη, Ζω**.

Ἡ Χαμηλὴ ἐνταῦθα καταβαίνει διὰ μιᾶς τέσσαρας τόνους ἤτοι ἐκ τοῦ **Πα** εἰς τὸν χαμηλὸν **Δε**.

Ἐν ταῖς κάτωθι συνθέσεσι ἡ Πεταστὴ δὲν χάνει τὸ ποσόν.

Οἱ δύο οὗτοι χαρακτῆρες ἀναβαίνουσιν διὰ μιᾶς δύο τόνους, εἰς τὸν ἐκ τοῦ **Πα** εἰς **Γα**.

Ὁὗτοι ἀναβαίνουσιν ὁμοῦ τρεῖς τόνους, ὡς ἐκ τοῦ **Πα** εἰς τὸν **Δε**.

Ὅταν ἡ Ὑψηλὴ εὐρίσκηται ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ μέρους τῆς Πεταστῆς, τότε ἡ Πεταστὴ μετὰ τῆς Ὑψηλῆς ἀναβαίνει εὐθὺς πέντε τόνους, ὡς ἐκ τοῦ **Πα** εἰς τὸν **Ζω**.

Καὶ οἱ τρεῖς οὗτοι χαρακτῆρες ἀναβαίνουσιν ὁμοῦ ἐπτὰ τόνους διὰ μιᾶς ἐκ τοῦ **Πα** εἰς τὸν ὑψηλὸν **Πα**.

Οἱ τέσσαρες οὗτοι χαρακτῆρες οὕτω συντεθειμένοι ἀναβαίνουσι δέκα τόνους ἥτοι ἐκ τοῦ **Πα** εἰς τὸν **Δε** τῆς ὀξείας Διαπασῶν.

Οὗτοι ἀναβαίνουσιν ἑνδεκα τόνους, ὡς ἐκ τοῦ **Πα** εἰς τὸν **Κε** τῆς δις Διαπασῶν.

Αἱ κάτωθι εἰσιν αἱ συνθέσεις τῶν κατιόντων χαρακτῆρων.

π. Ὁ Τῆς Ἀποστρόφου ἀφώνου μενούσης, τὸ Ἐλαφρὸν καταβαίνει ἐγγόργως δύο τόνους ἀνὰ ἓνα, ὡς ἡ Ὑπερροή, οὕτως ὥστε ὁ μὲν πρῶτος τόνος ἔρχεται εἰς τὴν ἄρσιν, ὁ δὲ δεύτερος εἰς τὴν θέσιν τοῦ χρόνου ἥτοι ἐκ τοῦ **Πα** εἰς τὸν **Νη**, **Ζω**.

Οἱ δύο οὗτοι χαρακτῆρες καταβαίνουσιν ὁμοῦ καὶ συγχρόνως ἕξ τόνους ἥτοι ἐκ τοῦ **Πα** εἰς τὸν χαμηλὸν **Βου**.

Καὶ οἱ τρεῖς οὗτοι καταβαίνουσιν εὐθὺς ἐπτὰ τόνους ἥτοι ἐκ τοῦ **Πα** εἰς τὸν χαμηλὸν **Πα**.

Αἱ δύο Χαμηλαὶ φωναὶ καταβαίνουσιν ὁμοῦ ὀκτῶ τόνους, ὡς ἐκ τοῦ **Πα** εἰς τὸν **Νη** τῆς βαρείας Διαπασῶν.

Οἱ τρεῖς οὗτοι χαρακτῆρες, καταβαίνουνσιν εὐθὺς ἐννέα τόνους, ὡς ἐκ τοῦ **Πα** εἰς τὸν χαμηλὸν **Ζω**.

Καὶ οὗτοι διὰ μιᾶς καταβαίνουνσι δέκα τόνους ἥτοι ἐκ τοῦ **Πα** εἰς τὸν **Κε** τῆς βαρείας Διαπασῶν.

Οἱ τέσσαρες οὗτοι καταβαίνουνσι συγχρόνως ἑνδεκα τόνους, οἷον ἐκ τοῦ **Πα** εἰς τὸν χαμηλὸν **Δι**.

Αἱ τρεῖς Χαμηλαὶ καταβαίνουνσιν ὁμοῦ δώδεκα τόνους ἐκ τοῦ **Πα** εἰς τὸν **Γα** τῆς βαρείας Διαπασῶν.

Οἱ τέσσαρες οὗτοι χαρακτῆρες καταβαίνουνσιν εὐθὺς δέκα τρεῖς τόνους, ἥτοι ἐκ τοῦ **Πα** εἰς τὸν **Βου** τῆς βαρείας Διαπασῶν.

Οὗτοι καταβαίνουνσι συγχρόνως δέκα τέσσαρας τόνους, ἥτοι ἐκ τοῦ ὑψηλοῦ **Πα** εἰς τὸν **Πα** τῆς βαρείας Διαπασῶν.

Οὗτοι καταβαίνουνσι συγχρόνως δέκα πέντε τόνους, οἷον ἐκ τοῦ **Πα** εἰς τὸν **Νη** τῆς βαρείας Διαπασῶν.

Γυμνάσματα Παραλλαγῆς

π								π'
q	πα	βου	γα	δι	κε	ζω	νη	πα α
								π
	πα	νη	ζω	κε ε	δι	γα	βου	πα α
π					(α)			
q	πα	βου	γα	δι	κε ε	κε	δι	γα βου πα α

(α) Τὸ ἐπὶ τοῦ τελευταίου Ὀλίγου σημεῖον τοῦτο ὀνομάζεται Κλάσμα καὶ ἰσοδυναμεῖ μὲ ἓνα χρόνον. Χρόνος σημαίνει ταχτικόν τινα κτύπον τῆς δεξιᾶς χειρὸς ἐπὶ τοῦ γόνατος. Ἐκαστος χαρακτήρ ἔχει ἓνα χρόνον, ὁ δὲ χαρακτήρ ὁ ἔχων τὸ Κλάσμα τοῦτο ἔχει δύο χρόνους, τὸν ἓνα τοῦ χαρακτῆρος καὶ τὸν ἄλλον τοῦ Κλάσματος.

πα θου γα δι κε ε δι κε ζω νη πα α

πα νη ζω κε δι κε δι γα θου παα

πα θου γα δι γαα δι κε γα δι κε ε

κε δι γα δι γαα θου γα γα θου παα

π β γ π β β γ δ γ γ γ δ δ

γ δ δ ζ δ κ κ ζ ν ζ κ ζ ζ π

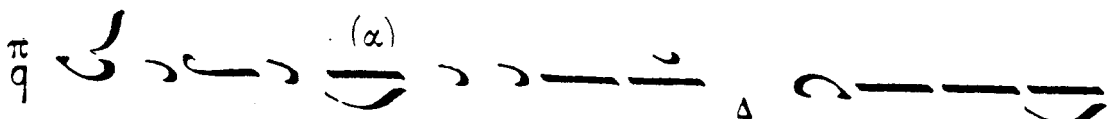
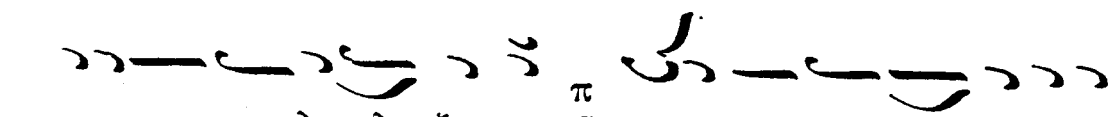
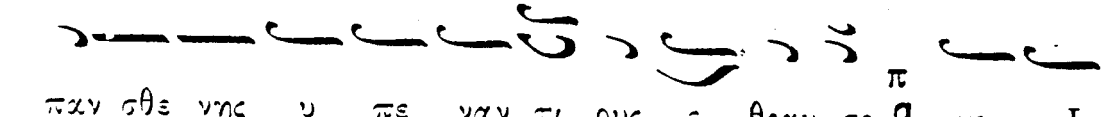
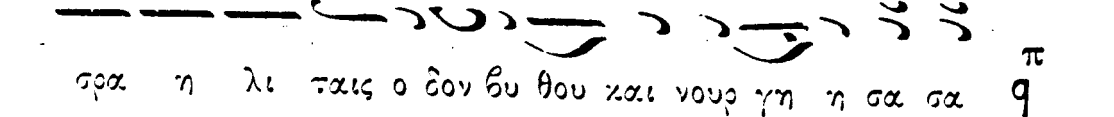
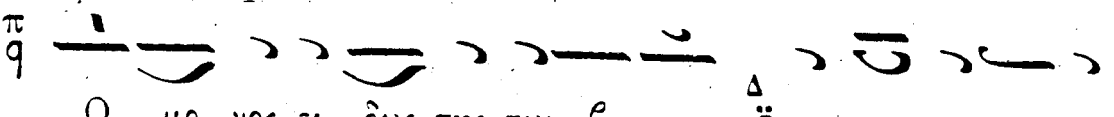
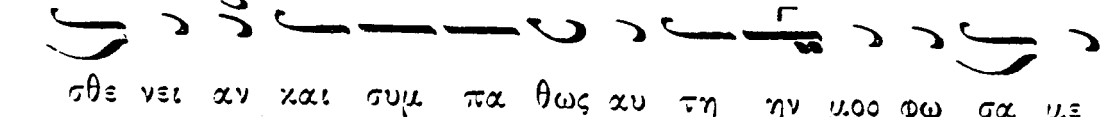
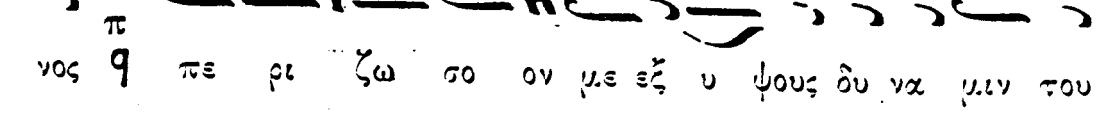
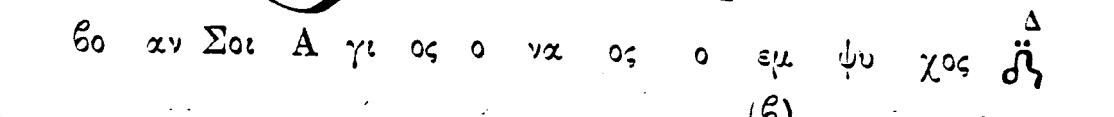
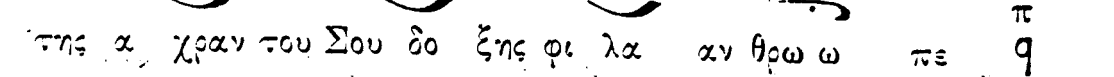
ν ζ ν ν π π ν π π ν ζ κ ζ ν ζ κ κ

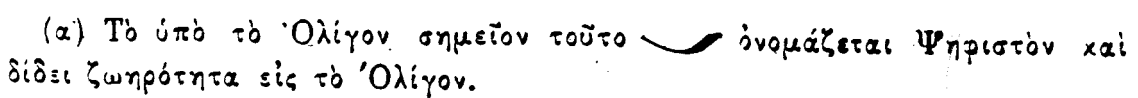
ζ κ δ δ κ γ β γ δ γ β ε υ γ β π πα

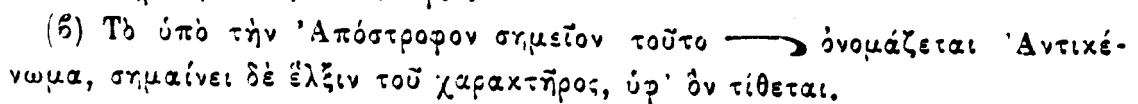
π β γ δ γ β γ δ κ γ δ κ ζ κ δ κ ζ ν ζ

(α) Το σημείον τοῦτο ἔ· ὀνομάζεται Γοργόν, ὅπερ φθίγγεται εἰς τὴν ἄρσιν τοῦ χρόνου.

(β) Τοῦτο τὴν Ἀπόστροφον σίγμα τοῦτο ἔ· ὀνομάζεται Ἀπλῇ, ἔχει δὲ ἰσχὺν ἐνὸς χρόνου, ὡς τὸ Κλάσμα.

^π
^q (α)
 Σου η τρο παι ου χος δε ξι α δθ θε ο προ πως

 εν ι σχυ ι δε δο ξα σται ^π ^q αυ τη γαρ α θα να τε ως

 παν σθε νης υ πε ναν τι ους ε θραυ σε ^π ^q τοις Ι

 σρα η λι ταις ο δον θυ θου και νουρ γη η σα σα ^π ^q
^π
^q
 Ο μο νος ει δως της των θρο των ^Δ ^{δθ} ου σι ας την α

 σθε νει αν και συμ πα θως αυ τη ην μορ φω σα με

^π
^q νος ^q πε ρι ζω σο ον με εξ υ ψους δυ να μιν του

 βο αν Σοι Α γι ος ο να ος ο εμ ψυ χος ^Δ ^{δθ}
 (β)

 της α χραν του Σου δο ξης φι λα αν θρω ω πε ^π ^q

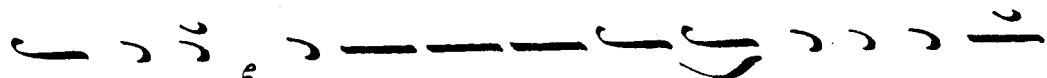
(α) Τὸ ὑπὸ τὸ Ὀλίγον σημεῖον τοῦτο ὀνομάζεται Ψηριστὸν καὶ δίδει ζωηρότητα εἰς τὸ Ὀλίγον.

(β) Τὸ ὑπὸ τὴν Ἀπόστροφον σημεῖον τοῦτο ὀνομάζεται Ἀντικένωμα, σημαίνει δὲ ἕλξιν τοῦ χαρακτῆρος, ὅν τιθεται.

Γύμνασμα ἐκ τοῦ ⁶κ

Θα λα ας σης το ε ρυ θραιον πε λα γος α βρο χοις

ι χνε σιν ⁶κ ο πα λαι ος πε ζευ σας Ι σρα ηλ

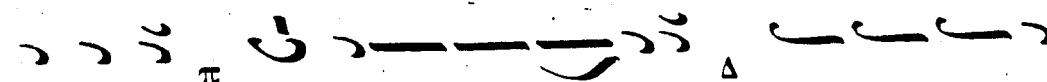
Σταυ ρο τυ ποις Μω σε ως χερ σι ^πq του Α μα ληκ την

δυ να μιν εν τη ε ρη μω ε τρω πω σα το ⁶κ

Ευ φραι νε ται ε πι Σοι η Εκ κλη σι α Σου Χρι στε

κρα ζου σα ^πq Συ μου ι σχυς Κυ ρι ε ^Δδ και κα τα φυ

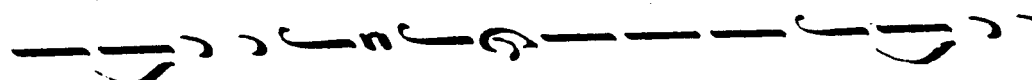

γη και στε ρε ω μα ⁶κ

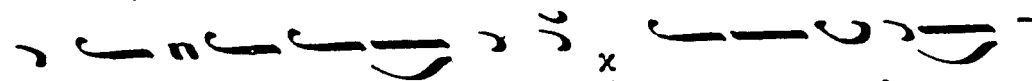
Γύμνασμα ἐκ τοῦ ^xq̃

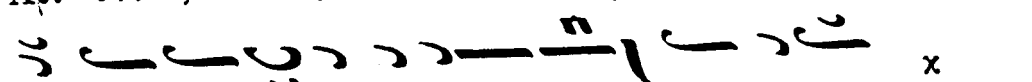
Ιπ πον και α να θα την εις θα λας σαν ε ρυ θραν ο

συν τρι βων πο λε ε μους εν υ ψη λω βρα χι ο νι

Χρι στο ος ε ξε τι να ξε ^xq̃ Ι σρα ηλ δι ε σω

σεν ε πι νι κι ον υ μνον ^αδο ον τα ^xq̃

Τὴν θείαν ἐν νόησας Σου κενώσιν πρόβλεπτι

ὡς ὁ Ἀββακούμ Χρίστε ἐν τῷ ὁ ὁ μὴ εἶβο

α Σοὶ ^κ \ddot{q} εἰς σωτηρίαν λαοῦ σου τοῦ σωσαί

τούς χριστούς σου ἐλὴλυθας ^κ \ddot{q}

Ὁ πῆξας ἐπ' οὐδὲν ὅς τὴν Γῆν τὴν πρόσταξι

σου ^κ \ddot{q} καὶ μετέωρισας ἀσχετῶς βροθούσαν ἐπὶ

τὴν ἀσαλευτὸν Χρίστε πέτρων ἐν τοῖς λῶν σου ^κ \ddot{q}

τὴν ἐκκλησίαν σου στερεώσον μόνη ἀγαθὴ

ἐκκαίφω θρωπέ ^κ \ddot{q}

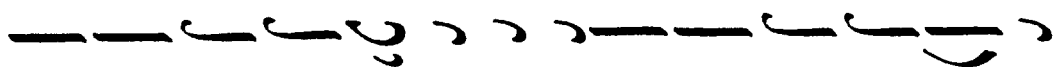
Γύμνασμα ἐκ τοῦ πλ. δ' νη.

^Γ δ Ἀρματὴν λατὴν Φαράω ἐβύθη σε τερα

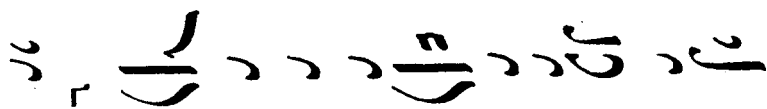
τοῦ σου ποτε Μωσαϊκή ραβδος σταυρο

τυ πως πλη ξα σα και δι ε λου σα θα λασ σαν Ι

σρα ηλ δε φυ γα δα πε ζον ο δι την δι ε σω

σεν ρι α σμα τω Θε ω α να μελ πον τα ρι

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

§. 8. Περὶ ρυθμῶν, χρόνων, τόνων καὶ τῶν λοιπῶν
τῶν εἰς τὴν Ἑκκλ. μουσικὴν ἀναγομένων, οἷον
μειζόνων καὶ ἑλασσόνων, γενῶν, τρι-
τημορίων καὶ τεταρτημορίων
κ.λ.π. κ.λ.π. συντόμως.

«**Ρυθμός**» κατὰ τὸν Ἀριστείδην «εἶνε σύστημα ἐκ
»χρόνων κατὰ τινα τάξιν συγκειμένων».

Κατὰ Λεόφαντον «**Ρυθμός** ἐστὶ χρόνων σύνθεσις κατ'
ἀναλογίαν τε καὶ συμμετρίαν πρὸς ἑαυτοὺς θεωρουμένην.»

Κατὰ δὲ Νικόμαχον. «**Ρυθμός** ἐστὶ χρόνων σύνθεσις
ἑκτακτος».

Ποιότης καλεῖται ἡ οὐσία καὶ τὸ ποιὸν τοῦ μέλους.

Ποσότης καλεῖται τὸ ποσὸν τῶν τὸ μέλος ἀποτελούντων
φθόγγων.

Χρόνος λέγεται ἡ ταχτικὴ καὶ σύγχρονος πρὸς τὴν ἐξαγ-
γελίαν ἐκάστου φθόγγου κίνησις τῆς χειρὸς δι' ἄρσεων καὶ
θέσεων.

Τόνος καλεῖται ὁ μείζων φθόγγος ὁ ἐξαγόμενος ἐκ τοῦ με-

ταξὺ δύο τόνων διαστήματος, ἔχων δ' ἀξίαν δώδεκα δωδεκατημορίων (α) καὶ λεγόμενος κυρίως μείζων τόνος.

Τὸ Ἡμιτόνιον ἢ ὁ ἐλάχιστος τόνος εἶνε ὀλίγον τι μεγαλείτερος τοῦ ἡμίσεος τόνου, ὅπερ καὶ ὁ Γαυδέντιος ὀρίζει ὡς ἐξῆς: «Τὸ δὲ ἡμιτόνιον οὐκ ἔστιν ἀκριβῶς ἡμιτόνιον». (Ἴδε Μεῦβωμ. σελ. 15). Ὡσαύτως καὶ ὁ Εὐκλείδης ἐν σελ. 35 τοῦ αὐτοῦ ἔργου λέγει: «οὐκ ἄρα διαιρεθήσεται ὁ τόνος εἰς ἴσα»· πράγματι δὲ τὸ πρῶτον ἡμιτόνιον κατὰ μῆκος εἶνε μεγαλύτερον τοῦ δευτέρου.

Ἑλάσσων τόνος καλεῖται ὁ κατὰ μῆκος ὀλίγον μικρότερος τοῦ μείζονος τόνου.

Τριτημόριον καλεῖται τὸ ἐν τρίτον τοῦ μείζονος τόνου ἦτοι τὸ ἔχον 4 τμήματα.

Τεταρτημόριον εἶνε τὸ ἐν τέταρτον τοῦ μείζονος τόνου, τὸ ἔχον τρία τμήματα.

Ἀρσις χρόνου λέγεται ἡ πρὸς τὰ ἄνω τακτικὴ κίνησις τῆς χειρὸς, ἡ δεικνύουσα τὸν χρόνον ἐνὸς ᾠσματος διὰ τῆς κινήσεως.

Θέσις (χρόνου) καλεῖται ἡ ἐπιστροφή τῆς κινουμένης χειρὸς πρὸς τὸ σημεῖον ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀνῆλθε ἦτοι ἡ κάθοδος αὐτῆς ἐπὶ τοῦ γόνατος.

Ῥφσεις εἶνε ἡ καθ' ἡμιτόνιον ἐλάττωσις τοῦ ἐφ' οὗ κάθεται τόνου ἐν ἀναβάσει, τοῦναντίον δ' αὕξησις αὐτοῦ ἐν καταβάσει.

Δίεσις εἶνε τὸ ἐναντίον τῆς ὑφέσεως ἦτοι αὕξησις ἐν ἀναβάσει τοῦ ἐφ' οὗ εὐρίσκεται τόνου καὶ ἐλάττωσις αὐτοῦ ἐν καταβάσει.

Κλίμαξ ἢ Διαπασῶν ἢ Ὀκτάχορδον καλεῖται ἡ γνωστὴ ἐξ ὀκτῶ φωνῶν σειρὰ ἢ ὀκταφωνία. Ἡ δ' ἐκ δύο ἀλλεπαλλήλων ὀκταφωνιῶν συγκειμένη κλίμαξ καλεῖται δις Διαπασῶν.

(α) Δωδεκατημόρια ἢ τμήματα λέγονται οἱ ἀριθμοὶ τῶν τόνων τῆς κλίμακος, τοὺς ὁποίους ὁ Πυθαγόρας κατέταξεν ἀπὸ τοῦ πρώτου ζυγοῦ τῆς χορδῆς (ἦτοι ἀπὸ τῆς μιᾶς ἄκρας) μέχρι τοῦ δευτέρου ζυγοῦ αὐτῆς (ἦτοι τῆς δευτέρας ἄκρας) μετὰ ἀνάλογα τμήματα.

Ῥπάτη βαρεῖα καλεῖται ὁ τόνος, ὅστις εὐρίσκεται εἰς τὸ ὑψηλότετον ἄκρον τῆς χορδῆς, ὅταν τὸ ὄργανον ἵσταται καθεύτως, τὸ ὁποῖον ὁμῶς (ὡς ἐκ τοῦ ὀνόματος βαρεῖα γίνεται ὀηλον) κατὰ φωνὴν εἶνε τὸ χαμηλότερον, διότι, φυσικῶ τῷ λόγῳ, ὅσον καταβαίνομεν τὰς διαιρέσεις, τόσον ὑψοῦται ὁ ἦχος τῆς χορδῆς.

Νήτη λέγεται τὸ ἕτερον ἄκρον τῆς χορδῆς ἥτοι τὸ κατώτατον μὲν κατὰ θέσιν κείμενον, ὑψηλότετον ὁμῶς κατὰ φωνήν.

Σύστημα διὰ τριῶν ὀνομάζεται ἡ διὰ τριῶν φθόγγων σχηματιζομένη συμφωνία, ὡς **Νη**, (**Πα**) **Βου** ἢ **Βου**, (**Γα**) **Δι** κτλ.

Σύστημα διὰ τεσσάρων ἢ τετράχορδον ὀνομάζεται ἡ διὰ τεσσάρων φθόγγων σχηματιζομένη συμφωνία, ὡς **Νη** (**Πα Βου**) **Γα**.

Σύστημα διὰ πέντε ἢ πεντάχορδον ὀνομάζεται ἡ διὰ πέντε φθόγγων σχηματιζομένη συμφωνία, ὡς **Νη**, (**Πα, Βου, Γα**) **Δι**, ἢ **Πα** (**Βου Γα Δι**) **Κε** κτλ.

Τὰ γένη τῆς μουσικῆς εἶνε τρία : **Διατονικόν**, **Χρωματικόν** καὶ **Ἐναρμόνιον**.

Τὸ Διατονικόν (*) ἔχει κλίμακα μεταβαίνουσιν ἀπὸ τόνου εἰς τόνον καὶ ἔχουσιν πέντε τόνους (κατὰ τοὺς ἀρχαίους) καὶ δύο ἡμιτόνια. Ἡ διαίρεσις τοῦ διατόνου εἶνε 12, 12 καὶ 6, καθ' ἡμᾶς δὲ 12, 11 καὶ 7, δηλαδὴ μείζονα, ἐλάσσονα καὶ ἐλάχιστον.

Τὸ Χρωματικόν ἔχει κλίμακα διαφοροῦ ποιοῦ καὶ χρώ-

(*) Περὶ τοῦ διατονικοῦ γένους ὁ Νικόμαχος δίδει τὸν ἐξῆς κανένα.
 » Ἡμιτόνιον, εἴτα τόνος καὶ αὐθις τόνος, τρία διαστήματα ἐν τέσσαρσιν ἀριθμοῖς,
 « ὃ ἐστὶ φθόγγοις, καὶ ἐκ τούτου γε Διατονικόν καλεῖται ἐκ τοῦ προχωρεῖν διὰ τῶν
 » τόνων αὐτὸ μονώτατον τῶν ἄλλων ». Οὕτω τὸ γένος τοῦτο μεταχειρίζεται
 τόνους ἀκεραίους καὶ ἡμιτόνια καὶ οὐχὶ τριημιτόνια, ὡς τὸ χρωματικόν,
 ἢ τεταρτημόρια, ὡς τὸ ἐναρμόνιον. Καὶ ἐπειδὴ ὁ λόγος περὶ ἡμιτονίων,
 εἶνε ταῦτα δύο εἰδῶν : τὸ μὲν μὲ 6 τμήματα ἐκ τῆς ἀριθμητικῆς ἀναλο-
 γίας καὶ χρησιμεῖον διὰ τὴν συμφωνίαν, τὸ δὲ μὲ 7 τμήματα, ἅπερ εἶνε
 τοῦ μήκους τῆς χορδῆς, ἐν χρήσει εἰς τὴν μονότονον μουσικὴν.

ματος, ὅπως καὶ διαφόρου διαιρέσεως. Ἡ διαίρεσις αὐτοῦ εἶνε 6, 6, 18 κατ' ἀρχαίους, καθ' ἡμᾶς δὲ 7, 20 καὶ 3. Εἶνε ὁ πλάγιος τοῦ β' (τὸ νενανῶ καλούμενον) καὶ ὁ β' κατὰ 9 καὶ 12 κατὰ διφωνίαν.

Τὸ Ἑναρμόνιον ἔχει πάλιν κλίμακα διάφορον με λεπτάς μικροτονίας καὶ μεγίστους τόνους, οἷους δὲν ἔχουσι τὰ ἄλλα δύο γένη. Ἡ διαίρεσις αὐτοῦ εἶνε 3, 3 καὶ 24 κατ' ἀρχαίους, καθ' ἡμᾶς δὲ ἴδε ἐν οἰκείῳ τόπῳ. Αἱ διαφοροὶ δ' αὗται διαιρέσεις ἀποδίδουσι διαφόρους ἤχους καὶ διάφορον ποιόν.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν Σ Τ'.

§ 9. Περὶ ὑποστατικῶν σημείων.

Τὰ ἐν τῇ ἐκκλησ. μουσικῇ ὑποστατικὰ σημεῖα διαιροῦνται εἰς ἑγχρονα καὶ ἄχρονα.

Τὰ ἑγχρονα ὑποστατικὰ σημεῖα εἶνε:

τὸ Κλάσμα	↵
ἡ Ἀπλῇ	.
τὸ Γοργόν	┐
τὸ Ἀργόν	└
ἡ Σιωπὴ	↘
ὁ Σταυρὸς	+

Τὸ **Κλάσμα** (↵) δύναται νὰ τεθῇ ἐπὶ παντὸς χαρακτήρος, ἐκτὸς τῶν κεντημάτων, τῆς ὑπορροῆς καὶ τῆς ὑψηλῆς. Ἐπειδὴ δὲ σημαίνει διάρκειαν τῆς φωνῆς καθ' ἓνα χρόνον, ὁ χαρακτήρ, ἐφ' οὗ κεῖται κλάσμα, ἔχει δύο χρόνους, ἓνα τὸν ἰδικόν του καὶ ἕτερον τὸν τοῦ κλάσματος ὡς $\underline{\hspace{1cm}}$ ἢ $\underline{\hspace{1cm}}$.

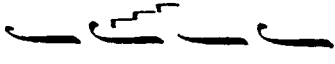

Ἡ **Ἀπλῇ** (.) τίθεται κάτωθεν τοῦ χαρακτῆρος, ὡς $\pi \underset{\cdot}{q}$, σημαίνει δὲ ὡσαύτως διάρκειαν τοῦ χαρακτῆρος καθ' ἓνα ἔτι χρόνον ἢτοι ὁ χαρακτήρ, ὑφ' ὃν κεῖται ἡ ἀπλῇ, ἔχει δύο χρόνους. Ἡ ἀπλῇ τίθεται κάτωθεν τῆς ὑπορροῆς διὰ τὸν δεύτερον αὐτῆς σθόγγον. Τίθεται καὶ ὑπὸ τὴν ἀπόστροφον ἐγγόργως, οὕτω $\pi \underset{\cdot}{q} \text{ } \text{—} \text{ } \text{—} \text{ } \text{—}$ (*) Τίθεται προσέτι καὶ ὑπὸ τὸ ὀλίγον καὶ ἀντικένωμα. οὕτω $\pi \underset{\cdot}{q} \text{ } \text{—} \text{—} \text{—} \text{ } \text{—}$ Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὸ ὀλίγον

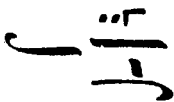
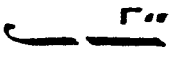
τὸ ἐπὶ τῆς ἀπλῆς δαπανᾷ δύο χρόνους, ἓνα τὸν ἰδικόν του καὶ ἓνα τὸν τῆς ἀπλῆς. Ὅταν δὲ χρειασθῶσι τρεῖς, ἀντὶ τῆς ἀπλῆς τίθεται διπλῇ, οὐχὶ ὅμως πλέον μὲ ἀντικένωμα, ἀλλὰ μὲ ἕτερον σημεῖον, οὕτω: $\text{—} \text{—} \text{—} \text{ } \text{—}$ Διὰ τέσσαρας χρόνους τίθεται τριπλῇ, οὕτω $\text{—} \text{—} \text{—} \text{ } \text{—} \text{—} \text{—} \text{ } \text{—}$, διὰ πέντε, τετραπλῇ κ.τ.λ.

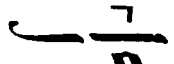
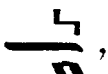
Τὸ **Γοργόν** (Γ) σημαίνει ἥμισυν χρόνον, οὕτως ὥστε ὁ τὸ γοργόν ἔχων χαρακτήρ φθέγγεται μόνον εἰς τὴν ἄρσιν τὸ χρόνου· οἷον $\pi \underset{\cdot}{q} \text{ } \text{—} \text{—} \text{—}$ ὁ μὲν **Πα** εἰς θέσιν, ὁ δὲ **Βου** εἰς ἄρσιν.

Ἐνταῦθα τὸ ἴσον καίτοι ἄνευ γοργοῦ εἶνε ἡμίχρονον ἐν θέσει, τὸ δὲ ὀλίγον εἶνε ἡμίχρονον ἐν ἄρσει, ὥστε ἀμφοτέρω οἱ χαρακτῆρες ἔχουσιν ὁμοῦ ἓνα χρόνον, οὐχὶ δὲ ἓνα καὶ ἥμισυν. Ἄν δὲ εὐρεθῶσι πρὸ τοῦ ἴσου καὶ ἄλλοι χαρακτῆρες μὲ δίγοργον οὕτω $\pi \underset{\cdot}{q} \text{ } \text{—} \text{—} \text{—} \text{ } \text{—}$, τότε τὸ ἴσον ἔχει ἀξίαν ἑνὸς τρίτου τοῦ χρόνου ἐν θέσει, τὸ δὲ ὀλίγον καὶ ἴσον δύο τρίτα τοῦ χρόνου ἐν ἄρσει, οὕτως ὥστε καὶ οἱ τρεῖς χαρακτῆρες ἔχουσιν ὁμοῦ ἓνα μόνον ὁλόκληρον χρόνον. Ἄν δ' ὑπάρχη τρί-

(*) Ἐν τῇ θεωρίᾳ ἡμῶν ἔχομεν τοῦτο $\pi \underset{\cdot}{q} \text{ } \text{—} \text{—} \text{—}$ ἐν καταβάσει, διατί λοιπὸν νὰ μὴ ἔχωμεν καὶ τοῦτο $\pi \underset{\cdot}{q} \text{ } \text{—} \text{—} \text{—}$ ἐν ἀναβάσει, καὶ τοῦτο $\pi \underset{\cdot}{q} \text{ } \text{—} \text{—} \text{—}$ ἐν ἰσότητι; Ἐὰν δὲν συγχωρῶνται τὰ τελευταῖα, δὲν πρέπει νὰ συγχωρῇται καὶ τὸ πρῶτον.

γοργόν οὕτω $\pi \overline{q}$, τότε τὸ μὲν πρῶτον ἴσον ἔχει ἐν τέταρτον τοῦ χρόνου ἐν θέσει, τὰ δὲ ἄλλα τρία ἴσα ἔχουσι τρία τέταρτα τοῦ χρόνου ἐν ἄρσει, ὥστε καὶ οἱ τέσσαρες χαρακτῆρες πάλιν ἔχουσιν ἓνα μόνον χρόνον. Ἐνίοτε ὀπισθεν ἢ ἔμπροσθεν τοῦ γοργοῦ τίθεται ἡ ἀπλῆ· οἶον Γ ἢ Γ' . Ἐν τῇ πρώτῃ περιστάσει ὁ ἔγγοργος χαρακτήρ δαπανᾷ εἰς τὴν ἄρσιν ἐν τρίτον τοῦ χρόνου, τὰ δὲ ἄλλα δύο τρίτα προστίθενται εἰς τὸν χρόνον τοῦ προηγουμένου χαρακτήρος ὡς: $\pi \overline{q}$ πα α θου· τὸ μὲν πα α ἐν θέσει, τὸ δὲ θου ἐν ἄρσει. Ἐν τῇ δευτέρᾳ περιστάσει ἡ ἀπλῆ σημαίνει ὅτι ὁ ἔγγοργος χαρακτήρ δαπανᾷ δύο τρίτα τοῦ χρόνου εἰς τὴν ἄρσιν ὡς: $\pi \overline{q}$ πα θου ου, τὸ μὲν πα ἐν θέσει, τὸ δὲ θου ου ἐν ἄρσει.

Ὅταν εὐρεθῶσι δύο ἀπλαῖ ὀπισθεν τοῦ γοργοῦ, οὕτω: $\pi \overline{q}$, τότε τὸ μὲν ἴσον ἐν θέσει λαμβάνει τὰ τρία τέταρτα τοῦ χρόνου τοῦ ὀλίγου, τὸ δὲ ὀλίγον δαπανᾷ ἐν ἄρσει ἐν τέταρτον τοῦ χρόνου ὡς: πα α α γα· τὸ μὲν πα α α ἐν θέσει, τὸ δὲ γα ἐν ἄρσει. Τὸ δὲ ἀνάπαλιν ἦτοι πα γα α α ($\pi \overline{q}$) δαπανᾷ πάλιν ἓνα χρόνον, τὸ μὲν πα ἐν θέσει, τὸ δὲ γα α α ἐν ἄρσει.

Τὸ Ἀργόν (Γ) τίθεται ἐπὶ τοῦ ὀλίγου τοῦ ἔχοντος κάτωθεν τὰ κεντήματα, οὕτω: $\pi \overline{q}$, ἔχει δὲ διττὴν σημασίαν, ἅτε ἐνεργοῦν καὶ γοργῶς καὶ ἀργῶς. Γοργῶς μὲν διότι εἰς τὴν ἄρσιν τοῦ χρόνου λαμβάνει τὰ κεντήματα ὡς γοργόν, ἀργῶς δ' ὡς τὸ κλάσμα, διότι τὸ ὀλίγον ἔχει ἐνταῦθα δύο χρόνους. Ἄν δὲ προστεθῇ ἡμισυ ἔτι εἰς τὸ ἀργόν, ὡς $\pi \overline{q}$, τὰ κεντήματα φθέγγονται πάλιν εἰς ἄρσιν καὶ τὸ ὀλίγον εἰς θέσιν, ἀλλὰ συμβαίνει αὔξεις χρόνου καθ' ἓνα, ὥστε ἔχομεν χρόνους τρεῖς. Καὶ ἂν εἰς τὸ ἀργόν προστεθῇ ἕτερον ὁλόκλη-

ρον ἄργον, ὡς $\text{—}\overline{\text{—}}\text{—}$, πάλιν τὰ κεντήματα φθέγγονται εἰς ἄρσιν, καὶ οἱ χρόνοι τοῦ ὀλίγου γίνονται τέσσαρες.

Ἡ **Σιωπή** μετὰ μιᾶς ἀπλῆς (V^{\bullet}) σημαίνει ἓνα χρόνον δαπανώμενον ἐν σιωπῇ, οὕτω δὲ ὅσας ἀπλᾶς ἔχει ($\text{V}^{\bullet\bullet\bullet}$) τόσους χρόνους ἀποσιωπᾷ. "Αν ἐπὶ τῆς σιωπῆς τεθῇ τὸ γοργόν οὕτω V^{\bullet} , ἡ σιωπὴ τότε διαρκεῖ ἥμισυν χρόνον. "Οταν δ' ὀπισθεν τοῦ γοργοῦ ἐκείνου ὑπάρχῃ ἀπλῇ οὕτω V^{\bullet} , ὁ ἐν σιωπῇ χρόνος εἶνε ἐν τρίτον τοῦ χρόνου. "Αν δύο ἀπλᾶι

$\text{V}^{\bullet\bullet}$, ὁ ἐν σιωπῇ δαπανώμενος χρόνος εἶνε ἐν τέταρτον. "Αν ἡ ἀπλῇ τεθῇ ἔμπροσθεν τοῦ γοργοῦ V^{\bullet} , τότε ἡ σιωπὴ ἔχει τρία τέταρτα τοῦ χρόνου. Τὸ δίγοργον κείμενον οὕτω $\text{V}^{\bullet}\text{V}^{\bullet}$

διαίρει τὸν χρόνον εἰς τρία τρίτα, δαπανᾷ δὲ τότε ἕκαστος χαρακτήρ ἀνὰ ἓν. "Οταν ἡ ἀπλῇ τεθῇ ἀριστερόθεν οὕτω : $\text{V}^{\bullet}\text{V}^{\bullet}$, διαίρεται ὁ χρόνος εἰς τέσσαρα τέταρτα, ἐξ ὧν τὰ δύο δαπανᾷ ἡ πρώτη ἀπόστροφος, καὶ τὰ δύο οἱ ἄλλοι δύο χαρακτῆρες ἀνὰ ἓν. "Αν ἡ ἀπλῇ εὐρίσκηται ἀριστερόθεν τοῦ δευτέρου

γοργοῦ οὕτω : $\text{V}^{\bullet}\text{V}^{\bullet}$, ὁ πρῶτος χαρακτήρ ἦτοί ἡ ἀπόστροφος δαπανᾷ ἐν τέταρτον, ὁ δεύτερος χαρακτήρ δύο τέταρτα καὶ ὁ τρίτος ἓν. "Οταν ἡ ἀπλῇ τεθῇ δεξιόθεν οὕτω : $\text{V}^{\bullet}\text{V}^{\bullet}$, τότε οἱ δύο πρῶτοι χαρακτῆρες δαπανῶσιν ἀνὰ ἓν τέταρτον, ὁ δὲ τελευταῖος δύο.

"Αν διπλῇ τεθῇ ἀριστερόθεν $\text{V}^{\bullet\bullet}$, ὁ χρόνος διαίρεται εἰς πέντε πέμπτα, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ πρῶτος χαρακτήρ δαπανᾷ τρία, οἱ δ' ἄλλοι δύο ἀνὰ ἓν. "Αν ἡ διπλῇ τεθῇ ἀριστε-

ρόθεν τοῦ δευτέρου γοργοῦ $\text{V}^{\bullet\bullet}$, τότε ὁ πρῶτος χαρακτήρ δαπανᾷ τὸ ἐν πέμπτον τοῦ χρόνου, ὁ δεύτερος τρία πέμπτα καὶ ὁ

τρίτος ἓν. "Οταν ἡ σύνθεσις ἔχῃ οὕτω : $\text{V}^{\bullet\bullet}$, οἱ δύο πρῶτοι χαρακτῆρες δαπανῶσιν ἀνὰ ἓν πέμπτον, ὁ δὲ τρίτος τρία.

Ὁ **Σταυρὸς** (+) σημαίνει διακοπὴν τῆς φωνῆς ὡς ἐγγχρονος, οὕτως ὥστε ὁ ἐπόμενος χαρακτήρ ἄρχεται φθεγγόμενος μετὰ νέας πνοῆς.

§ 10 Περὶ ἄχρόνων ὑποστατικῶν.

Ἐκ τῶν ὑποστατικῶν σημείων ἄχρονα καλοῦνται, ὅσα συνοδεύονται ὑπὸ χαρακτήρων, εἰς οὓς δίδουσι ποιότητά τινα κάπως διάφορον τῆς ἰδικῆς των. Ἐκ τῶν σημείων τούτων πηγάζει ἐν μέρει ὁ τρόπος τοῦ καλῶς ψάλλειν. Ταῦτά εἰσι τὰ ἑξῆς :

ἡ **Βαρεῖα**

τὸ **Ὁμαλόν**

τὸ **Ἀντικένωμα**

τὸ **Ψηφιστὸν**

τὸ **Ἔτερον**

τὸ **Ἐνδόφωνον**

[ὅπερ σήμερον θεωρεῖται

ὡς περιττόν, ὡς ῥινόφωνον].

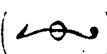
Ἡ **Βαρεῖα** () προδίδει εἰς τὸν πρὸ αὐτῆς χαρακτήρα βαρύτητά τινα.

Τὸ **Ὁμαλόν** () δίδει κυματισμὸν τινα ἐλαφρόν διὰ τοῦ λάρυγγος.

Τὸ **Ἀντικένωμα** () φθέγγει τὸν ἄνωθεν αὐτοῦ χαρακτήρα μετὰ λεπτῆς ἑλξεως.

Τὸ **Ψηφιστὸν** () φθέγγει τὸν ἐπ' αὐτοῦ χαρακτήρα μετὰ τινος ζωηρότητος.

Τὸ **Ἔτερον** () συνδέει δύο χαρακτήρας, οἵτινες τότε προφέροντο μὲ ἐλαφρόν τινα λαρυγγισμόν.

Τὸ **Ἐνδόφωνον** () ἐκτελεῖται μόνον εἰς τὰ κρατήματα (τετερισμός) διὰ τῆς κλείσεως τῶν χειλέων.

Τὸ ἐρρίνως μετ' ἀνοικτοῦ στόματος μελωδεῖν καὶ ψάλλειν εἶνε ἔργον δύσκολον, ἀλλ' οὐχ ἥττον μελωδικώτατον, διότι ἡ φωνὴ κυματίζει ὡς ἤχος κώδωνος καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ μέλους. Ὁ τρόπος οὗτος τοῦ ἐρρίνως ψάλλειν μετ' ἀνοικτοῦ στόματος δὲν πηγάζει ἐκ τῆς Βυζαντινῆς Ἐκκληστ. μουσικῆς,

ἀλλὰ δεόν νά θεωρηθῇ μᾶλλον φωνή 'Ανατολική (*). Ἡ 'Ανατολική ὁμως αὕτη ῥινοφωνία ἐν τῷ ψάλλειν τεχνικῶς ὑπερτερεῖ κατὰ τὴν ἡδύτητα ἐν τῇ ἐκκλησιαστ. μουσικῇ τοῦ διὰ τοῦ λάρυγγος μόνον ψάλλειν τρόπου. Ἀλλως τε δὲ διὰ τὸ ἰκετευτικὸν καὶ κλαυθμηρὸν τῆς ἐκκληστ. μουσικῆς ὕφος ἡ ῥινοφωνία εἶνε μᾶλλον κατὰλληλος διὰ τὴν Ἐκκλησίαν ἢ ἡ λάρυγγοφω- νία, ἥτις ἀρμόζει εἰς τὸ ζωηρὸν ὕφος τῆς Εὐρωπαϊκῆς μουσι- κῆς καὶ εἰς τὰ θέατρα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'

§ 11. Περὶ τῶν γενῶν τῆς μουσικῆς.

Τῆς μουσικῆς διακρίνονται ὡς προείπομεν τρία γένη: τὸ **Διατονικόν**, τὸ **Χρωματικόν** καὶ τὸ **Ἐναρμόνιον**.

Τὸ **Διατονικόν** γένος κατὰ-τοὺς καθ' ἡμᾶς ἀειμνήστους Διδασκάλους ἔχει τέσσαρας ἤχους: τὸν πρῶτον καὶ τὸν πλάγιον τοῦ πρώτου, τὸν τέταρτον καὶ τὸν πλάγιον τοῦ τετάρτου. Ἀλλ' οἱ διατονικοὶ ἤχοί εἰσὶν ἑπτὰ καὶ οὐχὶ τέσσαρες μόνον. Διότι ἡ διατονικὴ κλίμαξ ἔχει τοὺς φθόγγους αὐτῆς ὅλους κατὰ ρυθμικὸν λόγον διατονικούς, καὶ ἕκαστος φθόγγος πάλιν ἔχει τὴν διατονικὴν αὐτοῦ κλίμακα μὲ τὰς μαρτυρίας της· ἄρα εἰσὶν ἑπτὰ.

Οἱ ἀοίδιμοι Διδάσκαλοι τὸν **Κε** ὠνόμασαν α' ἤχον, καὶ τὸν τετρατόνως ἐπὶ τὸ βαρὺ εὐρισκόμενον **Πα** ὠνόμασαν πλάγιον τοῦ α'. Ἀφοῦ ὁμως τὸν **Δε** ὠνόμασαν ἐν καταβάσει β' ἤχον χρωματικόν, πῶς παρὰ τοὺς κανόνας τὸν τριτόνως ἐπὶ τὸ βαρὺ εὐρισκόμενον **Πα** ἦτοι τὸν πλάγιον τοῦ α' ὠνόμασαν καὶ πλάγιον τοῦ β', ἀφοῦ κατὰ τοὺς ἰδίους αὐτῶν κανόνας ἔπρεπε νὰ ὀνομάσωσι τὸν **Νη** ὡς πλάγιον τοῦ β', ὅτε τετρατόνως ἐπὶ τὸ

(*) Ὑπάρχουσι πολλοὶ ἐν τῇ Ἀνατολῇ, οὐχὶ μόνον ψάλλται καὶ ἀοιδοί, οἵτινες ὁμιλοῦσιν ἑρρίνως. Τοῦτο προέρχεται μᾶλλον ἐκ τοῦ κλίματος καὶ ἐκ τῆς συνηθείας, οὐχὶ δὲ ἐκ τῆς μουσικῆς.

βαρὺ εὐρισκόμενον ἀπὸ τοῦ **Δι**, καὶ τὸν **Γα** τρίτον, τὸν **Βου** τέταρτον, τὸν **Πα** πλ. τοῦ **α'** καὶ τὸν **Νη** πλ. τοῦ **β'**;

Τὸ **Χρωματικὸν** γένος περιλαμβάνει δύο ἤχους, τὸν **β'** χρωματικὸν καὶ τὸν πλάγιον τοῦ **β'** χρωματικὸν μετὰ τῆς αὐτῆς διαιρέσεως, οἷαν ἔχει καὶ ὁ κύριος **β'** χρωματικός.

Πάντες οἱ ἤχοι ἔχουσι τὰς ἑαυτῶν κλίμακας, ἐκάστη δὲ κλίμαξ ἔχει ἀνὰ δύο τετράχορδα, τὸ κύριον (**α'** τετράχορδον) καὶ τὸ πλάγιον (**β'** τετράχορδον) μετὰ τὰς αὐτὰς διαιρέσεις, ὁνομασθὲν πλάγιον ὡς ἐκ τῆς θέσεώς του, διότι κεῖται πλαγίως τοῦ **α'** τετραχόρδου. Οὕτω, παραδείγματος χάριν τὸ «*Τὸν πρὸ αἰώνων ἐκ Πατρὸς γεννηθέντα, τὸν Θεὸν Λόγον σαρκωθέντα ἐκ Παρθένου Μαρίας δεῦτε προσκυνήσωμεν*» βαδίζει τὸν ἤχον αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ κυρίου **β'** τοῦ χρωματικοῦ ἤτοι ἐντὸς τοῦ **α'** τετραχόρδου. Τὸ δὲ ἐπόμενον «*Σταυρὸν γὰρ ὑπομείνας τῇ ταφῇ παρεδόθη ὡς Αὐτὸς ἠθέλησε*» καταβιβάζει τὸ μέλος του ἐπὶ τοῦ πλαγίου τετραχόρδου βασιζόμενον ἐπὶ τοῦ χρωματικοῦ **Νη** ἤτοι τοῦ πλαγίου τοῦ δευτέρου. Ἐν ἐνὶ λόγῳ, ὅταν ὁ ἤχος κατέρχηται εἰς τὸ πλαγίως κεῖμενον τετράχορδον, καθίσταται δεύτερος πλάγιος ἤχος τοῦ κυρίου ἤχου βασιζόμενος ἐπὶ τοῦ **Νη**, ἄρα ὁ **Νη** εἶνε πλ. τοῦ **β'**.

Περὶ τοῦ ἤχου τούτου τοῦ $\lambda\text{—}$ ὁ ἱερὸς Δαμασκηνὸς λέγει : «*Τὰς ἡδονὰς σὺ διπλοσυνθέτους φέρεις τοῦ δευτέρου πως δευτερεύων δευτέρως*». Ἦτοι τὸ πλάγιον τοῦ **β'** καλούμενον **β'** τετράχορδον δευτερεύει δευτέρως πάντοτε μετὰ τῆς αὐτῆς διαιρέσεως, ἣν ἔχει καὶ τὸ **α'** τετράχορδον. Ἄν δὲ φρονῇ τις ὅτι ὁ πλ. τοῦ **β'** ἔχει ἄλλην διαίρεσιν, τὴν 7, 18, 3, 12, 7, 18, 3, τότε δὲν δύναται οὗτος ὁ ἤχος νὰ κληθῇ πλ. τοῦ **β'** χρωματικός, καὶ ἰδοὺ διατί. Ὡσπερ ὁ πλάγιος τοῦ **α'** ποιεῖται χρῆσιν τῆς κλίμακος καὶ τῆς διαιρέσεως τοῦ κυρίου τοῦ **α'** καὶ ὁ πλ. τοῦ **γ'** ὁ ἁρμονικὸς ἔχει τὴν αὐτὴν κλίμακα καὶ διαίρεσιν, οἷαν καὶ ὁ κύριος **γ'**, διὰ τὸν αὐτὸν λόγον εἶνε λογικὸν καὶ ὁ πλ. τοῦ **β'** ὁ χρωματικός νὰ ἔχη τὴν αὐτὴν διαίρεσιν μετὰ τοῦ κυρίου τοῦ ἤτοι τοῦ **β'** χρωματικοῦ. Δέον ἐνταῦθα νὰ τονί-

σωμεν ὅτι ἕκαστος πλάγιος ἦχος δὲν ἔχει ἄλλο ποιὸν ἦχου καὶ ἄλλης φύσεως μέλος, ἀλλ' ἀπλῶς εἶνε τὸ ἕτερον τῶν δύο τετραχόρδων, ἐξ ὧν ἀποτελεῖται ἕκαστη μουσικὴ κλίμαξ. Ἀρκεῖ νὰ ἴδῃ τις τὰ μονόχορδα, ἵνα πεισθῇ ὅτι οἱ ἀρχαῖοι ἔδιδον εἰς τοὺς πλαγίους ἦχους τὴν αὐτὴν διαίρεσιν καὶ μέλος, ἣν ἔδιδον καὶ εἰς τοὺς κυρίους λέγοντες: Αὐδῖός (κύριος), Ὑπολύδιος (πλάγιος) μετὰ τὴν αὐτὴν διαίρεσιν, Φρύγιος (κύριος), Ὑποφρύγιος (πλάγιος) μετὰ τὸ αὐτὸ ποιόν. Ἐν τούτοις περὶ τοῦ χρωματικοῦ γένους σημειωτέον, ὅτι μελωδεῖται καὶ πολυειδῶς, ὡς γράφουσιν οἱ ἀρχαῖοι, διότι εἶνε ὁ πλουσιώτερος ἦχος ἐξαιρετικῶς. Καθ' ἡμᾶς ἡ σημερινὴ τοῦ πλαγίου β' διάφορος διαίρεσις ἐκπηγάξει κατὰ μίμησιν ἐκ τῆς τῶν Βυζαντινῶν κατὰ νεανῶν διαίρεσεως (ἴδε τὴν κλίμακα ταύτην κατωτέρω).

Τὸ δὲ κατὰ τοὺς ἀοιδίμους Διδασκάλους **Ἐναρμόνιον** καλούμενον γένος ἔχει δύο ἦχους, τὸν γ' καὶ τὸν πλ. τοῦ γ' (ἦτοι τὸν ἀρμονικὸν βαρὺν μετὰ τοῦ ἰδίου ποιοῦ καὶ διαίρεσεως). Καὶ περὶ τούτου ὁμῶς διατεινόμεθα, ὅτι οὔτε ὁ γ' εἶνε ἐναρμόνιος οὔτε ὁ βαρὺς· διότι τὸ ἐναρμόνιον γένος τῶν ἀρχαίων ἔχει διαίρεσιν 3, 3, 24, ἥτις οὔτε ἐν τῷ γ' ἦχῳ, οὔτε ἐν τῷ βαρεῖ τῶν διδασκάλων εὔρηται. Ἡ διαίρεσις ἡ ἀληθὴς τῶν ἀρχαίων τοῦ ἐναρμονίου γένους πλησιάζει μᾶλλον πρὸς τὸν κατὰ νεανῶν πλ. τοῦ β' τῶν Βυζαντινῶν ἢ πρὸς τὸν καθ' ἡμᾶς γ' καὶ βαρὺν. Ἐκτὸς τοῦ ὅτι οἱ ἀριθμοὶ τῶν διαίρεσεων ἀποδεικνύουσι τοῦτο καὶ οἱ Βυζαντινοὶ δηλοῦσι τὸ νεανῶ ὡς πλάγιον τοῦ β' ἦχον λέγοντες: «*Ἡδιστον καὶ γὰρ τοῦ νεανῶ*
»*τὸ μέλος, εἰς ἦχον τερπὸν τοῦ πλαγίου δευτέρου*». Ἐρωτῶμεν τοὺς ἀντιφρονοῦντας διατί λέγουσιν οὕτως οἱ Βυζαντινοί; Ἀπλούστατα διότι οἱ ἀριθμοὶ τῆς διαίρεσεως τοῦ ἐναρμονίου γένους τῶν ἀρχαίων πλησιάζουσι πρὸς αὐτὸν καὶ εἶνε ὡς εἴπομεν οὗτοι

3, 3, 24
7, 3, 18
12, 12, 3

ἐνῶ οἱ ἀριθμοὶ τοῦ καθ' ἡμᾶς πλ. β' εἰσὶ .
καὶ οἱ ἀριθμοὶ τοῦ κατὰ Διδασκάλους ἐναρμονίου (γ' καὶ πλ. τοῦ γ') .

Ὁ ἀριθμὸς 18 τοῦ κατὰ διδασκάλους πλ. β' πλησιάζει πρὸς τὸν 24 τοῦ ἐναρμονίου τῶν ἀρχαίων περισσότερον ἢ ὁ 12 τοῦ καθ' ἡμᾶς ἐναρμονίου, δηλαδὴ τοῦ γ' καὶ τοῦ βαρέος, τῶν ὁποίων ἡ διαίρεσις πλησιάζει μᾶλλον εἰς τὸ διάτονον γένος. Ἄλλως τε δὲ καὶ ὁ ἦχος τῆς ὑπὸ τὴν διαίρεσιν ταύτην χορδῆς 3, 3, 24 τόσον πλησιάζει πρὸς τὸ νενανῶ τῶν Βυζαντινῶν ἥτοι πρὸς τὸν πλ. τοῦ β', ὥστε ὁ ἀκούων εἰδήμων ἀμέσως διαβλέπει ἐν αὐτῷ τὸν ἡμέτερον πλ. τοῦ β' καὶ οὐχὶ τὸν γ' καὶ βαρύν. Ὡς ἐκ τούτου σήμερον ὀρθότερον εἶνε τὸ κατὰ διδασκάλους ἐναρμόνιον γένος νὰ κληθῇ ἀρμονικὸν τοῦλάχιστον, οὐχὶ δὲ ἐναρμόνιον, διότι μικρὸν μόνον μέρος τῆς τοῦ ἐναρμονίου διαιρέσεως δεικνύει ἥτοι τὸ 3, ὅχι δὲ καὶ τὸ 24.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'

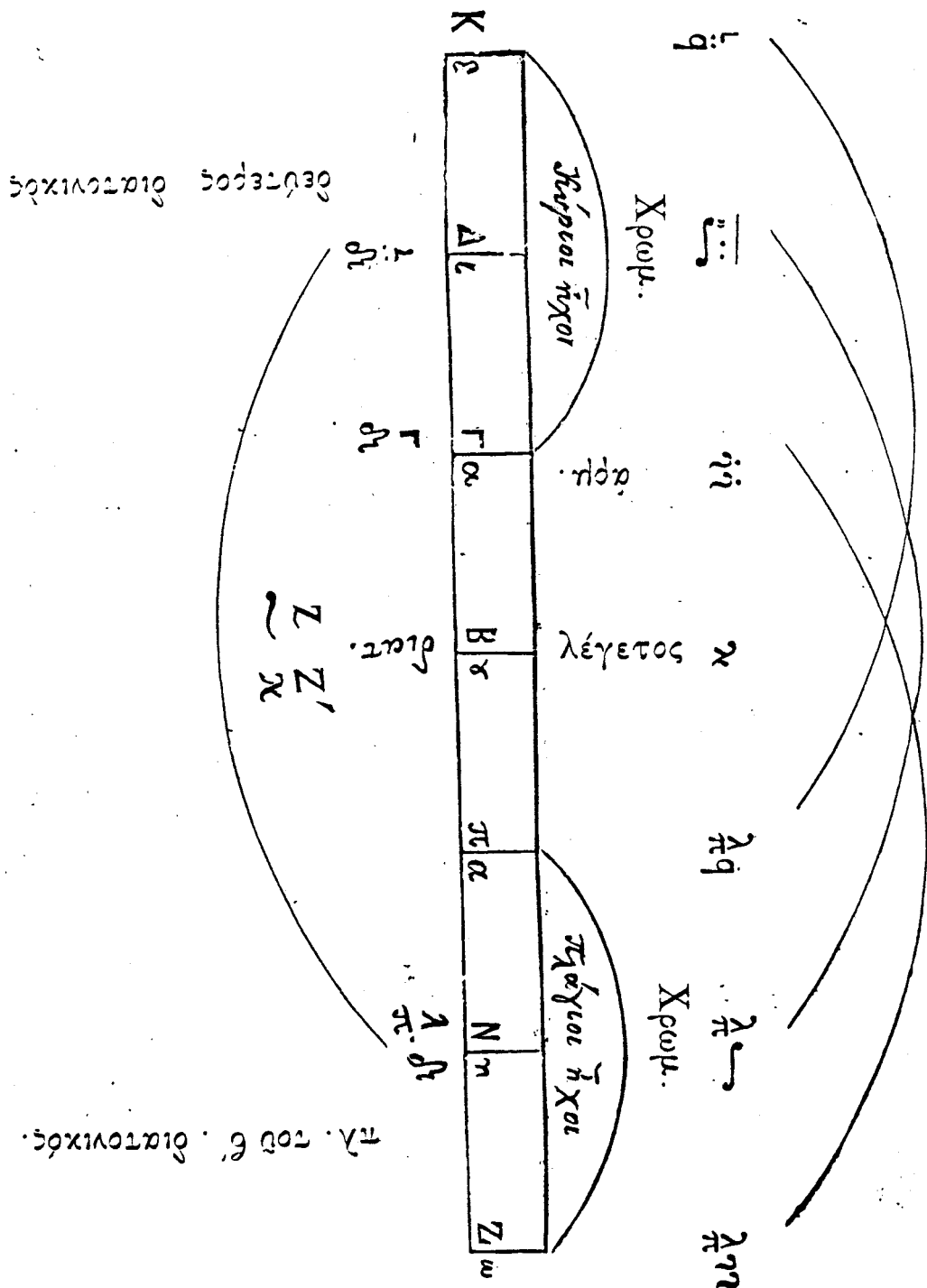
§ 12. Περὶ τῆς πορείας καὶ καταστρώσεως τῶν ἡχων τῆς θεμελίου κλίμακος κατὰ Διδασκάλους.

Οἱ ἀοίδιμοι Διδάσκαλοι παρεξηγήσαντες, ὡς προείπομεν, τὴν «Ὑπάτην βαρεῖαν» (*) ἐβάδισαν ἐναντίαν πορείαν τῆς τῶν ἀρχαίων καὶ τῶν Βυζαντινῶν μουσικῆς κλίμακος, δίδοντες εἰς τὸ νέον μουσικὸν σύστημα ἀλλοίας βάσεις, ἐν αἷς ἢ τῶν ἡμετέρων ἱεροφαλτῶν ὀλομέλεια εἰθισθεῖσα πλέον καὶ ἐξοικειωθεῖσα, θεωρεῖ αὐτάς ὡς καθιερωθεῖσαν πορείαν τῆς μουσικῆς κλίμακος. Εἶνε δὲ ἡ πορεία αὕτη τοσοῦτον παράδοξος, ὥστε ἀρχομένη ἀπὸ τοῦ ὀξέος **Κε** πρὸς τὸ βαρὺ λήγει εἰς τὸν **Ζω**. Τὸ δὲ σφαλερὸν αὐτῆς θέλομεν καταδείξει ἐν τοῖς κατωτέρω, διορθοῦντες τὰ κυριώτερα λάθη τὰ μᾶλλον διορθώσεως χρήζοντα, καὶ ἐλπίζοντες ὅτι ἄλλοι μεθ' ἡμᾶς ἐμβριθέστερον μελε-

(*) Οἱ ἀοίδιμοι διδάσκαλοι τὴν λέξιν «ὑπάτην» ἐνόμισαν κατὰ φωνὴν ὑπάτην, ἐνῶ ἦτο κατὰ θέσιν ὑπάτη (ἴδε σελ. 33), κατὰ φωνὴν δὲ βαρεῖαν.

τῶντες θέλουσι βελτιώσῃ τὰ παροράματα καὶ τὰς ἐλλείψεις
τὰς ἡμετέρας.

Ἡ ἀπὸ τοῦ ὀξέος κατὰ λάθος πρὸς τὸ βαρὺ πορευομένη θεμέ-
λιος κλίμαξ τῶν Διδασκάλων **Κε, Δι, Γα, Βου, Πα, Νη,**
Ζω (ἀντὶ **Κε, Ζω, Νη, Πα, Βου, Γα, Δι, Κε**)
εἶνε αὕτη:

Ὁ **Κε** ♩ εἶνε α' ἤχος. Ὁ **Δε** ♩ ἤχος β' διατονικός «*Ἀγία*.»
 Πάλιν ὁ **Δε** ♩ β' χρωματικός. Ὁ **Γα** ♩ γ' ἄρμ. καὶ διατ.
 ♩ Ὁ **Βου** ♩ λέγετος. Ὁ **Πα** ♩ ἤχος πλ. τοῦ α'. Ὁ **Νη**
 ♩ ἤχος πλ. τοῦ β' διατονικός. Πάλιν ὁ **Νη** ♩ πλ. τοῦ β'
 χρωματικός. Ὁ **Ζω** ♩ ἤχος βαρὺς ἁρμονικός. Πάλιν ὁ
Ζω ♩ βαρὺς διατονικός καὶ νενανῶ τῶν Βυζαντινῶν ♩

Ὅταν ὁ **Δε** ἔχη μαρτυρίαν ♩ ἢ ♩ καλεῖται β' διατονι-
 κός καὶ ὁδεύει τότε κατὰ διάτονον κλίμακα κατὰ τὸ ἐκφωνοῦ-
 μενον «*Ἀγία*». Διότι ὁ **Δε** ἐν καταβάσει ἀπὸ τοῦ **Κε** τυγχά-
 νει δεύτερος φθόγγος κατὰ τὴν ἀπὸ ὀξέος πρὸς τὸ βαρὺ πορείαν
 τῶν Διδασκάλων. Ὅταν δὲ σημειῶται οὕτω ♩ ἢ ♩ τότε
 καλεῖται β' χρωματικός καὶ ὁδεύει ἐπὶ τῆς χρωματικῆς
 κλίμακος.

Ὅταν ὁ **Νη** σημειῶται οὕτω ♩ ἢ οὕτω ♩ λέγε-
 ται πλάγιος τοῦ β' χρωματικός μετὰ τῆς αὐτῆς διαιρέσεως
 καὶ μαρτυρίας τοῦ β' χρωματικοῦ. Ὅταν δὲ παρίσταται οὕτω

♩ ἢ πλ. ♩ , τότε καλεῖται πλάγιος τοῦ β' διατονικός, διότι,
 ὅταν ὁ **Δε** εἶνε, ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν, δεύτερος τόνος διατο-
 νικός τῶν κυρίων ἤχων, ἔπεται ὅτι καὶ ὁ **Νη** εἶνε δεύτερος
 διατονικός τῶν πλαγίων, οὐχὶ δὲ πλ. τοῦ δ'.

Σημ. Γράρομεν ταῦτα, διότι ἡ ἀπὸ ὀξέος πρὸς τὸ βαρὺ πορευομένη θεμέ-
 λιος κλίμαξ τῶν ἀοιδίμων Διδασκάλων ἀπαιτεῖ νὰ καλῆται ὁ φθόγγος ἢ ὁ
 ἤχος ὁ τοῦ **Νη** πλ. τοῦ β' διατονικός καὶ χρωματικός, διότι, ὡς ἀνωτέρω
 ἐρρήθη, εὐρίσκεται ἐν τῇ δευτέρᾳ θέσει τῶν πλαγίων, οὐχὶ δὲ ἐν τῇ τετάρτῃ.
 Παρατηροῦμεν δὲ προσέτι ὅτι καὶ ἡ κατ' ἀρχαίους θέσις τοῦ ♩ καὶ τοῦ ♩

εἶνε ἐν τῷ μονοχόρδῳ Παρυπάτῃ Ὑπατῶν, ἔνθα, ὁ **Νη** κατέχει θέσιν καὶ
 διατονικὴν καὶ χρωματικὴν. (Ἰδε τρίτον μονόχορδον).

§ 13. Περὶ τοῦ ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς ἐκκλησιαστικῇ
μουσικῇ ὑπάρχοντος μέν, ἀλλὰ καὶ μὴ
ὑπάρχοντος πλαγίου τοῦ δ' ἤχου.

Μία τῶν πολλῶν ἀνωμαλιῶν, ἃς ὁ μετὰ προσοχῆς μελετῶν
τὴν συγγραφὴν ἡμῶν ταύτην θέλει παρατηρήσει, εἶνε καὶ τὸ
περὶ πλαγίου τοῦ δ' ζήτημα, περὶ οὗ, ὡς λίαν σπουδαίου,
ἐκρίνα καλὸν νὰ πραγματευθῶ ἐν ἰδιαιτέρῳ ἐνταῦθα κεφαλαίῳ.

Ὁ ἤχος οὗτος, καίτοι καλεῖται οὕτω, ἐν τούτοις κατὰ τὴν
πορείαν τῆς θελεμίου κλίμακος τῶν αἰοδίων Διδασκάλων δὲν
εἶνε πλ. τοῦ δ', ἐπομένως ὑπάρχων δὲν ὑπάρχει. Καὶ ὑπάρχει
μὲν ὁ τοῦ **Νη** ἤχος, ἀλλὰ πλάγιος τοῦ δ' δὲν ὑπάρχει. Τοῦτο
ὡς ἀναγνώσωσιν οἱ τε φίλοι συνάδελφοι καὶ ὁ ἱερὸς κληρὸς ὡς
καὶ πάντες οἱ τὴν ἐκκλησ. ἡμῶν μουσικὴν εἰδότες ἀναμφιβό-
λως θέλουσιν ἀπορήσει καὶ καταπλαγῇ καὶ μονονοῦ ὅτι μωρίαν
ὀφλισκάνω κατηγορήσουσί μου. Οὐχ ἥττον μετὰ μεγάλης
πεποιθήσεως ὁμολογῶ παρρησίᾳ καὶ διακηρύττω, ὅτι ἐν τῇ νῦν
ἐν χρήσει ἐκκλησ. ἡμῶν μουσικῇ, κατὰ τὴν κρατοῦσαν θεω-
ρίαν, ὑπάρχει μὲν ἡ ἡχητικὴ οὐσία τοῦ **Νη**, ἀλλὰ πλ.
τοῦ δ' δὲν ὑπάρχει.

Προβαίνων ἤδη εἰς τὴν ἐξήγησιν καὶ ἀπόδειξιν τῆς θέσεως
ταύτης παρακαλῶ τοὺς ἀδελφοὺς ἱεροψάλτας καὶ λοιποὺς ἡμῶν
ἀναγνώστας, ἵνα μετὰ προσοχῆς παρακολουθήσωσί με ἐν τῇ
ἀναλύσει, ἀπαθῶς δὲ καὶ ἀμερολήπτως κρίνωσι περὶ τῆς ἀλη-
θείας τῶν λεγομένων μου.

Καὶ πρῶτον ἐρωτῶ—τίς εἶνε ὁ κύριος τοῦ καλουμένου πλ. δ'
ἤχος, ἵνα ἐκ τοῦ κυρίου προβαίνοντες ἀνεύρωμεν τὸν ἀληθῆ
αὐτοῦ πλάγιον, ἂν ὑπάρχη ἢ ὅχι. — Δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι πολλοὶ
μιᾶ φωνῇ θά μοι ἀπαντήσητε, ὅτι ὁ κύριος τοῦ πλαγίου τετάρ-
του εἶνε ὁ **Δε**. "Ἔτεροι ὁμως μὴ παραδεχόμενοι τὴν γνώμην
ὑμῶν ταύτην θά δισχυρισθῶσιν, ὅτι ὁ **Δε** εἶνε φθόγγος καὶ
βάτις τοῦ χρωματικοῦ δευτέρου ἤχου! Καὶ ἄλλοι ἐναντιού-

μενοι πρὸς ἀμφοτέρας τὰς γνώμας ταύτας θὰ εἴπωσιν, ὅτι ὁ κύριος τοῦ πλ. δ' ἤχου εἶνε ὁ **Βου**, ὅστις ὀνομάζεται τέταρτος ἤχος. Τότε δὲ βεβαίως ὁ **Νη** εἶνε ὁ πλάγιος αὐτοῦ καὶ ὡς ἐκ τούτου ὀνομάζεται πλάγιος τοῦ τετάρτου(;). Ἀλλ' οὕτω καταντῶμεν εἰς διλήμμα παραδεχόμενοι, ὅτι ὅτε μὲν ὁ **Δε** εἶνε δ' ἤχος (ἁγία), ὅτε δὲ ὅτι ὁ **Βου** εἶνε ὁ δ' ἢ λέγετος καὶ ὁ **Δε** β' ἤχος χρωματικός! Ἐνταῦθα δηλαδή ὡς νὰ ἐχάθη ὀλοτελῶς ὁ πλ. τοῦ δ' ἤχου ἀδυνατοῦμεν νὰ εὕρωμεν αὐτόν, πάντες δ' ἐν ἀμφιβολίᾳ καὶ ἀβεβαιότητι εὐρισκόμεθα ἀγνοοῦντες, ἂν ὁ **Δε** εἶνε ἀείποτε β' ἤχος ἢ δ' καὶ ὁ **Βου** ἀείποτε δ' ἢ λέγετος. Ἀλλὰ πόθεν ἄρά γ' ἐνὰ προηλθόν αἱ ἀνωμαλῖαι αὗται καὶ ἡ σύγχυσις; Μή τις ἡμῶν εἶνε ὁ ὑπαίτιος; Οὐχὶ βεβαίως. Αἰτία πάντων τούτων εἶνε ἀναμφιβόλως τὰ ἡμέτερα θεωρητικά. Καὶ ἅς μὴ με παρεξηγήσωσιν οἱ κ. κ. ἀναγνῶσται οὕτω πως ἐκφραζόμενον περὶ τῶν ἡμετέρων θεωρητικῶν, νομίζοντες ὅτι λόγοι ἐμπαθείας ὑπαγορεύουσι τὴν ταπεινωτικὴν ταύτην περὶ αὐτῶν κρίσιν μου. Ἀπαγε! . . . Τούναντίον βαθὺ τὸ σέβας τρέφω πρὸς τοὺς ἀοιδίμους συγγραφεῖς αὐτῶν ὡς παρ' αὐτῶν φωτισθεῖς, ἄλλως δὲ πράττων καὶ σκεπτόμενός ἀσύγγνωστον ἤθελον καταδείξει ἀχαριστίαν. Σκοπὸς καὶ γνώμη μου δὲν εἶνε νὰ περιφρονήσω, ἀλλὰ τούναντίον νὰ ὑποδείξω τὸ κατὰ δύναμιν τὰ χρῆζοντα διορθώσεως. Ἀλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον.

Ὁ **Βου** λέγεται παρὰ πάντων καὶ ὁμολογεῖται ὡς δ' ἤχος. Ναί. Ἀλλ' ὁ **Νη**, ὅταν εὐρίσκηται διτόνως ἐπὶ τὸ βαρὺ, εἶνε ὀρθὸν καὶ δίκαιον νὰ λέγηται παρὰ κανόνα πλαγ. τοῦ δ' ; Οὐχὶ βεβαίως. Ὁ **Νη**, ἐὰν ὁμολογῇται ὑφ' ὅλων, ὅτι εἶνε πλάγιος τοῦ **Βου**, δηλαδή τοῦ λεγέτου καὶ τετάρτου, τότε δικαιούται οὗτος νὰ λάβῃ τὴν μαρτυρίαν τοῦ κυρίου τοῦ **Βου**, δηλαδή τοῦ λεγέτου, οὕτω ν _χ, ὡς πλάγιος αὐτοῦ, οὐχὶ δὲ νὰ ἔχῃ τὴν μαρτυρίαν τοῦ ναὶ Ἀγίε ν _χ, ὡς ἔχει νῦν. Διότι ἕκαστος κύριος ἤχος, οἷαν μαρτυρίαν ἔχει, τὴν αὐτὴν μαρτυρίαν δικαιούται νὰ λάβῃ καὶ ὁ πλάγιος αὐτοῦ. Οἱ ἀοιδίμοι Διδάσκαλοι διατάσσου-

σιν, ὅτι ἕκαστος κύριος ἦχος δεικνύει τὸν πλάγιόν του τετρατόνως ἐπὶ τὸ βαρὺ, οὐχὶ δὲ διτόνως. Τούτων λοιπῶν οὕτως ἐχόντων, βεβαίως ὁ **Βου** δὲν εἶνε κύριος τοῦ καλουμένου πλ. τοῦ δ', οὔτε ὁ **Νη** εἶνε πλάγιος τοῦ **Βου**. Ἐὰν τὸν **Βου** παραδεχθῶμεν ὡς δ' ἦχον, κατὰ τὸν κανόνα τῶν διδασκάλων τὸν πλάγιον αὐτοῦ πρέπει τότε νὰ ζητήσωμεν οὐχὶ διτόνως, ἀλλὰ τετρατόνως ἐπὶ τὸ βαρὺ, ὡς εἶνε τοῦτο πασίγνωστον, ἥτοι θὰ εὕρωμεν τότε αὐτὸν ἀκριβῶς ἐπὶ τοῦ βαρυτάτου τόνου **Κε**, καὶ μάλιστα μὲ μαρτυρίαν τοῦ ἰδίου λεγέτου ἤχου καὶ ὀνομαζόμενον πλ. τοῦ δ', οὕτω χ (!). Τότε δ' ὁμοως ἡ ἐσχάτη αὕτη

πλάνη ἔσται χείρων τῆς πρώτης, ἐπειδὴ ὁ **Κε** α' ἦχος ὢν καὶ κύριος δὲν γίνεται καὶ πλάγιος τοῦ δ'. Ποῦ λοιπὸν τότε κρύπτεται καὶ ποῦ εὐρίσκεται αὐτὸς ὁ καλούμενος πλ. τοῦ δ'; ἐρωτῶμεν; Καὶ τίνος τετάρτου; τοῦ **Δε** ἢ τοῦ **Βου**; "Ἀδελον! . . . Καὶ ναὶ μὲν δὲν δυνάμεθα ὀλοτελῶς νὰ ἀρνηθῶμεν τὸν ἦχον τοῦτον ἡχητικῶς, ἐνῶ ἔχομεν αὐτόν, ἀλλὰ ποῦ θὰ τον εὕρωμεν; Βεβαίως εἰς τὴν θέσιν τῶν πλαγίων ἡχων, ἐπειδὴ ὀνομάζεται πλάγιος τοῦ τετάρτου. Ἄλλ' ἀφοῦ δὲν εὐρίσκουμεν αὐτόν εἰς τὴν τετάρτην θέσιν τῶν πλαγίων, ὡς τοῦτο δεικνύεται κατωτέρω, τότε πῶς ὀνομάσθη πλ. τοῦ δ'; "Ἐπεταὶ λοιπὸν, ὅτι ὁ **Νη** δὲν εἶνε τεθειμένος παρὰ τῶν ἀοιδίμων Διδασκάλων εἰς τὴν τακτικὴν καὶ πρέπεισαν αὐτῷ θέσιν· ἐν ἄλλοις λόγοις ἢ κατὰ ταξίς τῶν καθ' ἡμᾶς ἡχων δὲν εἶνε τεχνηέντως **κε** ἐπιστημονικῶς ὠρισμένη ὑπὸ τῶν Διδασκάλων. Ἀναμφιβόλως δὲ ἐκ τῆς ἀλλοίας καὶ ἐλαττωματικῆς ταύτης κατατάξεως τῶν ἡχων προέκυψαν αἱ ἀνωτέρω ἐκτεθεῖσαι ἀνωμαλῖαι **κε** τὰ ὑποδεικνυόμενα λάθη. Ἡ δὲ τοιαύτη πάλιν ἀλλοία **κε** τάξιν ἀναμφιβόλως προέκυψεν ἐκ τῆς παρεξηγήσεως τῆς « Ῥπίτης βυρείας », ὡς ἀποδεικνύεται ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ. Ἐπὶ αὐτῇ δικαιοῦται πᾶς τις νὰ μας ἐρωτήσῃ, — πῶς οἱ Βυζαντινοὶ ἐν τῇ θαυμαστῇ αὐτῶν μουσικῇ εἶχον καὶ τὸν πλ. δ'; — **Ε**ς τοῦτον ἀπολογούμενοι ἀπαντῶμεν, ὅτι οἱ Βυζαντινοὶ εἶχον

ἄνευ ἀμφοβολίας ἄλλου εἵδους κατὰταξιν. Οἱ Βυζαντινοὶ δηλ. εἶχον τέσσαρας πολυσυλλάβους φθόγγους ἀνιόντας ὡς: ἄννανες (καθ' ἡμᾶς **Κε** ἢ **Πα**), νεανές (**Ζω** ἢ **Βου**), νανᾶ (**Νη** ἢ **Γα**), ἄγια (**Πα** ἢ **Δι**) καὶ τέσσαρας ἄλλους κατιόντας καὶ ἀντιστοιχοῦντας πρὸς τοὺς ἀνιόντας τόνους, ὡς: "Αανες (**Γα** ἢ **Νη**), νεχέανες (**Βου** ἢ **Ζω**), ἀνέανες (**Πα** ἢ **Κε**), ναὶ "Αγιε (**Νη** ἢ **Δι**). Ἐξηγεῖται δὲ καθ' ἡμᾶς ἡ τετραπεντάχορδος αὕτη τροχὸς καὶ θεμέλιος κλίμαξ τῶν Βυζαντινῶν οὕτως: ἐν ἀναβάσει μὲν κατ' ἀρχαίους **τε, τα, τη, τω**· ἐν καταβάσει δὲ **τη, τα, τε, τω**. Ἐν ἀναβάσει κατὰ Βυζαντινοὺς ἄννανες, νεανές, νανᾶ, "Αγια· ἐν καταβάσει δὲ ἄανες, νεχέανες, ἀνέανες, ναὶ "Αγιε. Καθ' ἡμᾶς δὲ

Πα, Βου, Γα, Δι — Γα, Βου, Πα, Νη
ἢ **Κε, Ζω, Νη, Πα — Νη, Ζω, Κε, Δι**

Οἱ Διδάσκαλοι ὁμῶς δὲν ἠκολούθησαν καθ' ὅλα ἀκριβῶς τὴν τῶν προκατόχων αὐτῶν (Βυζαντινῶν καὶ ἀρχαίων) κλιμακικὴν πορείαν ἀπὸ βαρέος ἐπὶ τὸ ὀξὺ φυσικῶς, ἀλλὰ τὸναναντίον ἐβάδισαν ἀπὸ ὀξέος ἐπὶ τὸ βαρὺ ἀντιθέτως, λέγοντες τὸν πρῶτον καὶ ἀρκτικὸν φθόγγον **Κε**, τὸν δεύτερον **Δι**, τὸν τρίτον **Γα**, τὸν τέταρτον **Βου**, τὸν πέμπτον **Πα**, τὸν ἕκτον **Νη** καὶ τὸν ἑβδομον **Ζω**. Ὡστε ἀρχίσαντες ἀπὸ τοῦ ὀξέος **Κε** ἐβάδισαν ἐπὶ τὸ βαρὺ καὶ ἐτελείωσαν εἰς τὸν **Ζω**, τὸν τελευταῖον, ὃν ὡς ἐκ τούτου ὠνέμασαν ἦχον βαρύν. Οὕτω δὲ τελειώσαντες ἐνταῦθα ὅλοι οἱ φθόγγοι τῶν ἡχῶν καὶ τῆς κλίμακος σύναμα, δὲν ἀπέμεινε φθόγγος διὰ τὸν πλ. τοῦ δ' ἦχον, ὡς τοῦτο φαίνεται κατωτέρω:

Κε , πρῶτος ἦχος	Πα , πλάγιος τοῦ α'
Δι , δεύτερος ἦχος	Νη , πλάγιος τοῦ β'
Γα , τρίτος ἦχος	Ζω , πλάγιος τοῦ γ'
Βου , τέταρτ. ἦχος	Δὲν ὑπάρχει ἄλλος

φθόγγος, ὅστις νὰ ὀνομασθῇ πλάγιος τοῦ δ', ἅτε πάντων τῶν

ρθόγγων παραληφθέντων καὶ οὐδενὸς ἀπομείναντος (ὡς **Κε, Δι, Γα, Βου, Ηα, Νη, Ζω**, τέλος). Καὶ τοῦτο, διότι ὁ **Νη** ἐγράφη ἀνωτέρω, συνεπῶς πρὸς τὸν κανόνα, ὡς πλάγιος τοῦ β' διατονικὸς εἰς τὴν τῶν πλαγίων δευτερεύουσαν θέσιν, οὐχὶ δὲ ἀσυνεπῶς πλάγιος τοῦ τετάρτου. Ἰδοὺ λοιπὸν ὅτι ὁφθαλμοφανῶς ἀποδεικνύεται ὅ, τι ἀνωτέρω εἶπομεν περὶ τῆς μουσικῆς κατατάξεως τῶν ἤχων κατὰ Διδασκάλους, ὅτι δηλαδὴ αὕτη δὲν εἶνε πολὺ ἀκριβὴς καὶ ἐπιστημονικὴ.

Ἔτερον ζήτημα. Ὁ **Βου** παρὰ τῶν ἀοιδίμων Διδασκάλων ὠνομάσθη τέταρτος ἤχος. Ἐρωτῶμεν τίνος ἔνεκεν οὗτος ὠνομάσθη καὶ Λέγετος; Τί σημαίνει ἡ λέξις Λέγετος; Ἐκ τῶν κυρίων ἤχων εἶνε οὗτος ἢ ἐκ τῶν πλαγίων; Ἐὰν μὲν ἐκ τῶν κυρίων ἐστί, τίς ὁ πλάγιος αὐτοῦ; ἐὰν δὲ ἐκ τῶν πλαγίων, τίς ὁ κύριος αὐτοῦ; Μήπως οἱ ἀοιδίμοι Διδάσκαλοι ἠγνόουν τὰ περὶ τοῦ ἤχου τούτου ὡς καὶ περὶ τοῦ πλαγίου αὐτοῦ καὶ ἀποροῦντες διηρώτων ἀλλήλους λέγοντες «τίς εἶνε ὁ πλάγιος τοῦ λεγέτου ἤχου»; Καὶ ὁ ἐρωτώμενος ἀγνοῶν καὶ οὗτος, τὸν ἕτερον παρεκέλευε νά τον εἴπη, λέγων: «λέγετο Σύ». Καὶ οὕτω, ὁ εἷς λέγετο Σύ, ὁ ἕτερος λέγετο Σὺ καὶ οὕτω καθεξῆς. Μήπως λοιπὸν μὲ τὸ λέγετο τοῦ μὲν καὶ τοῦ δὲ ὠνόμασαν «Λέγετον» τὸν **Βου**; Ὁ γινώσκων ἀληθῶς καὶ ἀκριβῶς τὰ περὶ τοῦ ἤχου τούτου παρακαλεῖται θερμῶς, ὥπως ἀπαντῶν ἐπιλύσῃ τὰς ἀπορίας μας ταύτας καὶ ἐξαγάγῃ ἡμᾶς ἐκ τοῦ σκότους τῆς ἀγνοίας. Κατὰ τὴν ταπεινὴν ὁμῶς ἡμῶν γνώμην ὁ Λέγετος ἤχος ὡς ἐκ τῆς θέσεώς του εἶνε ὁ Γόρδιος δεσμὸς τῆς τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἤχων μουσικῆς κατατάξεως. Διότι ὁ **Βου**, ἐὰν εἶνε κύριος, εἶνε ὁμῶς ὁ μόνος μεμνημένος κύριος ἄνευ τινὸς πλαγίου(!), ἐνῶ ὅλοι οἱ ἄλλοι κύριοι ἤχοι ἔχουσιν ἕκαστος τοὺς πλαγίους τῶν. Τίς λοιπὸν ὁ πλάγιος τοῦ λεγέτου καὶ πλάγιος τοῦ τετάρτου ἤχος, ὁ μὴ ὑπάρχων ἐν τῇ τετάρτῃ τῶν πλαγίων θέσει; Ἐπαναλαμβάνομεν καὶ πάλιν, ὅτι ἐν τῇ ἐκκλησ. μουσικῇ δὲν ὑπάρχει ὑπάρχων ὁ πλάγιος τοῦ τετάρτου, ὡς δ' ἔφθημεν εἰπόντες, ἅς μὴ

ἐκπλαγῶσιν οἱ κ. κ. ἀναγνῶσται, διότι δὲν ἐννοοῦμεν τὴν ἡχη-
τικὴν οὐσίαν τοῦ **Νη** ὡς μὴ ὑπάρχουσιν, ἀλλὰ τὸ ὄνομα καὶ
τὴν θέσιν.

Συγκεφαλαιοῦντες τὰ εἰρημένα ἐπαναλαμβάνομεν, ὅτι κατὰ
τὴν ἀπὸ ὀξέος **Κε** ἀρχίζουσιν καὶ ἐπὶ τὸ βαρὺ ἀντιστρόφως
πορευομένην καὶ εἰς τὸν **Ζω** καταλήγουσαν θεμελίον κλίμακα
τῶν ἀοιδίμων Διδασκάλων, ἐν τῇ νῦν καθ' ἡμᾶς μουσικῇ δὲν
ὑπάρχει ὑπάρχων πλάγιος τοῦ τετάρτου, οὔτε πλάγιος τοῦ
λεγέτου ^ν
κ.

§ 14. Περὶ τῆς κατὰ Βυζαντινοὺς θεμελίου κλίμακος.

Καὶ ἤδη παραθέτομεν κατωτέρω ἐτέραν τινὰ θεμελίον κλί-
μακα, δι' ἧς καταδεικνύεται καλλίτερον ἡ πορεία τῆς θεμε-
λιώδους κλίμακος τῶν Βυζαντινῶν, ὡς καὶ ἡ πραγματικὴ τοῦ
Νη θέσις. Ἐχει δὲ ἡ κλίμαξ αὕτη δύο τετράχορδα, ὅπως καὶ
ἡ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, χωριζόμενα δι' ἐνὸς διαζευκτικοῦ
μείζονος τόνου, κατὰ τὸ Διαζευγμένον, εἰς κυρίους καὶ πλαγίους
ἤχους. Οἱ μὲν κύριοι ἤχοι ἀναβαίνουνσιν ἀπὸ τοῦ μέσου τῆς κλί-
μακος ἥτοι ἀπὸ τοῦ διαζευκτικοῦ τόνου **Δε-Κε** καὶ **Νη-Πα**.
Οἱ δὲ πλαγιοὶ καταβαίνουσι πάλιν ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ μέσου **Κε-Δε**
Πα-Νη. Παρατηρητέον δὲ ὅτι ἐν μὲν τῷ ἄνω τετραχόρδῳ ἀνα-
βαίνουνσιν οἱ κύριοι, ἐν δὲ τῷ κάτω καταβαίνουσι καὶ δεικνύουσιν
οἱ κύριοι τοὺς πλαγίους τῶν ἀκριβῶς, ἄρα καὶ ὁ τέταρτος **Δε**
δεικνύει τὸν **Νη** πλ. τοῦ δ' . τετρατόνως εἰς τὸ βαρὺ, ὥστε ἐν τῇ
θεμελίῳ ταύτῃ κλίμακι λύεται τὸ ζήτημα τοῦ πλαγίου τοῦ δ' .

Καὶ οἱ κατὰ διαπασῶν ὀκτῶ ἤχοι εὗρηνται εἰς τὰς τακτικὰς
αὐτῶν θέσεις. Οἱ δὲ πολυσύλλαβοι τῶν Βυζαντινῶν φθόγγοι,
ὡς καὶ οἱ τῶν ἀρχαίων μονοσύλλαβοι, καὶ ἡ ἔνωσις τῶν δύο
τετραχόρδων οὐδὲν ἄλλο παριστᾷ ἢ τακτικὴν τινὰ διαπασῶν.
Οἱ κύριοι ἀναβαίνουνσιν ἀπὸ τῆς μέσης κατὰ τό :

Πα, Βου, Γα, Δε

ἀπ' αὐτῆς πάλιν καταβαίνουσιν οἱ πλάγιοι κατὰ τό :

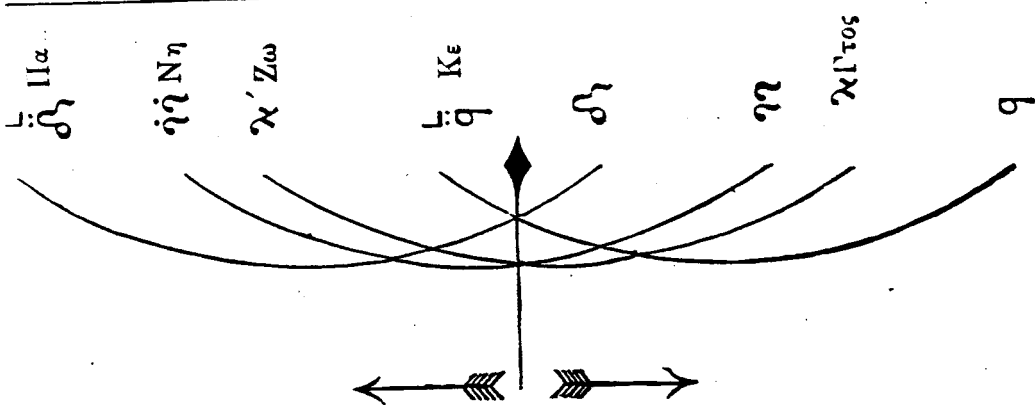
Νη, Ζω, Κε, Δι

ὡς τὸ τῶν ἀρχαίων

Τε, Τα, Τη, Τω — Τω, Τη, Τα, Τε

Σημειωτέον ὅτι ὅλοι οὗτοι οἱ πρὸς καταμέτρησιν τῆς κλίμακος ρθόγγοι ἔχουσι τὴν αὐτὴν οὐσίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἀξίαν μεταξύ των· ὁμοιότης οἷαν οὐσίαν ἔχει τὸ ὑψηλὸν τετράχορδον μετὰ τὸ **Πα, Βου, Γα, Δι**, τὴν αὐτὴν οὐσίαν ἔχουσιν ὅλα τὰ τετράχορδα μετὰ τὸ **Δι, Κε, Ζω, Νη**.

4	Δι	Τέταρτος	Ἀγία	4
3	Πα	Τρίτος	νανᾶ	3
2	Βου	Δεῦτ. χρωμ.	νεανές	2
1	Πα	Πρῶτος	ἄννανες	1
5	Νη	Πλ. δ'	ναὶ Ἀγίε	5
6	Ζε	Πλ. γ'	ἄανες	6
7	Κε	Πλ. β' χρ.	νεχέαινες	7
8	Δι	Πλ. α'	ἀνέανες	8

Τὸν ζωποῖόν σου
Φρύγιον

Τῶ Σῶ Σταυρῶ
Λύδιον

Τὸν πρὸ αἰώνων
Μιξολύδιον

Τὰς ἐσπερινὰς
Δωρίον

Μ ε σ η

Ἐσπερινὸν ὕμνον
Υποφρύγιον

Δεῦτε ἀγαλλ.

Υπολύδιον

Νίκτην ἔχων

Υπομιξολύδιον

Διὰ τοῦ τιμίου Σου
Υποδωρίον

Καὶ ἐντεῦθεν οἱ πλάγιοι καταβαίνουσιν

Αἱ τοῦ ἀριστεροῦ μέρους μαρτυρίαι ἅπασαι εἶνε διατονικαί. Ἐκ τῶν μαρτυριῶν τῶν δεξιῶν ὁ Μιξολύδιος καὶ Ὑπομιξολύδιος ἔχουσι διπλᾶς μαρτυρίας καὶ χρωματικὰς καὶ διατονικὰς. Ὁ τόνος οὗτος πιθανῶς νὰ ἐκλήθῃ Μιξολύδιος, διότι εἶνε καὶ χρωματικὸς καὶ διατονικός.

Οὕτω παρουσιάσαμεν δύο εἰδῶν θεμελιώδεις κλίμακας, τὴν τῶν αἰοδιῶν Διδασκάλων καὶ τὴν τῶν Βυζαντινῶν· τὴν μὲν πρώτην (τῶν Διδασκάλων) βαίνουσιν ἀπὸ ὀξέος πρὸς τὸ βαρὺ, παραδόξως, τὴν δὲ δευτέραν ἀπὸ βαρέος ἐπὶ τὸ ὀξύ, φυσικῶς. Ἡ διαφορὰ μετὰ τῶν δύο πορείων εἶνε καταφανής, ἀλλ' ὅμως ἐπειδὴ ὁ σεβαστὸς κληρὸς καὶ οἱ ἅπανταχοῦ ἱεροψάλται συνείθισαν, ὡς εἵπομεν, εἰς τοιοῦτου εἶδους πορείαν τῆς κλίμακος τῶν αἰοδιῶν Διδασκάλων, δηλαδὴ ἀπὸ ὀξέος πρὸς τὸ βαρὺ, ἔχομεν καὶ ἡμεῖς ἀκολουθήσῃ ἐκόντες ἄκοντες τὴν τελευταίαν αὐτὴν πορείαν ἐν τῷ πρώτῳ μέρει τῆς θεωρίας ἡμῶν. Ἄν δ' ἐγκριθῇ ἐν τῷ μέλλοντι νὰ ἀκολουθήσωμεν τὴν πορείαν τῶν Βυζαντινῶν, ἥτις εἶνε ἡ φυσικωτέρα, τότε δεόν νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὴν ἀνωτέρω θεμέλιον κλίμακα τῶν Βυζαντινῶν, μετὰ τῆς ἐλπίδος, ὅτι καὶ εἰς ταύτην θέλομεν ἐθισθῇ.

Ἐν τούτοις ἐν ἀμφοτέροις ταῖς κλίμαξι παρατηροῦνται ἀσυνήθεις τινὲς παρ' ἡμῖν βάσεις, ὡς ἐν μὲν τῇ πρώτῃ θεμελίῳ κλίμακι ὁ κατὰ Διδασκάλους πλ. δ' (ὁ **Νη**) παρουσιάζεται πλ. β' καὶ χρωματικὸς καὶ διατονικός (*), ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ τῶν Βυζαντινῶν κλίμακι ὁ ἐν δεξιᾷ **Κε** παρουσιάζεται πλ. β' χρωματικός, ὁ δὲ ἐν ἀριστερᾷ **Κε** διατονικός, ὁ δὲ χαμηλὸς **Δε**

⁹
παρουσιάζεται ὡς πλ. τοῦ α' καθαρὸς, ὡς ὁ **Δε** χαμηλὸς εἰς τὸ τροπάριον τοῦ α' ἤχου ἐν τῷ «Κυκλώσατε λαοὶ Σιών», ἐνθα τὸ ἄσμα βασιζέμενον ἐπὶ τοῦ **Πα** τοῦ α' ἤχου, ὅταν φθάσῃ εἰς τὸ «ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ Θεὸς ἡμῶν» καταβιβάζεται εἰς αὐτὸν

(*) Ἴδε τὸ γ' μονόχορδον ὅτι καὶ οἱ ἀρχαῖοι τὸν καθ' ἡμᾶς **Νη** ἤτοι τὴν Πικρυπάτην εἶχον καὶ χρωματικὸν καὶ διατονικόν.

τὸν χαμηλὸν **Δι**, ὡς $\frac{9}{\Delta}$, ὅστις κατὰ τὴν ἀνωτέρω κλίμακα παρουσιάζεται ὡς πλ. α'.

Ὁ ἀοιδίμος Χρῦσανθος ἐν τῷ Μεγ. αὐτοῦ Θεωρητικῷ σελ. σελ. 130 καὶ § 298 γράφει μίαν μικρὰν πεντάφθογγον κλίμακα, ἣτις παρουσιάζει τοὺς κυρίους καὶ πλαγίους ἤχους, ὧν οἱ δεῦτεροι ἔχουσι τὸ αὐτὸ ποῖον καὶ ἀριθμὸν πρὸς τοὺς κυρίους των, τουτέστιν ὅ,τι ἤχον ἀποτελεῖ τὸ πεντάχορδον **Δι, Κε, Ζω, Νη, Πα.** τὸν αὐτὸν ἤχον ἀποτελεῖ καὶ τὸ **Νη, Πα, Βου, Γα, Δι.** Ὁμοίως καὶ εἰς τὴν Βυζαντινὴν θεμέλιον κλίμακα πᾶ αὐτὰ συμβαίνουσι διότι ὅλοι οἱ φθόγγοι εἰσὶ σχετικοί. Ὁ **Δι** μὲ τὸν **Νη**, ὁ **Κε** μὲ τὸν **Πα**, ὁ **Ζω** μὲ τὸν **Βου** κ. ο. κ.

Πα		Δι
Νη		Γα
Ζω		Βου
Κε		Πα
Δι		Νη

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

§ 15. Περὶ τῆς διαιρέσεως ἐκάστου τόνου καὶ περὶ συμθόλων.

Ἐκαστον γένος ἔχει ἰδίαν κλίμακα καὶ βάσιν. Πᾶσα δὲ κλίμαξ ἔχει ἀξίαν 72 τμημάτων (δωδεκατημορίων) καὶ οὐχὶ 68. Σύγκειται δ' αὕτη ἐξ 8 φθόγγων περιλαμβανόντων 7 διαστήματα, ἅτινα καλοῦνται τόνοι, ὡς: **Πα—Βου, Βου—Γα, Γα—Δι, Δι—Κε, Κε—Ζω, Ζω—Νη, Νη—Πα.** Οἱ τόνοι διήρηνται καθ' ἡμᾶς εἰς μείζονας, ἐλάσσονας καὶ ἐλαχίστους. Μείζονές εἰσιν οἱ ἔχοντες 12 τμήματα, ἐλάσσονες οἱ περικλείοντες 11 τμήματα (καὶ οὐχὶ 9) καὶ ἐλάχιστοι οἱ 7 τμήματα.

Τὰ δωδεκατημόρια ἢ τμήματα ἐκανονίσθησαν τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Πυθαγόρου. Ἐχει δέ, ὡς εἴπομεν, ὁ ἐλάσσων 11 τμήματα, ὀνομασθεὶς ἐλάσσων οὐχὶ ἐκ τῆς ἀριθμητικῆς ἀναλογίας πρὸς

τὸν μείζονα καὶ τὸ ἡμιτόνιον, ἀλλ' ἐκ τοῦ μήκους τῆς χορδῆς. Ὁ πρῶτος τόνος λ. χ. **Νη—Πα** εἶνε μείζων καὶ ἀκέραιος περιέχων δύο ἡμιτόνια, ἅπερ ἔχουσιν ἀμφοτέρω 12 τμήματα, ἕκαστον ἀνά 6. Ἀλλ' ὡς πρὸς τὸ μήκος τὸ πρῶτον ἡμιτόνιον τῶν ἐγγύροδων ὀργάνων εἶνε μείζον τοῦ δευτέρου, οὕτως ὥστε, ἐὰν ἀριθμητικῶς δίδωμεν εἰς αὐτὰ ἀνά 6 τμήματα, κατὰ μήκος ὅμως τῆς χορδῆς τὸ πρῶτον ἡμιτόνιον ἔχει 7 καὶ τὸ δεύτερον 5. Οὕτω δὲ καὶ ὁ πρῶτος τόνος εἶνε μείζων τοῦ ἀκολουθοῦντος δευτέρου καθ' ἓν τμήμα ὡς πρὸς τὸ μήκος, καίτοι εἶνε σχεδὸν ἴσος μὲν τὸν δεύτερον κατὰ φωνήν, διότι τὸ οὖς δὲν αἰσθάνεται τὴν διαφορὰν ἐνὸς τμήματος. Ἐκλήθη δὲ μείζων, διότι εἶνε κατὰ μήκος μεγαλειτέρος ὅλων (ὡς **Νη—Πα**). Ὁ δεύτερος τόνος ἐκλήθη ἐλάσσων, διότι κατὰ μήκος τυγχάνει μικρότερος τοῦ μείζονος τόνου καθ' ἓν τμήμα, ὡς **Πα—Βου**. Ὁ δὲ τρίτος ἔτι βραχύτερος ὢν ἐκλήθη ὑπὸ τῶν Διδασκάκων ἐλάχιστος μὲν 7 τμήματα, ὡς **Βου—Γα**. (Ἴδε περὶ τοῦ ἐλάσσονος τὴν κλίμακα τοῦ Ἀριστοξένου εἰς τὸ β' μέρος).

Ὁ Πυθαγόρας ἐν τῷ μονοχόρδῳ δὲν ἔχει ἐλάσσονα τόνον, ἀλλ' οὔτε οἱ ἀρχαῖοι ἀναφέρουσι λεπτομερῶς περὶ τούτου. Διότι πρῶτον ὁ τόνος οὗτος καθ' ἓν τμήμα ἀπὸ τοῦ μείζονος μικρότερος ὢν, δὲν διαφέρει ἀπὸ τοῦ μείζονος, καὶ οὕτε ποιεῖ τὴν παραμικρὰν αἰσθησιν εἰς τὴν ἀκοήν. Δεύτερον κατὰ περιστάσεις ὁ ἐλάσσων τόνος ἂν ἀρχίζῃ ἀπὸ τοῦ πρωτεύοντος μείζονος τόνου ἢ διαιρέσεως τῆς ὅλης χορδῆς, ὡς ἡ κλίμαξ τοῦ Ἀριστοξένου, τότε οὗτος, καθ' ὅτι κατέχει τὴν πρώτην καὶ μεγαλειτέραν τονικὴν διαίρεσιν τῆς χορδῆς κατὰ μήκος, λαμβάνει μαθηματικῶς ἀξίαν οὐχὶ 11, ἀλλὰ 12 ὡς μείζων, διότι, ὡς εἵπομεν, εὐρίσκεται ἐπὶ τῆς μεγαλειτέρας καὶ πρώτης θέσεως τῆς χορδῆς. Ὁ ἐλάσσων ἄρα τόνος κατὰ τοὺς ἀρχαίους δὲν διαφέρει τοῦ μείζονος. Ἐκ τούτου δ' ἔπεται, ὅτι καὶ τὸ παρ' Εὐρωπαίοις μὲν 6 τμήματα ἡμιτόνιον κατ' ἀριθμητικὴν μὲν ἀναλογίαν εἶνε ὀρθόν, ἀλλὰ κατὰ μήκος ἢ ἀληθῆς ἀξία τοῦ α' ἡμιτονίου εἶνε 7. Περὶ τούτου ὁ Γαυδέντιος ἐν τῷ τοῦ

Μειζωμίου βιβλίῳ λέγει: «Τὸ ἡμιτόνιον οὐκ ἔστιν ἀκριβῶς ἡμιτόνιον». Καὶ ὁ Εὐκλείδης ἐν τῷ αὐτῷ συγγράμματι λέγει: «οὐκ ἄρα διαιρεθήσεται ὁ τόνος εἰς ἴσα». Ὁ λόγος δὲ δι' ἐν τὸ ἡμιτόνιον ἔχει ἀξίαν μείζονα τῆς κατ' ἀριθμητικὴν ἀναλογίαν, εἶνε ὁ ἐξῆς: Ὅπως ὁ πρῶτος ὁλόκληρος τόνος παντὸς ἐγγέρδου ὀργάνου εἶνε μείζων τοῦ δευτέρου, καὶ ὁ δεύτερος πάλιν εἶνε μείζων τοῦ τρίτου κτλ. οὕτω καὶ τὸ πρῶτον ἡμιτόνιον τυγχάνει μακρότερον τοῦ δευτέρου, τοῦθ' ὅπερ κάλλιστα δύναται τις νὰ ἐννοήσῃ, ἐὰν ἐξετάσῃ ἐπισταμένως τὰς χορδὰς τοῦ ὀργάνου. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ οἱ Διδάσκαλοι ὀρίζουσι τὸν ἐλάχιστον τόνον μὲ 7 τμήματα. Ἡ δὲ ἐλάττωσις αὕτη τοῦ μήκους τῶν τόνων προχωρεῖ βαθμιαίως ὅσῳ τὸ μῆκος τῆς χορδῆς βαίνει σμίκρυνόμενον πρὸς τὸν ἐπὶ τοῦ σκάφους τοῦ ὀργάνου ζυγὸν εἰς τὸ τέλος τῆς χορδῆς. Ἡ ἐλάττωσις ὅμως αὕτη, ἐπαναλαμβάνομεν, δὲν εἶνε κατὰ φωνήν, ἀλλὰ κατὰ μῆκος μόνον. καὶ ὡς ἐκ τούτου συσφίγγονται βαθμηδὸν ὅλα τὰ τονικά διαστήματα ἐπὶ τοῦ ὀργάνου.

Ἐκ τοῦ μήκους τῆς ὅλης χορδῆς καταφαίνεται ἐπίσης καὶ ἡ ἀξία τοῦ μείζονος τόνου καὶ τῆς Διαπασῶν. Πυθαγόρας, ὁ πρῶτος ἐπινόητῆς τῶν τοιούτων, διήρесе τὴν χορδὴν εἰς 108 ἀνάλογα τμήματα, ἅτινα χωρίσας εἰς 9 ἴσα μέρη ἀνὰ $\frac{12}{108}$ διὰ

τοῦ διαστήτου, ἀνεκάλυψεν ὅτι ἡ ἀξία τοῦ μείζονος τόνου εἶνε ἀκριβῶς 12 τμήματα, διότι $\frac{1}{9}$ τῆς χορδῆς, ὅπερ ὀνομάζεται καὶ ἐπόγδον ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, ἅπε εὕρισκόμενον ἄνωθι τῶν ὀκτώ ἄλλων διαιρέσεων ὡς κατακέρυφον αὐτῶν. Ἐπειδὴ δὲ τὸ 12 πολλαπλασιαζόμενον ἐπὶ 9 δίδει 108, ἡ ἀξία τοῦ πρώτου τόνου εἰς 12 εἶνε πράγματι ὀρθή. Τῆς δὲ Διαπασῶν (ὀκτάβας) τὴν ἀξίαν ἀνεκάλυψε διαιρέσας αὐτὴς τὰ 108 τμήματα εἰς τρία ἴσα μέρη καθ' ἡμιόλιον διαίρεσιν, ἀνὰ $\frac{36}{108}$, καὶ ἐνώσας τὰ δύο τρίτα (δις 36=72). Οὕτω ἡ ἀληθὴς ἀξία τῆς ἀντιφωνίας εἶνε 72 τμήματα, διότι ἡ πρώτη καὶ βαρεῖα Διαπασωνικὴ ἀντι-

φωνία περιλαμβάνει τὰ δύο τρίτα τῆς ὅλης χορδῆς τῶν λοιπῶν 36 τμημάτων ἦτοι τοῦ ἐτέρου τρίτου ἡχοῦντος καθαρῶς τὴν ὀξεῖαν πάλιν Διαπασωνικὴν ἀντιφωνίαν. Ὡστε ἡ κατὰ φωνὴν ὑψηλὴ Διαπασῶν, ἡ κατὰ θέσιν μὲν ἐν τῇ χορδῇ χαμηλῶς, κατὰ φωνὴν δ' ὀξέως εὐρίσκομένη, περιλαμβάνει $\frac{1}{3}$, δηλαδὴ $\frac{36}{108}$, τοῦ ὀλικοῦ μήκους τῆς χορδῆς. (Ἐννοεῖται ὅτι ἡ στάσις τοῦ ὀργάνου δέον νὰ εἴνε κάθετος πρὸς κατανόησιν τῆς τοιαύτης πορείας).

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς κλιμακικῆς διαιρέσεως.

Τὰ δὲ σύμβολά εἰσι τὰ ἰδιαίτερα σημεῖα, δι' ὧν ἕκαστος φθόγγος τῆς κλίμακος παριστάνεται καὶ τὰ ὁποῖα καλοῦνται μαρτυρίαι, ὡς $\overline{\text{q}}$ ἢ $\overline{\text{q}}$ τοῦ α' ἤχου, $\overline{\text{h}}$ τοῦ γ', $\overline{\text{d}}$ τοῦ δ' κτλ. Ἐκάστη μαρτυρία σύγκειται ἐκ τοῦ ἀρκτικοῦ γράμματος τοῦ φθόγγου, ὃν παριστᾷ λ. χ. ἐὰν ἐν τῷ μέσῳ ἢ ἐν τῷ τέλει μέλους τινὸς εὐρίσκεται μαρτυρία τοιαύτη $\overline{\text{q}}$, τὸ μὲν γράμμα π σημαίνει τὸν φθόγγον **Πα** τοῦ α' ἤχου τῆς κλίμακος, τὸ δ' ὑπογεγραμμένον σύμβολον $\overline{\text{q}}$ ὅπερ παρ' ἀρχαίοις καλεῖται ἡμίφι, μαρτυρεῖ ἀκριβῶς ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ α' ἤχου ἢ τοῦ πλ. α'. Ὁ α' ἤχος παριστάνεται διὰ τοῦ συμβόλου $\overline{\text{q}}$, (*) ὁ β' χρωματικὸς διὰ τοῦ $\overline{\text{b}}$, ὁ β' διατονικὸς διὰ τοῦ $\overline{\text{b}}$ (τοῦθ' ὅπερ οἱ Διδάσκαλοι καλοῦσι δ' ἤχον), ὁ γ' διὰ τοῦ $\overline{\text{g}}$, ὁ λεγετός διὰ τοῦ $\overline{\text{g}}$, ὁ πλ. τοῦ α' διὰ τοῦ $\overline{\text{g}}$, ὁ πλ. τοῦ β' χρωματικὸς διὰ τοῦ $\overline{\text{g}}$, ὁ πλ. β' διατονικὸς διὰ τοῦ $\overline{\text{g}}$ (τοῦθ' οἱ Διδάσκαλοι καλοῦσι πλ. τοῦ δ'), ὁ πλ. τοῦ γ' ἀρμονικὸς διὰ τοῦ $\overline{\text{g}}$, ὁ βαρὺς διατονικὸς διὰ τοῦ $\overline{\text{g}}$. Προσθέτοντες δ' εἰς αὐτοὺς τοὺς ἤχους καὶ τὸ γενανῶ τῶν Βυζαντινῶν εὐρίσκομεν ὅτι οἱ ἤχοι δὲν εἴνε ὀκτώ, ἀλλὰ πλείονες.

(*) Τὸ ἐπὶ τοῦ ἡμίφι συμβόλου ($\overline{\text{L}}$) σημαίνει τὴν καθ' ἡμᾶς ὑψηλὴν, ἥτις σημειοῖ τὴν τετρατόνων ἐπὶ τὸ βιρρὺ ἢ ἐπὶ τὸ ὀξὺ πρὸς τὸ πλάγιον τετράτονον σχέσιν, οἷον $\overline{\text{K}}$ $\overline{\text{q}}$, $\overline{\text{P}}$ $\overline{\text{q}}$

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'

§ 16. Περὶ κυρίων καὶ πλαγίων ἤχων, καὶ περὶ συστημάτων καὶ εἰρμολογικῶν μελῶν.

Κύριοι ἤχοι ὀνομάζονται οἱ πρῶτοι τρεῖς τόνοι τῆς θεμελίου κλίμακος **Κε, Δε, Γα**. Ὁ **Δε**, ἐν καταβάσει ἀπὸ τοῦ **Κε** δεύτερος τόνος ὢν, παριστᾷ δύο ἤχους, χρωματικὸν καὶ διατονικόν, ὡς Δ^{\flat} καὶ Δ^{\natural} , ὥστε ἐκ τῶν τριῶν τούτων τόνων ἔχομεν τέσσαρας ἤχους οὕτω: **Κε, Δε, Δε, Γα** (ὁ εἰς **Δε** Δ^{\flat} ὁ ἕτερος Δ^{\natural}). Ἐκ τῶν κυρίων τούτων ἤχων παράγονται ἄλλοι τέσσαρες πλάγιοι οἱ: **Πα, Νη, Ζω**. Καὶ ἐνταῦθα ὁ **Νη** δεύτερος τόνος τῶν πλαγίων ὢν ἐν καταβάσει παριστᾷ, ὡς καὶ ὁ κύριός του **Δε**, δύο ἤχους, ὥστε ἔχομεν καὶ πάλιν ἐκ τῶν τριῶν πλαγίων τόνων τέσσαρας πλαγίους ἤχους οὕτω: **Πα, Νη, Νη, Ζω** (ὁ εἰς **Νη** πλ. β' χρωματικὸς η^{\flat} καὶ ὁ ἕτερος πλ. β' διατονικὸς η^{\natural}). Οἱ κύριοι ἤχοι ἔχουσιν ἕκαστος κατὰ φυσικὸν λόγον σχέσιν πρὸς τοὺς τετρατόνως ἐπὶ τὸ βαρὺ εὐρισκόμενους ἐν τῷ πλαγίῳ τετραχόρδῳ ἤχους, οἵτινες καὶ διὰ τοῦτο πλάγιοι ἐκλήθησαν.

Ἀντιστοιχοῦσι δὲ ὁ ξ^{\flat} πρὸς τὸν π^{\flat} , ὁ χρωματικὸς Δ^{\flat} πρὸς χρωματικὸν η^{\flat} , ὁ διατονικὸς Δ^{\natural} πρὸς τὸν διατονικὸν η^{\natural} , ὁ ἀρμονικὸς η^{\flat} πρὸς τὸν ἀρμονικὸν ξ^{\flat} , ὡς φαίνεται ἐν τῇ ἀνωτέρῳ θεμελίῳ κλίμακι. Ἡ δὲ σχέσις αὕτη τῶν κυρίων ἤχων πρὸς τοὺς πλαγίους τῶν εἶνε τόσον στενὴ, ὥστε ἀμφοτέρων οἱ ἀριθμοί, τὰ διαστήματα, τὸ μέλος, τὸ ποιὸν καὶ αἱ μαρτυρίαι εἰσὶ τὰ αὐτά. Ἡ διαφορὰ αὐτῶν ἔγκειται μόνον εἰς τὸ ὀξὺ καὶ τὸ βαρὺ.

Ἐὰν ἐν τούτοις τακτοποιήσωμεν τὴν θεμέλιον κλίμακα

κατὰ τὸ μόνόχορδον τοῦ Πυθαγόρου, ὥστε νὰ πορεύηται φυσικῶς ἀπὸ βαρέος κατὰ φωνὴν ἐπὶ τὸ ὀξύ, ὡς **Κε**, **Ζω**, **Νη**, **Πα**, **Βου**, **Γα**, **Δι**, τοῦθ' ὅπερ εἶνε καὶ τὸ ὀρθότερον, παρουσιασθήσεται τότε ἄρδην ἀνατροπὴ τοῦ ὄλου ἡμῶν μουσικοῦ συστήματος, καὶ τοῦτο ἔνεκα τῶν λελανθασμένων βάσεων, ἐφ' ὧν ὠκοδόμησαν οἱ ἀοίδιμοι Διδάσκαλοι. Ὁ **Κε** ἐν τοιαύτῃ περιστάσει γενήσεται α' ἦχος, ὁ **Ζω** β', ὁ **Νη** γ', ὁ **Πα** δ'. Ἀλλ' ἐπειδὴ βλέπομεν, ὅτι, καίπερ ἐσφαλμένη, θεωρεῖται καθιερωμένη πλέον ἢ κατὰ Διδασκάλους ἀπὸ ὀξείας πρὸς τὸ βαρὺ πορεία, προσέτι δὲ ὅτι οὐδεὶς θέλει παραδεχθῇ τὸν **Ζω** ὡς β' ἦχον, ἀφοῦ ἔχομεν αὐτὸν ὡς βαρύν, καὶ τὸν **Νη** ὡς γ' ἢ τὸν **Πα** ὡς δ', διὰ τοῦτο ἄκοντες ἠκολουθήσαμεν, ὡς προείπομεν, καὶ ἡμεῖς τὴν ὑπὸ τῶν Διδασκάλων κανονισθεῖσαν πορείαν ἐπιφέροντες μόνον, τὸ γ' ἐφ' ἡμᾶς, ἀπαραιτήτους τινὰς βελτιώσεις εἰς τὰ σφαλερῶς ἐν αὐτῇ ἔχοντα.

Καὶ πρῶτον ὁ ἀπὸ τοῦ **Κε** ἐν καταβάσει τέταρτος τόνος **Βου**, ὁ λεγόμενος «λέγετος», εὐρισκόμενος ἐν τῷ μέσῳ τῶν κυρίων καὶ πλαγίων ἡχων, ὡς φαίνεται ἐν τῇ θεμελίῳ κλίμακι, οὔτε κύριος εἶνε οὔτε πλάγιος. Διότι ἂν κληθῇ κύριος, τίς ὁ πλάγιος αὐτοῦ; Ἄν δὲ πλάγιος, τίς ὁ κύριος; Καὶ γενικῶς μὲν ὁ λέγετος ἦχος θεωρεῖται ὑφ' ὅλων δ' ἦχος κύριος, ἀλλ' ἐὰν ἦτο πράγματι τοιοῦτος, τότε ὁ τετρατόνως ἐπὶ τὸ βαρὺ εὐρισκόμενος **Κε** ἔδει κατὰ τὸν κανόνα τῶν Διδασκάλων νὰ ὀνομασθῇ πλ. τοῦ δ' ἢ μᾶλλον πλ. τοῦ λεγέτου, μὲ τοιαύτην τοῦ λεγέτου ἡχου μαρτυρίαν χ καὶ οὐχὶ ὁ δ . Πλεῖστα δ' ἄλλαι τοιαῦται ἀνωμαλῖαι πρὸς διόρθωσιν θὰ παρουσιάζοντο, ἐὰν ἠκολούθει τις τὴν ἀληθῆ πορείαν τῆς μουσικῆς κλίμακος.

Ὡς ἐκ τούτου ἐκόντες ἄκοντες εἴμεθα ἠναγκασμένοι ν' ἀκολουθήσωμεν τὴν συνήθη καὶ κοινῶς παραδεδεγμένην ὑπὸ τῶν Διδασκάλων δ' ὀρισθεῖσαν καὶ καθιερωθεῖσαν κλίμακα.

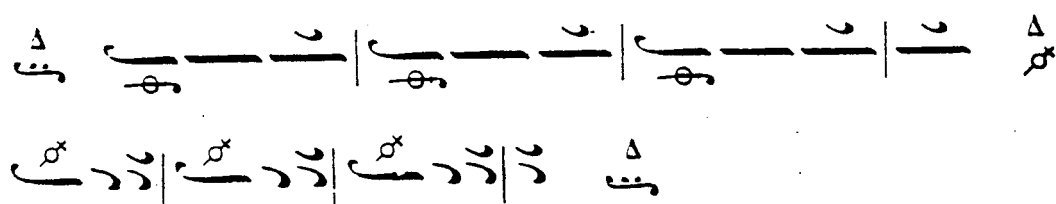
Ὁ χ πρῶτος κύριος καὶ κορυφαῖος τόνος ὧν διατονικὸς δεικνύσιν ὡς πλάγιον αὐτοῦ τὸν ἐν τῷ δευτέρῳ τετραχόρδῳ ἀντι-

στοιχοῦντα ἑαυτῷ **Πα** ($\frac{\pi}{q}$) μετὰ τὴν αὐτὴν μαρτυρίαν, οἷαν ἔχει καὶ ὁ **Κε** ($\frac{x}{q}$). Ὁ **Δε**, ἐν καταβάσει δεῦτερος τόνος ὦν χρωματικός, κύριος **Δ**, δεικνύει ὡς πλάγιον αὐτοῦ ἦχον τὸν τετρατόνως ἀπ' αὐτοῦ ἐπὶ τὸ βαρὺ εὐρισκόμενον καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ τετραχόρδῳ πρὸς ἑαυτὸν ἀντιστοιχοῦντα **Νη** ($\frac{\nu}{\eta}$) πάλιν, ὡς βλέπομεν, μετὰ τὸ αὐτὸ σύμβολον. Ὁ διατονικός **Δε** ($\frac{\delta}{\eta}$), δεῦτερος τόνος πάλιν καὶ κύριος ἦχος ὦν (ἄγια), ἔχει πλάγιον αὐτοῦ διατονικὸν μετὰ τὴν αὐτὴν μαρτυρίαν τὸν **Νη** ($\frac{\nu}{\eta}$). Ὁ **Γα** ($\frac{\gamma}{\eta}$) τρίτος ἐν καταβάσει τόνος ὦν καὶ κύριος ἦχος ἁρμονικός, ὡς πλάγιον αὐτοῦ ἔχει τὸν ἐν τῷ δευτέρῳ τετραχόρδῳ τετρατόνως ἐπὶ τὸ βαρὺ εὐρισκόμενον ἁρμονικὸν **Ζω** ($\frac{z}{\eta}$), οὐχὶ δὲ μετὰ μαρτυρίαν **Ζ**, διότι οὗτος εἶνε βαρὺς διατονικός οὐχὶ δ' ἁρμονικός, καὶ εὐρίσκεται εἰς ὀξύτεραν θέσιν κατὰ 5 τμήματα ὡς ὁ κύριος διατονικός **Γα** ($\frac{\gamma}{\eta}$). Διότι εἰς τὸν βαρὺν διατονικὸν ἐν τῷ μεταξὺ **Ζω** καὶ **Γα** πενταχόρδῳ διαστήματι δέον νὰ εὐρίσκωνται 42 τμήματα ὡς: **Ζω** — **Νη** = 7, **Νη** — **Πα** = 12, **Πα** — **Βου** = 11, **Βου** — **Γα** = 12. Δέον καλῶς νὰ γνωρίζη πᾶς τις, ὅτι ἐν τῷ διατόνῳ βαρεῖ ἦχῳ εἰς τὰ ἀργά, τὸ διάστημα **Βου** — **Γα** ἀπαιτεῖ 12 τμήματα (καὶ οὐχὶ 7) καὶ τὸ καὶ τὸ **Γα** — **Δε** 7 (οὐχὶ δὲ 12), ὅταν δεσπόζη ὁ **Ζω** καὶ **Γα**. Ἐνεκα τούτου ὑπὸ τὸν διατονικὸν **Γα**, ὡς ὀξύτερον τοῦ ἁρμονικοῦ $\frac{\gamma}{\eta}$, ἐτέθη δίεσις (ἴδε τὴν κλίμακα τοῦ διατονικοῦ βαρέος ἦχου).

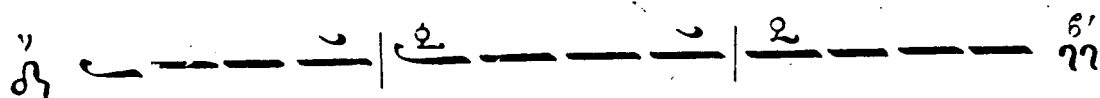
§ 17. Περὶ συστημάτων.

Ταῦτα εἶνε τέσσαρα : τὸ διατριῶν, τὸ διατεσσάρων, τὸ διαπέντε καὶ τὸ διαπασῶν.

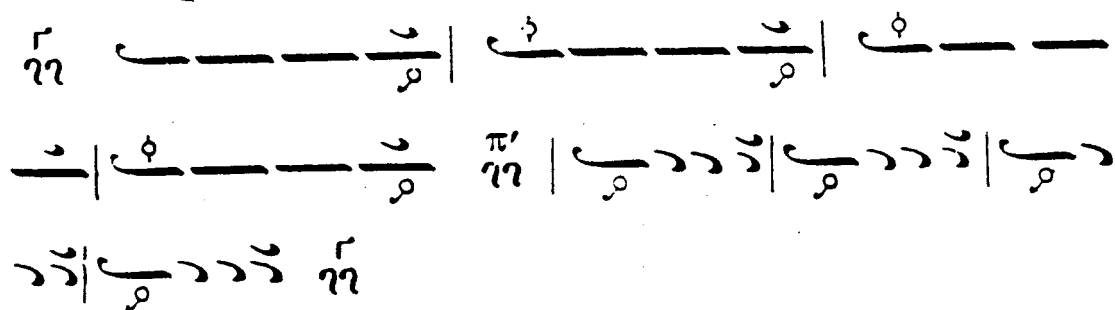
Τὸ διατριῶν (χορδῶν) σύστημα εἶνε τὸ καθ' ὁμοίαν διφωνίαν, ὑπαγόμενον εἰς τὸν χρωματικὸν β' ἦχον, ὡς :

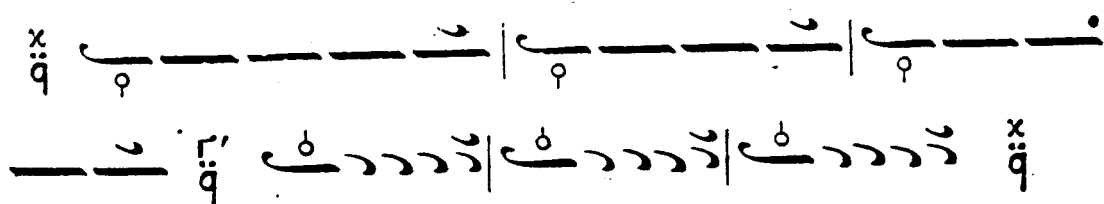
Τὸ διατεσσάρων (χορδῶν) σύστημα εἶνε τὸ κατὰ τριφωνίαν τετράχορδον ὑπαγόμενον εἰς τὸν πλάγιον τοῦ β' τὸν διατονικόν (δ')

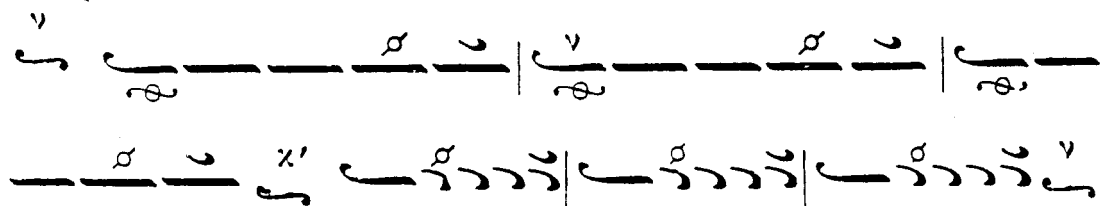
Σημ. Τὸ σύστημα τοῦτο ὑπάρχει καὶ εἰς τοὺς ἀρμονικοὺς δύο ἦχους γ' καὶ δαρύν, ὡς :

Τὸ διαπέντε (χορδῶν) σύστημα εἶνε τὸ κατὰ τετραφωνίαν πεντάχορδον, καλούμενον ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν τροχὸς καὶ ὑπαγόμενον εἰς τὸν α' ἦχον, ὡς :

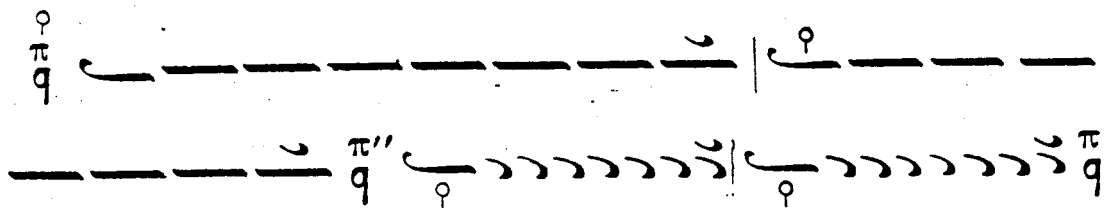

Τὸ πεντάχορδον τοῦτο σύστημα ὑπάγεται καὶ εἰς τὸν χρωματικὸν πλ. τοῦ β', ὡς :

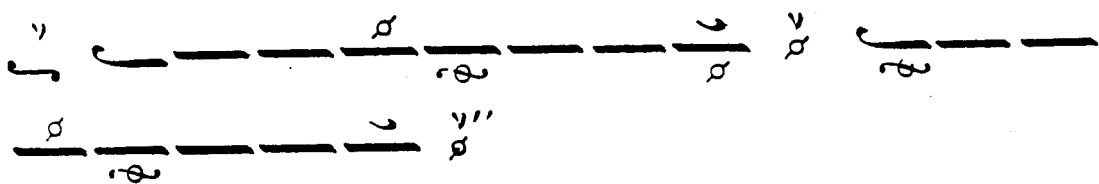

Ἐνταῦθα τὸ ἄνωθι C^{\flat} ἐπέχει τὴν θέσιν τοῦ κατὰ Διδασκάλους C^{\flat} , ὁ δὲ F τὴν τοῦ κατὰ νενανώ F .

Τὸ διαπασῶν σύστημα εἶνε τὸ καθ' ἑπταφωνίαν ἀλλεπάλληλον ὀκτάχορδον ὑπαγόμενον εἰς ὅλους τοὺς ἤχους, ὡς :

Αὐτὸ τοῦτο τὸ σύστημα ὑπάγεται καὶ εἰς τὸν χρωματικὸν πλ. τοῦ β', ὡς :

§ 18. Περὶ μελῶν.

Τὰ μέλη τῶν ἐν τῇ ἐκκλησ. μελωδία ἤχων χρονικῶς εἰσι τριῶν εἰδῶν καλούμενα : **Εἰρμολογικά**, **Στιχηραρικά** καὶ **Παπαδικά**.

Εἰς τὸ **Εἰρμολογικόν** ὑπάγονται τὰ σύντομα ἤτοι οἱ κανόνες, τὰ ἀπολυτίκια καὶ τὰ παρόμοια.

Εἰς τὸ **Στιχηραρικὸν** μέλος ὑπάγονται τὰ ἀργοσύντομα ἤτοι τὰ δοξαστικά, τὰ ἰδιόμελα καὶ τὰ τούτοις παρόμοια.

Εἰς τὸ **Παπαδικὸν** ὑπάγονται τὰ ἀργὰ ἤτοι τὰ χερουβικά, κοινωνικά, οἱ εἰρμοὶ καὶ τὰ τοιαῦτα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ΄

§ 19. Περὶ ἤχων.

Κλίμαξ τοῦ α' ἤχου κατ' ἀρχαίους.

Αὕτη εἶνε ἡ κλίμαξ τοῦ α' ἤχου, ἥτις, ὡς τὸ μονόχορδον τοῦ Πυθαγόρου, ἀναβαίνουσα φωνητικῶς καταβαίνει τοπικῶς, καὶ τἀνάπαλιν καταβαίνουσα κατὰ φωνὴν ἀνέρχεται κατὰ θέσιν, τοῦθ' ὅπερ εἶνε ἡ ἀληθὴς παράστασις τῆς ὑπάτης βαρεΐας.

Ὑπάτη κατὰ θέσιν

Κατ' ἀρχαίους τετράχορ. κύριον κατὰ φωνὴν χαμηλόν, κατὰ θέσιν ὑψηλόν.

Πλάγιον τετράχορ. κατὰ φωνὴν ὑψηλόν, κατὰ θέσιν χαμηλόν.

Βαρεΐα κατὰ θέσιν

κοινὴν

11
7
12
11
7
12
12

κοινὴν

72

Βαρεΐα κατὰ φωνὴν

Καταβαίνει μὲν κατὰ θέσιν, ἀλλ' ἀναβαίνει κατὰ φωνὴν

Ὑπάτη κατὰ φωνὴν

Παρά τοῖς ἀρχαίοις τὸ πρῶτον τετράχορδον τὸ κατὰ θέσιν μὲν ὑψηλὸν (ὡς φαίνεται ἐν τῷ μονοχόρδῳ), κατὰ φωνὴν δὲ χαμηλότατον ἐκαλεῖτο **κύριον**. Τὸ δὲ δεύτερον τετράχορδον τὸ κατὰ θέσιν μὲν χαμηλόν, κατὰ φωνὴν δ' ὑψηλὸν ἐκαλεῖτο **πλάγιον**. Ὅσοι ἤχοι εὐρέθησαν ἐν τῷ δευτέρῳ τούτῳ τετραχόρδῳ ἐκλήθησαν πλάγιοι ὡς κείμενοι παραπλεύρως τῷ πρώτῳ τετραχόρδῳ. Ἐπαναλαμβάνομεν, ὅτι οἱ πλάγιοι ἤχοι ἔχουσι πάντοτε τὸ αὐτὸ ποιὸν καὶ τοὺς αὐτοὺς ἤχους καὶ ἀριθμούς, οἶους καὶ οἱ κύριοι.

Κατὰ τοὺς ἀοιδίμους Διδασκάλους ὅμως τὸ κατὰ φωνὴν ὑψηλὸν ἀντιθέτως ὠνομάσθη κατὰ λάθος **κύριον** ἦτοι, ἐνῶ οἱ ἀρχαῖοι ὠνόμαζον κύριον τὸ καθ' ἡμᾶς **Κε, Ζω, Νη, Πα**, πλάγιον δὲ τὸ **Βου, Γα, Δι, Κε**, οἱ Διδάσκαλοι ἀντιθέτως τὸ μὲν **Κε, Ζω, Νη, Πα** ὠνόμασαν **πλάγιον**, τὸ δὲ **Βου, Γα, Δι, Κε** **κύριον**. Τοῦτο ἀκριβῶς εἶνε ἡ παρεξήγησις τῆς Ὑπάτης Βαρείας, περὶ ἧς ἀνωτέρῳ ἐποιησάμεθα λόγον.

Οἱ ἀρχαῖοι, ὡς εἵπομεν, περιωρίζον τοὺς κυρίους ἤχους μόνον εἰς τὸ πρῶτον κατὰ φωνὴν χαμηλὸν τετράχορδον. Ἐὰν δὲ προῦχώρει τὸ μέλος εἰς τὸ δεύτερον τετράχορδον ὑψούμενον, ὁ ἦχος τότε ἀπὸ κύριον καθίστατο πλάγιος, διότι τὰ δύο τετράχορδα ἐνούμενα ἀπετέλουν τέλειον διαπασῶν. Καὶ ὅμως νῦν μάθημα ἐπιγραφόμενον α' ἦχος παρ' ἡμῖν προχωρεῖ ἀδιαφόρως καὶ πρὸς τὸ πλάγιον καὶ πρὸς τὸ ὑπερπλάγιον τετράχορδον, καλεῖται δὲ πάλιν α' ἦχος, ἐνῶ κατέρχεται καὶ εἰς τὸ δεύτερον τετράχορδον καὶ εἰς τὸ τρίτον ἦτοι εἰς τοὺς πλαγίους καὶ ὑπερπλαγίους ἤχους. Οὕτω παρατηροῦμεν ἐν τῷ μονοχόρδῳ, ὅτι ὁ α' κύριος ἦχος περιωρίζετο μόνον εἰς ἓν τετράχορδον (τὸ πρῶτον), ἂν δὲ προῦχώρει εἰς τὸ δεύτερον ὠνομάζετο πλ. τοῦ α', συνέβαινε δὲ τὸ αὐτὸ καὶ εἰς τοὺς ἄλλους ἤχους (*).

Εὐτυχῶς ὅμως διετηρήθη ἐν μικρῷ μέρει ὁ τοιοῦτος νόμος,

(*) Ὁ Δώριος τοῦ πρώτου τετραχόρδου βλέπομεν ἐν τῷ μονοχόρδῳ εἰς τὸ 5^{ον} τετράχ. ὅτι ὀνομάζεται Ὑποδώριος, ὁ Λύδιος, Ὑπολύδιος κ. κ.

διότι τὰ Εἰρμολογικά μέλη περιορίζονται καὶ σήμερον ἐντὸς ἐνὸς τετραχόρδου, τὰ Στιχηραρικά ἐντὸς δύο τετραχόρδων καὶ τὰ Παπαδικὰ καὶ ἐντὸς δύο καὶ ἐντὸς τριῶν.

Ὁ α' ἦχος τῶν ἀρχαίων βασιίζεται ἐπὶ τοῦ **Κε**. Ἡ κατὰ Διδασκάλους ὁμῶς ἐν χρήσει διατονικὴ κλίμαξ τοῦ α' ἤχου βασιίζεται ἐπὶ τοῦ **Πα**, ὅστις ἐν μὲν τοῖς εἰρμολογικοῖς ἔχει δεσπόζοντας φθόγγους τὸν **Πα** καὶ τὸν **Δε** καὶ λήγει εἰς τὸν **Πα**, ἐν δὲ τοῖς στιχηραρικοῖς ἔχει τὸν **Πα** καὶ τὸν **Γα**, λήγει δ' εἰς τὸν **Πα**, καὶ ἐν τοῖς παπαδικοῖς δεσπόζοντες φθόγγοι εἰσὶν οἱ **Πα**, **Δε**, **Κε** καὶ λήγει εἰς τὸν **Πα**.

Ἡ κάτωθι κλίμαξ εἶνε τοῦ α' ἤχου μετὰ τὴν **Πα** τῶν Διδασκάλων βελτιωθεῖσα ἐν μέρει, πορευομένη δὲ καὶ κατὰ φωνὴν καὶ κατὰ θέσιν ἀπὸ βαρέος ἐπὶ τὸ ὀξύ μετὰ τὰς φθοράς καὶ μαρτυρίας ἐκάστου φθόγγου.

Κατὰ φωνὴν ὑψηλὸν τετράχορδον		12	π'	φ	
		7	ν'	ρ	
		11	ζ'	σ	
		12	θ'	δ	Θέσις τοῦ α' ἤχου κατ' ἀρχαίους
Κατὰ φωνὴν χαμηλὸν τετράχορδον		12	Δ	α	
		7	γ'	φ	
		11	δ	σ	
		72	π	φ	Θέσις τοῦ α' καὶ πλ α' κατὰ Διδασκάλους

σίαν τῶν ἀριθμῶν τῆς μουσικῆς κλίμακος σημειοῦμεν ἐνταῦθα, ὅτι οἱ ἀριθμοὶ ἐγένοντο τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Πυθαγόρου. Ἀποτελεῖται δὲ ἡ ἀξία τοῦ μήκους τῆς ὅλης χορδῆς καὶ τῶν τόνων τοῦ μονοχόρδου ἀπὸ τοῦ πρώτου ζυγοῦ τῆς χειρίδος (ἤτοι τοῦ πῆχεως τοῦ μονοχόρδου) μέχρι τοῦ δευτέρου καὶ τελευταίου, ἐφ' οὗ κἀθῆται ἡ χορδὴ ἐπὶ τοῦ σκάφους τοῦ ὀργάνου, ἐκ τμημάτων μικρῶν καὶ ἀναλόγων 108. Αἱ δὲ ἀξίαι τῶν τόνων πηγάζουσιν ἐξ αὐτῶν τῶν τμημάτων. Τὸ τεταρτημόριον ($\frac{1}{4}$ τοῦ τόνου) ἔχει τρία τμήματα, ἀφοῦ ὁλόκληρος ὁ τόνος ἔχει δώδεκα. Τὸ ἡμιτόνιον ἔχει 6 ἢ 7 τμήματα κατὰ μῆκος τῆς χορδῆς. Ὁ μεῖζων τόνος ἔχει, ὡς εἵπομεν, 12. Ὁ ἐλάσσων 11. Τὸ τετράχορδον ὁλόκληρον ἔχει 30 τμήματα. Τὸ πεντάχορδον ἔχει 42. Ἡ διαπασῶν 72 τμήματα. Ἡ κλίμαξ εἶνε ἡ χειρὶς τοῦ μονοχόρδου ἢ τοῦ ταμπούρ.

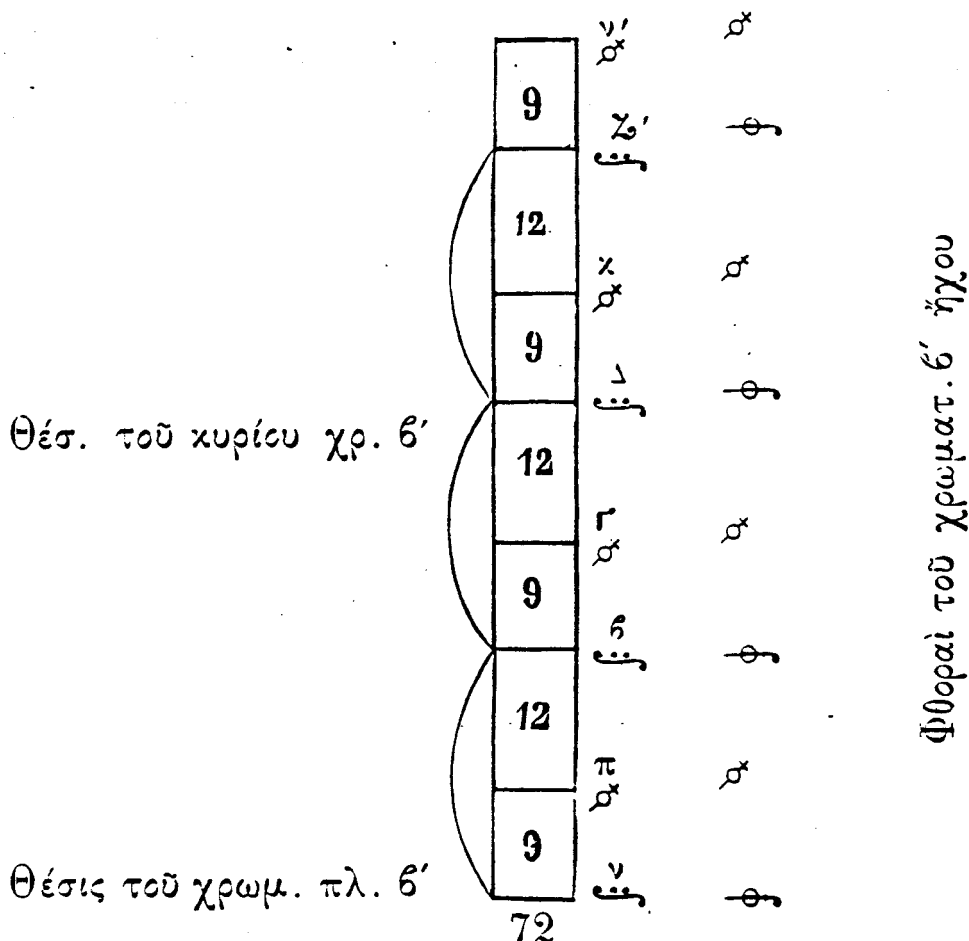
§ 20. Περὶ τοῦ β' χρωματικοῦ ἤχου.

Ὁ δὲ δεύτερος χρωματικὸς ἤχος κατὰ τὴν ἀπὸ ὀξέος πρὸς τὸ βαρὺ πορείαν τῶν Διδασκάλων εὐρισκόμενος ἐπὶ τοῦ δευτέρου τόνου ἔχει βάσιν τὸν **Δε**, μαρτυρίαν , φθορὰς δὲ τὴν καὶ τὴν **ϝ**. Κύριος ἤχος ὢν ἔχει ὡς πλάγιον αὐτοῦ τὸν τετρατόνως ἐπὶ τὸ βαρὺ εὐρισκόμενον **Νη**, οὐχὶ δὲ τὸν **Πα**. Μεταχειρίζεται σύστημα τρίχορδον καθ' ὁμοίαν διφωνίαν, ὡς φαίνεται ἐν τῇ κάτῳθι κλίμακι. Ὅταν δ' ὁ ἤχος οὗτος μελωδοῖται εἰρμολογικῶς, εἶνε ἄπορον πῶς ἐπεκράτησεν ἡ γενικὴ συνήθεια νὰ ἀφίνη τὸ κατὰ διφωνίαν τρίχορδον σύστημά του καὶ νὰ ποιῇται χρῆσιν τοῦ τετραχόρδου συστήματος τοῦ πλαγίου του ἐν τῇ αὐτῇ κλίμακι, ὡς λ. χ. τὸ «*Ἐν βυθῷ κατέστρωσέ ποτε*», ὅπερ κατὰ τὴν ἡμετέραν γνώμην καλὸν ἤθελεν εἶσθαι νὰ ἐπιγράφηται πλ. τοῦ β' τοῦλάχιστον ἐπὶ τῶν εἰρμολογικῶν μελῶν τοῦ χρωματικοῦ β' ἤχου, οὐχὶ δὲ ἤχος β', ἀφοῦ πανταχοῦ ψάλλεται κατὰ πλ. τοῦ β' χρωματικόν. Ὡστε ἄλλως ἐπιγράφεται καὶ ἄλλως ψάλλεται· οὕτω δ' οἱ κύριοι ἤχοι καταντῶσι πλάγιοι καὶ οἱ πλάγιοι κύριοι.

Στιχηραρικῶς δὲ μελωδοῦμενος ἔχει σχετικούς φθόγγους τὸν καὶ τὸν καὶ τὸν , καταλήξεις δ' ἀτελεῖς

μὲν εἰς τὸν **Δε** καὶ εἰς τὸν **Βου**, ἐντελεῖς δ' εἰς τὸν **Δε**. Μαρ-
τυρίας ἔχει διὰ τὸν **Νη** τὴν $\underline{\nu}$, καὶ διὰ τὸν **Πα** τὴν $\underline{\pi}$. διὰ
τὸν **Βου** τὴν $\underline{\beta}$, διὰ τὸν **Γα** τὴν $\underline{\gamma}$, διὰ τὸν **Δε** τὴν $\underline{\delta}$,
διὰ τὸν **Κε** τὴν $\underline{\kappa}$, διὰ τὸν **Ζω** τὴν $\underline{\zeta}$, διὰ δὲ τὸν ὑψη-
λὸν **Νη** τὸν $\underline{\nu}$ κ. ο. κ. Ἡ κλίμαξ τοῦ ἤχου τούτου εἶνε ἡ κα-
τωτέρω μετὰ τμημάτων 72. Ἡ διαπασῶν ὅλων τῶν ἤχων
εἶνε μία πάντοτε μὲ 72 τμήματα, οὐχὶ δ' ὅτε μὲ 64, ὅτε μὲ
68, ὅτε δὲ μὲ 69 καὶ 66, διότι ἡ φύσις δι' ὅλους ἐν γένει τοὺς
ἤχους ἔχει μίαν ἀντιφωνίαν.

Κλίμαξ τοῦ χρωματικοῦ δ' ἤχου
κατὰ διφωνίαν ὁμοίαν.

Ἐνδεχόμενόν τινες τῶν συναδέλφων νὰ μὴ παραδεχθῶσι

τὴν ἄνω κατατομὴν τοῦ χρωματικοῦ β' ἤχου, εἶνε ὅμως ἡ ὀρθοτέρα. Οἱ ἀρχαῖοι μουσικοὶ Ἕλληνες ἔδοσαν εἰς τὴν διαπα-
σῶν ὅλων τῶν ἤχων ἀξίαν, ὡς εἵπομεν, 72 τμημάτων, εἰς τὸ
τετράχορδον 30 (*), εἰς δὲ τὸ πεντάχορδον 42.

Οὕτω οἱ θεωροῦντες τοὺς Διδασκάλους ἀλανθάστους καὶ κατὰ
συνέπειαν μὴ πιστεύοντες τὴν ἄνω διαίρεσιν ὡς ὀρθήν, δυσπι-
στοῦσι καὶ πρὸς τὸν Πυθαγόραν καὶ πρὸς τὸν Ἀριστόξενον καὶ
πρὸς ὅλους τοὺς ἀρχαίους μουσικογράφους (τοῦθ' ὅπερ ἀποδεί-
κνυσι τὴν ἐαυτῶν ἄγνοιαν), ἐνῶ οἱ διδάσκαλοι ἐξ αὐτῶν ἐφω-
τίσθησαν, καὶ ὁμολογοῦσιν αὐτοὶ οὗτοι τὰς ἀμφιβολίας των.

§ 21. Περὶ τοῦ διατονικοῦ β' ἤχου «Ἀγία».

Ὁ διατονικὸς β' ἤχος $\overset{\Delta}{\underset{\gamma}{\delta}}$ εἶνε ὁ ὑπὸ τῶν Διδασκάλων καλού-
μενος ἤχος δ', πανηγυρικὸς (Ἀγία).

Ὁ ἤχος οὗτος ἐκφωνούμενος διὰ τοῦ Ἀγία βασιζέται ἐπὶ
τοῦ β' τόνου $\Delta\epsilon$ ἐν καταβάσει ἀπὸ τοῦ $\mathbf{K}\epsilon$ (**). Κύριος ἤχος δια-
τονικὸς ὢν δεικνύει πλάγ. αὐτοῦ τὸν τετρατόνως ἐπὶ τὸ βαρὺ εὐ-
ρισκόμενον $\mathbf{N}\eta$, τὸν διατονικὸν $\mathbf{N}\eta$ ($\overset{\gamma}{\delta}$), ἔχει φθορὰν α καὶ
μαρτυρίαν $\overset{\Delta}{\underset{\gamma}{\delta}}$. Παπαδικῶς μελωδούμενος κατὰ τὸ Ἀγία ἔχει
βάσιν τὸν διατονικὸν $\overset{\Delta}{\underset{\gamma}{\delta}}$, σχετικούς δὲ φθόγγους ὀξέως μὲν ἔχει
τὸν $\overset{\chi}{\zeta}$, βαρέως δὲ τὸν $\overset{\beta}{\chi}$, ἐνίοτε κλίνει καὶ ἐπὶ τοῦ πλαγίου

(*) «Ὅλον δὲ τὸ διατεσσάρων εἰς τριάκοντα». Εὐκλείδης.

(**) Οἱ Διδάσκαλοι τὸν $\Delta\epsilon$ ὠνόμασαν τέταρτον, καὶ τὸν $\overset{\beta}{\chi}$, τὸν λέγετον,

πάλιν ὠνόμασαν τέτιρτον, ἀλλὰ τότε ἔπρεπε καὶ ὁ τετρατόνως ἐπὶ τὸ βαρὺ
εὐρισκόμενος $\mathbf{K}\epsilon$ νὰ κληθῇ πλ. τοῦ δ' ἢ πλ. τοῦ λεγέτου μὲ μαρτυρίαν τοῦ
λεγέτου χ καὶ οὐχὶ ὁ $\overset{\gamma}{\delta}$, ὅστις κατὰ δύο μόνον τόνους ἀπὸ τοῦ τετάρ-
του $\overset{\beta}{\chi}$ ἐπὶ τὸ βαρὺ εὐρίσκεται, ὅπερ ἀντιθίνει εἰς τὸν κανόνα τῶν Διδα-
σκάλων.

φθοράν δὲ διατονικὴν ἢ φυσικὴν τὴν ϕ , ἀρμονικὴν δὲ τὴν ρ (*).

Ἐπὶ τῆς τελευταίας ταύτης φθορᾶς βασιζόμενος ὁ γ' ἦχος ὁδεύει ἐνίοτε κατὰ τριφωνίαν ὁμοίαν, ὡς φαίνεται ἐν τῇ κατωτέρῳ κλίμακι.

Κύριος ἦχος ὢν ἔχει πλάγιον αὐτοῦ τὸν τετρατόνως ἐπὶ τὸ βαρὺ εὐρισκόμενον $\mathbf{Z\omega}$, τὸν ἀρμονικὸν ($\overset{\mathbf{Z}}{\eta}$), οὐχὶ δὲ τὸν διατονικὸν ($\overset{\mathbf{Z}}{\epsilon}$), διότι ἡ μαρτυρία αὕτη οὕσα διατονικὴ δὲν ἀνήκει εἰς τὸν πλάγιον ἀρμονικόν, ἀλλ' εἰς τὸν ὀξὺν διατονικόν ($\overset{\mathbf{F}}{\epsilon}$), διότι τὸ πεντάχορδον ἀπαιτεῖ μὲ 42 τμήματα. (Ἴδε τὴν κλίμακα τοῦ διατονικοῦ βαρέος).

Ὁ γ' ἦχος παπαδικῶς μελωδούμενος ποιεῖται πολλάκις χρῆσιν τοιαύτης μαρτυρίας $\overset{\mathbf{Z}}{\overset{\mathbf{F}}{\eta}}$ (**), τότε δ' ἔχει τὸν $\mathbf{K\epsilon}$ ὡς $\overset{\mathbf{F}}{\lambda}$, τὸν δὲ $\mathbf{Z\omega}$ μὲ ὕφεισιν. Στιχηραρικῶς μελωδούμενος ἔχει βάσιν τὸν $\mathbf{\Gamma\alpha}$, δεσπόζοντας δὲ ἡ σχετικούς φθόγγους τὸν $\mathbf{K\epsilon}$ καὶ τὸν $\mathbf{\Pi\alpha}$ καὶ λήγει εἰς τὸν $\mathbf{\Gamma\alpha}$. Εἰρμολογικῶς μελωδούμενος ἔχει βάσιν πάλιν τὸν $\mathbf{\Gamma\alpha}$ καὶ σχετικούς φθόγγους τὸν $\mathbf{K\epsilon}$ καὶ τὸν $\mathbf{\Pi\alpha}$ λήγων εἰς τὸν $\mathbf{\Gamma\alpha}$.

Ὁ ἦχος οὗτος μεταχειρίζεται καὶ ἄλλας δύο φθοράς, τὴν μὲν ϕ ἐπὶ τοῦ $\mathbf{K\epsilon}$ ἀπαιτοῦσαν τὸν πρῶτον ἀνιόντα φθόγγον ἥτοι τὸν $\mathbf{Z\omega}$ μὲ ὕφεισιν, τὴν δὲ δ ἐπὶ τοῦ $\mathbf{\Gamma\alpha}$ ἀπαιτοῦσαν τὸν πρῶτον κατιόντα φθόγγον ἥτοι τὸν $\mathbf{B\omega}$ μὲ δίοσιν (***).

Ἡ κλίμαξ αὐτοῦ εἶνε αὕτη:

(*) Λέγομεν ἀρμονικὴν οὐχὶ δ' ἐναρμόνιον, διότι ὁ ἦχος οὗτος, ὡς καὶ ἐν τοῖς πρόσθεν ἐλέχθη, μικρὸν μόνον μέρος τοῦ ἀρχαίου ἐναρμονίου ἐνέχει, ἥτοι τὸ 3 οὐχὶ δὲ καὶ τὸ 24, δηλαδή τὸ δίτονον.

(**) Φρονουῦμεν, ὅτι, ὅταν ἐπὶ τοῦ $\mathbf{\Gamma\alpha}$ τίθεται τοιαύτη μαρτυρία καὶ φθορά $\overset{\mathbf{Z}}{\overset{\mathbf{F}}{\eta}}$ δὲν εἶνε πλέον οὗτος γ' ἦχος, ἀλλὰ καθαρὸς $\overset{\mathbf{F}}{\lambda}$.

(***) Κατὰ τὴν γνώμην ἡμῶν, ὅταν ὑπάρχη ἐπὶ τοῦ $\mathbf{Z\omega}$ καὶ $\mathbf{\Gamma\alpha}$ τοιαύτη ἀρμονικὴ φθορά ρ , τὰ σημεῖα ταῦτα ϕ ὁ εἰσὶ περιττά. Ἄν δ' ἐπέλθῃ διαφορὰ καθ' ἓν ἢ κατὰ δύο τμήματα ἐν τῇ φωνητικῇ μουσικῇ δὲν διακρίνεται. Μόνον δὲ ἐπὶ τοῦ ἐγγόρδου ὀργάνου, καὶ τοῦτο λίαν δυσκόλως θὰ ἐγίγνετο αἰσθητὴ ἴσως.

**Κλίμαξ τοῦ διατονικοῦ καὶ ἁρμονικοῦ
τρίτου ἤχου.**

(*)

7	3
11	15
12	12

72

72

Θέσις τοῦ ἁρμονικοῦ γ'

Θέσις τοῦ ἁρμ. βαρέος

§ 22. Περὶ τοῦ Λεγέτου ἤχου.

Ὁ λέγετος καλούμενος ἤχος, ἐν καταβάσει ἀπὸ τοῦ **Κε**, τέταρτος τόνος ὢν διατονικὸς βασιίζεται ἐπὶ τοῦ **Βου**, ἔχει φθορὰν τὴν Σ καὶ μαρτυρίαν τὴν λ . Ὁ ἤχος οὗτος διατελεῖ

(*) Ἡ φθορὰ ρ πάντοτε τὸν πρῶτον κατιόντα φθόγγον σύρει πρὸς ἑαυτὸν πλησιέστατα, διὰ τοῦτο ὑπὸ τὰς μαρτυρίας θ χ τίθεται δίεσις, διότι ἀμφοτέρω οἱ φθόγγοι οὗτοι τοιοῦτοτρόπως δὲν εὔρηται ἐν ταῖς φυσικαῖς αὐτῶν θέσεσιν, ἀλλ' ὑψηλότερα.

ἔξω τῶν τε κυρίων καὶ πλαγίων οὔτε κύριος ὢν οὔτε πλάγιος, ἀλλ' οὐδέτερός τις διαζευκτικὸς τόνος μεταξὺ τῶν δύο τετραχόρδων τῆς θεμελίου κλίμακος.

Στιχηραρικῶς μελωδοῦμενος βασιζέται ἐπὶ τοῦ **Πα**, σχετικοὶ δ' αὐτῷ φθόγγοι εἰσὶν ὁ **Βου** καὶ ὁ **Δε**. Εἰς τὸν **Βου** ποιεῖται καταλήξεις ἐντελεῖς, εἰς δὲ τὸν **Πα** ἀτελεῖς.

Σημ. Ἐνῷ πάντες οἱ ἄλλοι ἤχοι λήγουσιν εἰς τὰς ἐχυτῶν βάσεις ἤτοι ἐπὶ τοῦ φθόγγου ἀρ' οὗ ἤρχισαν μὲν κατάληξιν ἐντελεῖ, τὸ στιχηραρικὸν μέλος τοῦ ἤχου τούτου ἔχει βάσιν μὲν τὸν **Πα**, κατάληξιν δ' ἐντελεῖ τὸν **Βου**, ἄγνωστον διατί.

Εἰρμολογικῶς μελωδοῦμενος βασιζέται ἐπὶ τοῦ **Βου** καὶ ἔχει σχετικούς φθόγγους τὸν **Δε** καὶ τὸν **Βου** καὶ λήγει εἰς τὸν **Βου** ἤτοι εἰς τὴν βάσιν του.

Τὸν ἤχον τοῦτον, ὡς ἀναφέρει ὁ Πλούταρχος καὶ ὁ Ἀριστόξενος, ἐφεῦρεν ἡ Σαπφώ καὶ ὠνόμασεν αὐτὸν Μιξολύδιον (*), ἴσως διότι ἐφαίνετο τότε μικτὸς ὅπως καὶ σήμερον εἰς τὸ στιχηραρικὸν μέλος περιστρεφόμενος περὶ τὸν **Πα** καὶ φαινόμενος α', ὅτε δὲ περὶ τὸν **Βου** καὶ φαινόμενος λέγετος. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ σχετίζεται πολὺ μὲν τὸν διατονικὸν δεύτερον ἤχον δ^{\flat} τοῦ παπαδικοῦ μέλους τοῦ ἐκφωνουμένου διὰ τοῦ "Ἀγια. "Ὅσον ἀφορᾷ τὴν σημερινὴν αὐτοῦ ὀνομασίαν «λέγετος» ὁμολογοῦμεν ὅτι ἀγνοοῦμεν τὴν ἀρχὴν αὐτῆς. Ὁ ἤχος οὗτος ἐν τῇ θεμελίῳ κλίμακι εἶνε τέταρτος τόνος. Ἡ κλίμαξ αὐτοῦ τοῦ ἤχου κατὰ διαπασῶν εἶνε ἡ ἐξῆς :

(*) Κατὰ τὸ μονόχορδον ὁ Μιξολύδιος εἶνε ὁ διατονικὸς **Ζω**, οὐχὶ δὲ ὁ **Βου**, διότι τὸ μονόχορδον ἀρχίζει ἀπὸ τοῦ **Κε**, οὐχὶ δὲ ἀπὸ τοῦ **Πα**, ἀρ' οὗ ἤρχισαν οἱ Διδάσκαλοι.

Ἡ κατὰ διαπασῶν κλίμαξ τοῦ λεγέτου ἤχου.

6'	λ	11
π'	9	12
ν'	7	7
ζ'	λ	11
κ	9	12
Δ	9	12
γ	7	7
6	λ	72
		Σ

Ταῦτα περὶ τῶν τεσσάρων κυρίων ἤχων.

§ 23, Περὶ τοῦ πλαγίου πρώτου ἤχου.

Ὁ πλ. τοῦ α' ἤχος βασιζόμενος ἐπὶ τοῦ **Πα** εὑρίσκεται τετρατόνως ἐπὶ τὸ βαρὺ ἀπὸ τοῦ κυρίου του **Κε**, ὡς **Κε**, **Δι**, **Γα**, **Βου**, **Πα**, τοῦ ὁπαίου πολλάκις ἔχει τὴν ἰδίαν κλίμακα. Φθορὰς ἔχει ἐπὶ τοῦ **Πα** τὴν 9, ἐπὶ τοῦ **Ζω** (τοῦ πέμπτου τόνου τῆς κλίμακός του) τὴν ἀρμονικὴν ταύτην 9 ἢ ὕφεισιν, μαρτυρίαν δὲ τὴν λ 9.

Παρατηροῦμεν ὅτι ὁ ἤχος οὗτος, ὅπως εἰς τὰ στιχηραρικά καὶ τὰ παπαδικὰ μέλη βασιζέται ἐπὶ τοῦ **Πα**, ὁμοίως καὶ εἰς

τὸ εἰρμολογικὸν μέλος ὤφειλε νὰ βασιζέται ἐπὶ τοῦ **Πα** καὶ οὐχὶ ἐπὶ τοῦ **Κε**. Ὁ ἦχος οὗτος, ὅταν βασιζέται ἐπὶ τοῦ **Πα**, δὲν ἔχει τὸν **Ζω** μὲ ἀρμονικὴν φθοράν, ἀλλ' ἔχει τὸν διατονικὸν Ζω φυσικώτατον, ἐνῶ ὁ τῶν ἀρχαίων α' ἦχος ἦτοι ὁ **Κε** τὸν πέμπτον ἐν ἀναβάσει τόνον ἔχει φυσικὸν καὶ ἐλάχιστον ἦτοι τὸν **Γα** μὲ μαρτυρίαν Γη .

Ἐν τῇ κατωτέρῳ κλίμακι προβαίνοντες ἐν ἀναβάσει ἀπὸ τοῦ **Κε** α' ἦχου μέχρι τοῦ πρώτου σταυροῦ, συγχρόνως δὲ ἀπὸ τοῦ **Πα** ἦτοι τοῦ πλ. τοῦ α' βαίνοντες μέχρι τοῦ δευτέρου σταυροῦ μὲ στιγμὴν βλέπομεν, ὅτι ὁ μὲν α' ἦχος τὸν πέμπτον τόνον ἀπὸ τοῦ **Κε** ἔχει φυσικὸν καὶ ἐλάχιστον, τὸν Γη (ἐν τῷ πρώτῳ σταυρῷ), ὁ δὲ **Πα** (τοῦ πλ. τοῦ α') τὸν πέμπτον τόνον ἔχει διατονικὸν Ζω (ἐν τῷ δευτέρῳ σταυρῷ, ἐφ' οὗ κεῖται στιγμὴ) ἀπὸ τοῦ **Πα**.

Παπαδικῶς μελωδούμενος δεσπόζοντας φθόγγους ἔχει τὸν **Πα** καὶ τὸν **Γα**, λήγει δ' εἰς τὸν **Πα**. Στιχηραρικῶς μελωδούμενος δεσπόζοντας φθόγγους ἔχει τὸν **Πα** καὶ τὸν **Κε**, πολλάκις δὲ καὶ τὸν **Ζω** μὲ ἀρμονικὴν φθοράν ρ. μεταχειριζόμενος ἐνίοτε καὶ διατονικὸν **Ζω** καὶ λήγων εἰς τὸν **Δε**, ἐνῶ παπαδικῶς λήγει εἰς τὸν **Πα**, τοῦθ' ὅπερ ἄτοπον, πλὴν καὶ τούτου τὸ αἷτιον ἄδηλον.

‘Ο πλ.α’ φυσικῶς δὲν ἔχει ἁρμονικὸν Ζω, ἀλλὰ διατονικόν.

12	π' \bar{q}	
7	ν' $\gamma\gamma$	
11	\ddagger \bar{z} χ	Πέμπτος ἀπὸ τοῦ Πα διατονικός.
12	κ \bar{q}	
12	λ \bar{q}	
7	$+$ $\gamma\gamma$ δ χ	Πέμπτος ἀπὸ τοῦ Κε ἐλάχιστος.
11	π q	Βάσις τοῦ καθ’ ἡμᾶς πλ. α.
12		
7	ν \bar{q} \bar{z}	
11	q χ	Βάσις τοῦ κατ’ ἀρχαίους α’ ἤχου.

Ἡ ἀνωτέρω κλίμαξ ἐτέθη μόνον, ἵνα καταδειχθῇ ὅτι ὁ πέμπτος ἀπὸ τοῦ **Πα** τοῦ πλ. α’ ἤχου κατὰ Διδασκάλους τόνος δὲν εἶνε ἡμιτόνιον, ἀλλὰ τούναντίον τόνος, ὡς βλέπομεν ἐν τῇ κλίμαχι ταύτῃ. Ἡμιτόνιον εἶνε ὁ πέμπτος τόνος ἀπὸ τοῦ **Κε** (τοῦ α’ ἤχου τῶν ἀρχαίων), οὐχὶ δὲ ἀπὸ τοῦ **Πα**.

Ὁ πλ. τοῦ α' ἤχος μεταχειρίζεται δύο κλίμακας, αἵτινές εἰσιν αἱ κάτωθι.

Κλίμαξ τοῦ πλ. α',
ἣν μεταχειρίζεται
καὶ ὁ α' καὶ ὁ πλ. α'

π'		
γ'	12	12
ζ'	7	12
κ'	11	3
χ'	12	15
δ'	12	12
γ'	7	7
δ'	11	11
π'	72	72

(*)

Κλίμαξ κατὰ μὲν ἀρχαίους α' ἤχου, κατὰ δὲ Διδασκάλους πλ.α'.

π' | || γ' | | |
ζ'		
κ'		
χ'		
δ'		
γ'		
δ'		
π'		

§ 24. Περὶ τοῦ χρωματικοῦ πλ. β' ἤχου.

Περὶ τοῦ ἤχου τούτου οἱ ἀρχαῖοι λέγουσιν, ὅτι εἶνε ὁ πλουσιώτερος ὅλων τῶν ἤχων· πράγματι δὲ μελωδεῖται πολυειδῶς. Ἐπὶ τῶν ἀρχαίων εἶχεν οὗτος πολλὰς κλίμακας, ἐξ ὧν ἐνταῦθα σημειοῦμέν τινας :

(*) Ὅταν ὁ Ζω μελωδῇται ἐν αὐτῷ τῷ ἤχῳ ἀρμονικῶς, τότε ὁ Κε ἀρίνων τὴν φυσικὴν του θέσιν πλησιάζει τὴν ἀρμονικὴν Ζω ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ὁ τόνος Δι—Κε ἀντὶ 12 τεματίων λαμβάνει 15. Διὰ τοῦτο κάτωθεν τῆς μαρτυρίας τοῦ Χ ὑπογράφεται δίσσις, ἐπειδὴ ὁ Κε οὔτε ἐν τῇ φυσικῇ αὐτοῦ θέσει εὐρίσκεται ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, οὔτε τὸ παῖον τοῦ ἄννανος ἔχει.

Χρῶμα μαλακὸν	4	4	καὶ 22=30	ἄχρηστ. τοῦτο παρ' ἡμῶν
» ἡμιόλιον	4 1/2	4 1/2	» 21=30	» » »
» τονιαῖον	6	6	» 18=30	ἐν χρήσ. παρ' Εὐρωπαίοις
Ὁ καθ' ἡμᾶς 6' χρωμ.	9	12	» 9=30	» παρ' ἡμῶν
» » νενανωειδὲς χρωμ.	7	20	» 3=30	» » »
Ὁ κατὰ Χρύσανθον 6' χρωμ.	7	12	7=26	ἐλλειπής.
» » » πλ. 6' »	7	18	» 3=28	»

Ἐξ ὅλων τούτων τῶν χρωμάτων ἐν χρήσει εἶνε τρία : τὸ τονιαῖον χρωματικὸν παρ' Εὐρωπαίοις, τὸ καθ' ἡμᾶς χρωματικὸν καὶ τὸ καθ' ἡμᾶς νενανωειδὲς χρωματικόν.

Αἱ πρῶται δύο χρωματικαὶ κλίμακες τοῦ μαλακοῦ καὶ τοῦ ἡμιολίου ὡς ἐκ τῆς ὅλως ἀνεπαισθήτου διαφορᾶς αὐτῶν φαίνονται ἡμῖν πάντῃ περιτταὶ καὶ ἀνεκτέλεστοι. Διαφορὰν ἐνὸς τμήματος τοῦ τόνου δὲν εἶνε δυνατόν νὰ ἐξαγγείλῃ ἡ φωνή, οὐδὲ τὸ οὖς νὰ διακρίνῃ. Ἀριστείδης ὁ Κυντιλιανὸς λέγει, ὅτι τριῶν τμημάτων διαφορὰν εἶνε δύσκολον νὰ ἐξαγγείλῃ τις. Πῶς λοιπὸν ἐκτελεσθήσεται φωνητικῶς διαφορὰ ἡμίσεος ἢ καὶ ἐνὸς τμήματος; Ἄλλως τε καὶ αὐτὸς ὁ Ἀριστοξένος ἐν τῷ Μειβωμίῳ σελ. 46 λέγει : «τὸ τέταρτον, ὃ καλεῖται δέσσις ἐναρμόνιος, μελωδεῖται ἑλαττον τούτου οὐδὲν διάστημα μελωδεῖταιν. Τουτέστι καὶ οἱ ἀρχαῖοι ἀντιφάσκουσιν ὡς βλέπομεν.

Περὶ τοῦ νενανῶ οἱ Βυζαντινοὶ λέγουσιν, ὅτι εἶνε σχεδὸν πλ. τοῦ 6' χρωματικός, ὡς καταφαίνεται ἐκ τῆς περικοπῆς ταύτης :

» *Ἡδιστον καὶ γὰρ τοῦ νενανῶ τὸ μέλος*

» *εἰς ἦχον τερπνὸν τοῦ πλαγίου δευτέρου.*

Καὶ ἡμεῖς διατεινόμεθα, ὅτι τριῶν εἰδῶν χρωματικαὶ κλίμακες εἶνε καὶ σήμερον ἐν χρήσει ἐκτὸς πλείστων μικτῶν κλιμάκων, αἵτινες ὑφίστανται ἐν αὐτῷ τῷ ἦχῳ. Οὕτως οἱ ἀρχαῖοι δικαίως εἶπον, ὅτι τὸ χρωματικὸν γένος πολυειδῶς μελωδεῖται.

Ὁ πλ. β' χρωματικὸς ἦχος ποιεῖται χρῆσιν δύο φθορῶν : τῆς τοῦ νεχέανες ϖ καὶ τῆς τοῦ νενανώ σ . Ὁ μὲν κατὰ νεχέανες ἦχος βασιίζεται ἐπὶ τοῦ Νη με τοιαύτην μαρτυρίαν
 ϖ καὶ περὶ αὐτὸν καὶ τὸν Δ περιστρέφεται . Ἐν τῷ τρίτῳ

μονοχόρδῳ καταφαίνεται, ὅτι ἡ χρωματικὴ κλίμαξ ἄρχεται ἀπὸ τοῦ καθ' ἡμᾶς Νη . Ὁ δὲ κατὰ νενανώ βασιίζεται μὲν ἐπὶ τοῦ Νη, ἀλλ' ἰδίως ἔχει δεσπύζοντας φθόγγους τὸν Γ καὶ περὶ αὐτὸν πολλάκις στρέφεται, ὡς ὁ χρωματικὸς Δ τῶν αἰοιδίμων Διδασκάλων .

Ὁ κατὰ νεχέανες μελωδούμενος πλ. β' χρωματικὸς ἦχος, εἰρμολογικῶς μελωδούμενος, καταλείπει τὸ ἑαυτοῦ τετράχορδον σύστημα καὶ λαμβάνει τὸ καθ' ὁμοίαν διφωνίαν σύστημα τοῦ κυρίου τοῦ ἤχου ἥτοι τὴν κλίμακα τοῦ συνήθους ἡμῶν χρωματικοῦ β' ἤχου με διαίρεσιν 9,12 καὶ με δεσπύζοντας φθόγγους τὸν ϖ καὶ τὸν Δ, ὡς λ. χ. ἐν τῷ «Ἐν οὐρανίοις

θαλάμοις» . Στιχηραρικῶς δὲ μελωδούμενος ὁ πλ. β' μεταχειρίζεται κατὰ περίστασιν καὶ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ κλίμακα καὶ τὴν τοῦ νενανώ, ἅτε διπλοσύνθετος ὢν κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Δαμασκηνοῦ . Παπαδικῶς μελωδούμενος μεταχειρίζεται τὴν κατὰ νεχέανες ἰδίαν τοῦ κλίμακα, οὕτως ὥστε δεσπύζοντος τοῦ χρωματικοῦ (νεχέανες) ϖ, τὸ μέλος στρέφεται περὶ τὸν

ϖ, ϖ καὶ Δ καὶ ὡς τούτου πλησιάζει κατὰ πολὺ πρὸς τὸν καθαρὸν β' χρωματικὸν ἦχον λήγων εἰς τὸν ϖ .

Ὁ δὲ κατὰ νενανώ βαίνων στρέφει τὸ μέλος τοῦ γοερῶς περὶ τὸν Γ, ὅπως περὶ τὸν Δ τῶν Διδασκάλων, τότε δὲ τὸ μέλος προσλαμβάνει μεγαλοπρεπέστερον χαρακτήρα, καὶ εἶνε ὁ ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἑνατος καλούμενος ἦχος . Περὶ τοῦ ἤχου τούτου γέγραπται : «τὸ δὲ νενανώ ἐκτεταμένον μέλος ὑπὲρ τοῦς ὀκτὼ ἑνατος ἦχος πέλει» . Καὶ πλησιάζει μὲν οὗτος πολὺ πρὸς τὸ χρωματικόν, διαφέρει ὅμως οὐσιωδῶς κατὰ

τὸ ποιὸν ἔχων τὴν πρὸς τὰ δεξιὰ κλίμακα διάφορον, ὡς φαίνεται ἐν ταῖς τρισὶ ταύταις χρωματικαῖς κλίμαξι τοῦ γένους τούτου.

ν	ζ	6	9	3	ν' σ' ζ' σ*
		18	12	20	
Δ	Γ	6	9	7	κ σ Δ Γ
		12	12	12	
ε	π	6	9	3	Γ σ σ σ*
		18	12	20	
ν	ν	6	9	7	ε α ν ν
		72	72	72	

Κλίμαξ τοῦ τονιαίου
χρωματικ., τὴν ὁποίαν
ἔχουσι καὶ οἱ Εὐρω-
παῖοι.

Κλίμαξ κατὰ νε-
νανῶ τῶν Βυζαντινῶν
μικτὴ μετὰ χρωματικ.

ΣΗΜ. Ἡ μεσαία κλίμαξ, ἣτις εἶνε τοῦ καθ' ἡμᾶς συνήθους χρωματικοῦ β' ἤχου, εἶνε ὀρθοτάτη (*Ἴδε σελ. 86).

Ἵνα ἐννοήσῃ τις κάλλιον τὸ νενανῶ σ προσθέτομεν, ὅτι τὸ μέλος τοῦτο εἶνε κάπως διάφορον τοῦ παρ' ἡμῖν β' χρωματικοῦ, διότι ἐν αὐτῷ δεσπόζει ὁ Γ ὡς ὁ Δ τῶν Διδασκάλων, καὶ οὕτω προσδίδεται εἰς τὸ μέλος μαλλον ἀρρενωπὸν ὕφος. Εἶνε λοιπὸν ὁ κατὰ νενανῶ ἦχος διαφορῶς οὐσίας τῆς τοῦ κατὰ νεχέανες. Ὁ μὲν ἔχει βάσιν τὸν ν, ὁ δὲ τὸν Γ.

Ὁ ἀοίδιμος Νικόλαος Γεωργίου, πρωτοψάλτης Σμύρνης, ἐφαλλεν ἐπιτυχέστατα τὰ στιχηραρικὰ μέλη τοῦ πλ. β' χρω-

ματικοῦ ἤχου κατὰ νενανώ. Ἦγνόει ὁμως, ὅτι τὸ μέλος, ὅπερ ἐξετέλει, ἦτο ὄντως κατὰ νενανώ τῶν Βυζαντινῶν, τὸ δ' οὕτω ψάλλειν εἶχε κατὰ πᾶσαν πιθανότητα μάθει παρὰ τοῦ ἀειμνήστου Μανουῆλ πρωτοψάλτου. Οὐχ ἦττον τοῦ λόγου ἐνταῦθα γενομένου δέον νὰ ἐμολογήσω, ὅτι ὁ ἀείμνηστος Νικόλαος ἦν ἐκ τῶν ἀρίστων πράγματι μουσικοδιδασκάλων τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων.

Ὁ πλ. β' χρωματικὸς ἤχος εἶπομεν, ὅτι ἔχει δύο εἰδῶν διαφορὰς κλίμακας. Ὁ Δαμασκηνὸς ὡς ἐκ τούτου ἐν τῷ τέλει τοῦ ἔκτου ἤχου (ἦτοι τοῦ πλ. β') λέγει :

«Τὰς ἡδονὰς σὺ διπλοσυνθέτους φέρεις
» τοῦ δευτέρου πως δευτερεύων δευτέρως».

Ἀμφιβάλλομεν ἂν πᾶς τις ἐννοῇ ἀκριβῶς, οἷαν σημασίαν ἔχουσιν ἐνταῦθα αἱ λέξεις «διπλοσύνθετος» καὶ «δευτερεύων δευτέρως», αἵτινες ἐλέχθησαν μόνον διὰ τὸν πλ. β' ἤχον, τὸν χρωματικὸν καλούμενον καὶ ἔκτον ἤχον ὄντα, ὅστις ἔχει τὴν αὐτὴν κλίμακα, οἷαν καὶ ὁ β' χρωματικὸς ἤχος μετὰ μόνης τῆς διαφορᾶς ἐν τοῖς δεσπόζουσι φθόγγοις. Οὐχ ἦττον ἐπαναλαμβάνομεν, ὅτι χρειᾶς τυχούσης πολυειδῶς μελωδεῖται, διὸ καὶ «διπλοσύνθετος» ἐκλήθη. Ἐπειδὴ δὲ πλησιάζει τὸν κύριον αὐτοῦ ἤχον β' χρωματικόν, δεύτερος καὶ αὐτὸς ἐν τοῖς πλαγίοις ὢν «δευτερεύει δευτέρως», τοῦθ' ὅπερ τρανὴ ἀπόδειξις, ὅτι ἡ κλίμαξ καὶ αἱ διαιρέσεις τῶν τετραχόρδων τοῦ κυρίου β' χρωματικοῦ καὶ τοῦ πλ. β' χρωματικοῦ ἐνίστε εἰσιν αἱ αὐταί. (*)

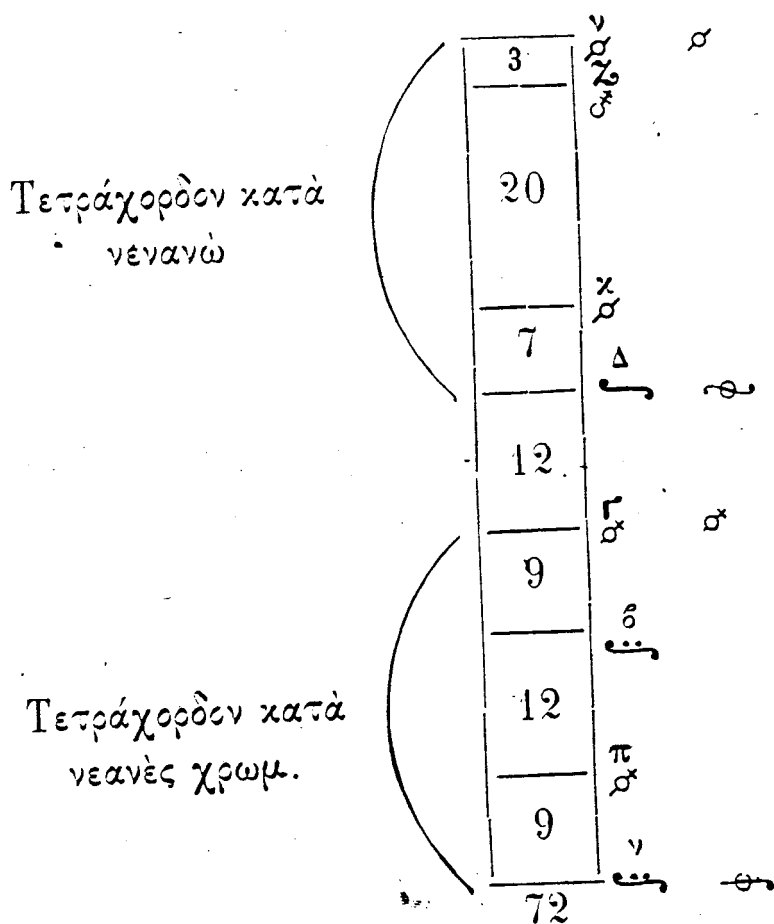
Τὸ νενανώ τῶν Βυζαντινῶν ποιεῖται χρῆσιν σχεδὸν καὶ τῆς τοῦ ἐναρμονίου καλουμένου γένους κλίμακος, ἐπειδὴ πλησιάζει

(*) Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις τὸ πρῶτον ἐν ἀναβάσει τετράχορδον ἐλέγετο κύριον, τὸ δεύτερον πλάγιον με τοὺς αὐτοὺς ἀριθμοὺς καὶ διαιρέσεις καὶ μαρτυρίας, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ ἐγράψαμεν

ζει πρὸς αὐτό. Τὸ γένος τοῦτο ἐπενόησεν ὁ Ὀλυμπος αἰῶνας ὁλοκλήρους πρὸ Χριστοῦ ἐξαγαγὼν τοῦτο ἐκ τῆς διαιρέσεως τοῦ τονιαίου χρωματικοῦ γένους, οὗ ἡ διαίρεσις εἶνε 6, 6, 18. Καθ' ἡμᾶς ὁ Ὀλυμπος ἐξήγαγεν αὐτὸ ἐκ τοῦ τονιαίου χρωματικοῦ γένους ὡς ἐξῆς: Ἀφαιρέσας ἐκ τῶν δύο ἡμιτονίων ἀνά τρία (ἦτοι ἑξ) προσέθηκεν αὐτὰ εἰς τὰ 18 καὶ ἐγένεν ἓν ὅλον 3, 3, 24, τουτέστι τοὺς μὲν μικροὺς τόνους τοῦ χρωματικοῦ ἐσμίκρυνεν ἔτι μᾶλλον, τὸν δὲ μέγαν τόνον ἐμεγέθυνεν ἀναβιβάσας εἰς 24. Ἐκ τοῦ σχηματισμοῦ δὲ τούτου προέκυψεν ἓν νεοφανὲς μέλος ὠραιότερον, περὶ οὗ ὁ Νικόμαχος λέγει: «Δίεσις, ὅπερ ἐστὶν ἡμιτονίου ἡμισυ, καὶ πάλιν ἄλλη δίεσις συναμφοτέραι ἡμιτονίου ἴσуй, καὶ τὸ λειπόμενον τοῦ τετραχορδου ὅλον δίτονον ἀσύνθετον». Τὸ ἐναρμόνιον λοιπὸν τοῦτο γένος ἐξαχθὲν ἐκ τοῦ τονιαίου χρωματικοῦ πλησιάζει κάπως τὸ χρωματικὸν γένος, οὐχὶ ὅμως καὶ τὸν καθ' ἡμᾶς γ' ἦχον καὶ τὸν βαρύν, ὡς οἱ Διδάσκαλοι ἐνόμισαν ὀνομάσαντες καὶ τούτους ἐναρμονίους. Δικαίως δὲ ὁ Δαμασκηνὸς προσέθηκεν εἰς τὸν πλ. β' τὴν λέξιν «διπλοσύνθετος», διότι πράγματι εἶνε τοιοῦτος. Ἵνα δὲ κατανοηθῇ, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐφαλλον τὸ χρωματικὸν γένος κατὰ πολλοὺς τρόπους, καὶ ἵνα καταστῇ καταληπτοτέρα ἐπίσης ἡ ἔνωσις τῶν δύο τούτων γενῶν, τοῦ χρωματικοῦ δηλαδή καὶ τοῦ νενανώ, σχηματίζομεν κατωτέρω ἄλλην τινὰ κλίμακα, ἥτις ἐν μὲν τῷ πρώτῳ τετραχόρδῳ ἔχει διαίρεσιν καὶ ποιὸν ὅμοιον μὲ τὸν καθ' ἡμᾶς καθαρὸν χρωματικὸν β' ἦχον, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ τετραχόρδῳ ἔχει διαίρεσιν καὶ ποιὸν ὅμοιον μὲ τὸ νενανώ τῶν Βυζαντινῶν, οὗτινος ποιούμεθα χρῆσιν εἰς τὰ ἡμέτερα ἀργὰ μέλη, Χερουβικά, κοινωνικά, κ.τ.λ. μεμιγμένα ἢ μᾶλλον διπλοσύνθετα ὡς λέγει ὁ ἱερὸς Δαμασκηνός. Ἐν τῷ πρώτῳ τετραχόρδῳ τὰ ἀργὰ ἄσματα φάλλομεν κατὰ τὸν χρωματικὸν β' ἦχον, ἐν τῷ δευτέρῳ ὅμως τετραχόρδῳ, ἵνα ἀποκατασταθῇ τὸ μέλος κατὰ τελείαν διαπασῶν, ἐξαιρετικῶς φάλλομεν αὐτὰ κατὰ τὸ ποιὸν τοῦ νενανώ.

Ἡ κατωτέρω δὲ κλίμαξ ἢ ἐκ τοῦ χρωματικοῦ δευτέρου καὶ ἐκ τοῦ νεανῶ μεμιγμένη φρονοῦμεν, ὅτι εἶνε ἡ ὀνομασθεῖσα διπλοσύνθετος.

Κλίμαξ διπλοσύνθετος ἐκ τοῦ χρωματικοῦ δευτέρου καὶ νεανῶ τῶν Βυζαντινῶν.

Παρατίθενται κατωτέρω πολλαὶ μικταὶ κλίμακες, ἵνα καταδειχθῇ, ὅτι ὁ πλ. β' χρωματικὸς πολυειδῶς μελωδεῖται.

Κατὰ νενανώ με συνημμένα τετράχορδα

έν καταβάσει

Ἐν καταβάσει πάλιν μετὰ νενανώ και

διατονικοῦ

$\text{ἰ} \text{Ϡ} \text{Ϡ} \text{Ϡ} \text{Ϡ}$ $\text{x} \text{Ϡ} \text{Ϡ} \text{Ϡ} \text{Ϡ}$ $\text{Ϡ} \text{Ϡ} \text{Ϡ} \text{Ϡ}$ $\text{Ϡ} \text{Ϡ} \text{Ϡ} \text{Ϡ}$

3	20	7	3	20	7	12
12	9	12	9	9	12	9
72	72					

Ϡ Ϡ Ϡ Ϡ

$\text{ἰ} \text{Ϡ} \text{Ϡ} \text{Ϡ} \text{Ϡ}$ $\text{x} \text{Ϡ} \text{Ϡ} \text{Ϡ} \text{Ϡ}$ $\text{Ϡ} \text{Ϡ} \text{Ϡ} \text{Ϡ}$ $\text{Ϡ} \text{Ϡ} \text{Ϡ} \text{Ϡ}$

χορδα έν αναβάσει

Κλίμαξ χρωματικῆ μικτὴ με συνημμένα τετρά-

$\text{ἰ} \text{Ϡ} \text{Ϡ} \text{Ϡ} \text{Ϡ}$ $\text{x} \text{Ϡ} \text{Ϡ} \text{Ϡ} \text{Ϡ}$ $\text{Ϡ} \text{Ϡ} \text{Ϡ} \text{Ϡ}$ $\text{Ϡ} \text{Ϡ} \text{Ϡ} \text{Ϡ}$

3	20	7	12	3	12	7	11
12	7	11	12	20	7	11	7
72	72						

Ϡ Ϡ

$\text{ἰ} \text{Ϡ} \text{Ϡ} \text{Ϡ} \text{Ϡ}$ $\text{x} \text{Ϡ} \text{Ϡ} \text{Ϡ} \text{Ϡ}$ $\text{Ϡ} \text{Ϡ} \text{Ϡ} \text{Ϡ}$ $\text{Ϡ} \text{Ϡ} \text{Ϡ} \text{Ϡ}$

έν αναβάσει

Κλίμαξ μικτὴ μετὰ τοῦ νενανώ και διατονικοῦ

§ 28. Περὶ τοῦ διατονικοῦ βαρέος ἤχου.

Ἦδὲ ὀλίγα τινὰ περὶ τοῦ διατονικοῦ βαρέος ἤχου Z , τοῦ ὀξύτερου Zw .

Ὁ διατονικὸς βαρὺς τοῦ παπαδικοῦ μέλους ὀξύτερος ὢν κατὰ 5 τμήματα τοῦ ἀρμονικοῦ βαρέος (ἦτοι τοῦ Zh) καὶ ἔχων διατονικὴν μαρτυρίαν τὴν Z , τὸν τετρατόνως ἐπὶ τὸ ὀξὺ εὐρισκόμενον κύριόν του Γa ἀπαιτεῖ κατὰ 5 πάλιν τμήματα ὀξύτερον τοῦ φυσικοῦ καὶ ἀρμονικοῦ Zh , ὥσπερ φαίνεται ἐν τῇ κατωτέρῳ ἀριστερᾷ κλίμακι, μὲ μαρτυρίαν Γ , ἵνα συμπληρωθῇ τὸ πεντάχορδον διάστημα εἰς 42 τμήματα. Οἱ φθόγγοι Ke ἐσημειώθησαν ἐν ἀμφοτέραις ταῖς κλίμαξι δι' ὑποδιέσεων, οὕτω: Z , διότι ὡς ἐκ τῆς φύσεως τοῦ ἤχου τούτου, ὁ Ke ἐν τῇ τοιαύτῃ θέσει δὲν ἔχει τὸ ποιὸν τοῦ ἀνναγες, ἦτοι τοῦ a ἤχου q , ἀλλὰ πλησιάζει μᾶλλον τὸν Z τὸν ὀξύν. Ὄταν δεσπόζη ὁ διατονικὸς Z καὶ στρέφηται τὸ μέλος περὶ αὐτόν, τότε ἀπαιτεῖ οὗτος τὸν Γ ὀξύτερον τῆς φυσικῆς του θέσεως. Ὄταν δὲ τὸ μέλος περιστρέφηται περὶ τὸν Ha καὶ δεσπόζη ὁ q , ὡς ὁ a ἤχος, τότε ὁ Γa δεόντως εὐρίσκηται ἐν τῇ φυσικῇ του θέσει, ὡς καταφαίνεται ἐν τῇ κάτωθι δεξιᾷ κλίμακι, οὕτω Zh .

ζ'				ζ'
χ				χ
σ				σ
Δ				Δ
δ				δ
Θέσ. τοῦ ὀξέος Γα	Γ	(*)		$\eta\eta$ Θέσ. τοῦ φυσ. Γα
σ				
ϵ				ϵ
χ				χ
π				π
η				η
ν				ν
δ				δ
Θέσ. τοῦ διατ. Ζω	ζ	ξ		ζ
ζ				ζ
	72	72		

Ἡ ἀριστερὰ κλίμαξ εἶνε τοῦ διατονικοῦ βαρέος, ὅταν δεσπόζη ὁ **Γα** εἰς τὰ ἀργὰ μέλη. Ἡ δεξιὰ κλίμαξ καὶ αὕτη εἶνε τοῦ διανονικοῦ βαρέος, ἀλλ' ὅταν δεσπόζη ὁ **Πα**.

§ 26. Περὶ τοῦ ἁρμονικοῦ βαρέος ἤχου.

Ἐπεταὶ ἤδη ὁ ἁρμονικὸς βαρὺς ἤχος $\zeta\eta$.

Ἐχει οὗτος ὡς βάσιν τὸν βαρύτερον **Ζω**, τελευταῖον ὄντα φθόγγον τῆς κατὰ Διδασκάλους ἀπὸ ὀξέος πρὸς τὸ βαρὺ πορευομένης καὶ εἰς τὸν $\zeta\eta$ ληγούσης θεμελίου κλίμακος, καὶ ὠνομάσθη βαρὺς ἁρμονικός, ἅτε ὢν ὁ ἔσχατος καὶ βαρύτερος κατὰ συνέπειαν τόνος τῆς κλίμακος ἐκείνων.

(*) Ὁ διατονικὸς βαρὺς ἤχος μεταχειρίζεται δύο εἰδῶν Γα, εἰς μὲν τὰ ἀργὰ μέλη μέ διέσιν, εἰς δὲ τὰ στιχηραρικά καὶ εἰρμολογικά μέ νανᾶ, δηλ. τοιοῦτον : $\Gamma\eta$

Ἀπὸ τοῦ κυρίου τοῦ **Γα**, τοῦ γ' δηλ. ἀρμονικοῦ ἤχου, κατὰ τέσσαρας τόνους ἐπὶ τὸ βαρὺ εὐρισκόμενος ὠνομάσθη πλάγιος τοῦ γ' ἢ βαρὺς Ζη . Ὁ ἤχος οὗτος ποιεῖται χρῆσιν δύο ἀρμονικῶν κλιμάκων, ἔχει φθορὰν ἀρμονικὴν τὴν ρ καὶ μαρτυρίαν τὴν Ζη . Ἐνῷ δ' ἔχει βάσιν τὸν Ζη εἰς τὰ στιχηραρικά καὶ εἰρμολογικά μέλη, παράδοξον διατί εἰς τὰ παπαδικὰ ἐδόθη αὐτῷ ὡς βάσις ὁ διατονικὸς Ζε , ἀποῦ εἶνε οὗτος ἄλλος ἤχος καὶ ὁ ἄλλου γένους διατονικοῦ.

Τὰ στιχηραρικά καὶ εἰρμολογικά μέλη βασιζόμενα ἐπὶ τοῦ ἀρμονικοῦ Ζη (καὶ οὐχὶ ἐπὶ τοῦ Γη , ὅπερ ἄτοπον φρονοῦμεν) ἔχουσι δεσπόζοντας φθόγγους καὶ σχετικούς τόνους τὸν **Νη** καὶ τὸν **Ζω** καὶ τὸν **Βου** με ὕφεσιν καὶ λήγουσιν εἰς τὸν Ζη . Τὰ μέλη ταῦτα τοῦ ἀρμονικοῦ βαρέος ἤχου μεταχειρίζονται τὰς κατωτέρω δύο κλίμακας.

ἢ κατὰ τετράχρδον
σύστημα συνημμένη κλί-
μαξ τοῦ τρίτου καὶ βα-
ρέος ἤχου.

Βάσις καὶ θέσις
τοῦ ἀρμονικοῦ.

$\text{γ}'$
 Ζη
 $\text{α}'$
 $\text{β}'$
 γ
 δ
 ε
 ς

12	3
3	15
15	12
12	12
3	3
15	15
12	12
72	72

$\text{Ζη}'$
 $\text{α}'$
 $\text{β}'$
 γ
 δ
 ε
 ς
 Ζη

ἢ κατὰ διαπασῶν κλίμαξ τοῦ ἀρμονικοῦ
βαρέος κατὰ διεzeugμένον.

Θέσις τοῦ ἀρμ.
βαρέος.

Ἴσως αἱ ὑπὸ τὰς μαρτυρίας ὑποδιέσεις αὗται ὅ φανῶσι παράδοξοι, ἔχουσιν ὅμως ἀποχρῶντα λόγον ὑπάρξεως. Ἐν τοιούταις ὁγλ. περιστάσεσιν οἱ τόνοι οὗτοι ἀπαιτοῦσι θέσεις ὑψηλοτέρας τῆς φυσικῆς τῶν "Αν ἐν τούτοις ἐπιμένῃ τις νὰ δώσῃ εἰς τοὺς τόνους τούτους 12 τμημάτων ἀξίαν, ἃς γινώσκη ὅτι ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ ἐλαττώσει κατὰ δύο τμήματα τὴν ἀξίαν τοῦ τετραχόρδου, ὅπερ οὐχὶ 28 ἀλλὰ 30 τμήματα περιλαμβάνει (ὡς λέγει καὶ ὁ Εὐκλείδης «Ὁλον τὸ διατεσσάρων εἰς τριάκοντα»), καὶ ὡσαύτως καταβιβάζει τὴν ἀξίαν τῆς διαπασῶν εἰς 68, ἐνῶ ὑφίστανται πραγματικῶς 72 τοιαῦτα. Οὕτω δὲ ἡ διαπασῶν ἐλαττοῦται ἄνευ λόγου κατὰ 4, ἡ δὲ δισδιαπασῶν κατὰ 8 τμήματα.

Τελευταίως δεικνύομεν τὸν διατονικὸν πλ. β' ἤχον ♭^{v} καὶ τὴν κλίμακα αὐτοῦ περαίνοντες τὸ περὶ ἤχων καὶ κλιμάκων κεφάλαιον.

§ 27. Περὶ τοῦ διατονικοῦ πλ. β' ἤχου ♭^{v}

Ὁ διάτονικὸς πλ. τοῦ β' ♭^{v} τετρατόνως ἐπὶ τὸ βαρὺ εὐρισκόμενος ἀπὸ τοῦ κυρίου τοῦ Δι, εἶνε ὅντως διάτονικὸς πλ. β' καὶ οὐχὶ πλ. τοῦ δ' κατὰ τὴν ἀπὸ ὀξέος πρὸς τὸ βαρὺ πορευομένην θεμελίον κλίμακα τῶν Διδασκάλων. Ὁ Νη εὗρηται ἐν τῇ δευτέρᾳ θέσει τῶν πλαγίων ἐν καταβάσει, ὡς προείπομεν, καὶ ὅχι ἐν τῇ τετάρτῃ ("Ἴδε σελ. 63). Ἐν τῇ θεμελίῳ κλίμακι παρατηρεῖται, ὅτι, οἷας διαιρέσεις ἔχει ὁ κύριος αὐτοῦ ♭^{v} , τὰς αὐτὰς ἔχει καὶ ὁ ἤχος οὗτος, ὅστις εἶνε ἀληθῶς πλ. τοῦ β' (♭^{v}) διάτονικός.

Φθορὰν ἔχει ἐπὶ τοῦ Νη τὴν z , μαρτυρίαν δὲ τὴν ♭^{v} . Εἰς μολογικῶς μελωδοῦμενος καὶ στιχηραρικῶς καὶ παπαδικῶς σχετικωτέρους ρηθόγγους ἔχει τὸν Βου καὶ τὸν Δι καὶ λήγει

εἰς τὸν Νη. Μετὰ χειρίζεται δύο κλίμακας, τὴν μὲν κατὰ δια-
πασῶν, τὴν δὲ κατὰ σύστημα τετράχορδον συνημμένην τριφω-
νίαν, οὕτω :

Κλίμαξ τοῦ διατονικοῦ πλ. β' κατὰ συνημ-
μένα τετράχορδα

12	7
7	11
11	12
12	12
7	7
11	11
12	12

Κλίμαξ τοῦ διατονικοῦ πλ. β' κατὰ διαπασῶν
μέ διεzeugμένα τετράχορδα

Θέσις τοῦ
κυρίου δευ-
τέρου διατ.

Θέσις τοῦ
πλ. β' δια-
τονικοῦ.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν Ι Β'

§ 28. Περὶ τῶν ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ μουσικῇ ἐν χρήσει φθορῶν.

Ἔχομεν ἐν ὅλῳ 18 σημεῖα, ἅτινα καλοῦνται φθοραί. Δι' αὐτῶν τὸ μέλος προσλαμβάνει διαφόρους φάσεις καὶ μορφάς. Ἐκαστος ἤχος ἔχει τὴν ἰδιαιτέραν αὐτοῦ φθοράν, ἣτις χρησιμεύει εἰς τὴν ἐπάνοδον ἢ ἀλλαγὴν ἐνὸς ἤχου.

Ἐκ τῶν φθορῶν 8 ἀνάγονται εἰς τὸ διατονικὸν γένος· εἰσὶ δ' αὗται : ρ ρ ξ φ α ο ξ ρ

§ 30. Περὶ τῆς νενανωειδοῦς φθορᾶς.

Ἡ νενανωειδὴς φθορὰ ς (μουσταὰρ) (*) τίθεται κυρίως ἐπὶ τοῦ Δι, ἐνίοτε δ' ἐπὶ τοῦ Ζω· ὅπου δ' ἀλλαγῶς τίθεται φθέγγεται ὡς Δι. Ἐνεργεῖ ἐπὶ τεσσάρων τόνων πρὸς τὸ βαρὺ καὶ ἀπαιτεῖ τὸν Γα προσεγγίζοντα πρὸς τὸν Δι, τὸν Βου ἐν τῇ φυσικῇ αὐτοῦ θέσει καὶ τὸν Πα ὠταύτως πλησιάζοντα πρὸς τὸν Βου. Ὁδεύει ἐπὶ τὸ ὀξὺ διατονικῶς, ὡς φαίνεται ἐν τῇ κατωτέρῳ κλίμακι.

Κλίμαξ νενανωειδοῦς φθορᾶς

ν'	7
ζ'	
λ	11
ξ	
q	12
Δ	
α	3
α	
α	16
α	
α	3
α	
α	20
ν	
δ	72

ς Θέσις νενανωειδοῦς φθορᾶς

μασίας νισαμπούρ, διότι μεταξὺ τῶν τριῶν ἐν ἐνεργείᾳ τόνων ἔχει ἐν καταβάσει ποιότητα τοῦ τρίτου σχεδὸν ἥχου, ὡς $\eta \quad \frac{6}{\sigma} \quad \pi \quad \nu$

(*) Τὴν φθορὰν ταύτην ς ἐκαλέσαμεν «νενανωειδῆ», ἅτε ἔχουσιν ποιότητᾴ τινα τοῦ νενανῶ μεταξὺ τῶν ἐν ἐνεργείᾳ τριῶν ἢ τεσσάρων φθόγγων.

§ 31. Περὶ τῆς χρωματοειδοῦς φθορᾶς.

Ἡ χρωματοειδὴς ἢ δευτεροειδὴς φθορὰ Θ (χισὰρ) τίθεται συνήθως ἐπὶ τοῦ **Κε**, ἐνίοτε δ' ἐπὶ τοῦ **Γα**, ἐνεργεῖ δὲ μόνον ἐπὶ δύο τόνων ἀπαιτοῦσα τὸν μὲν πρῶτον ἀνιόντα τόνον μὲ ὕφεσιν, τὸν δὲ πρῶτον κατιόντα μὲ δέεσιν. Τοὺς ἐπιλοίπους τόνους ἔχει ἐν ταῖς φυσικαῖς αὐτῶν θέσεσιν, ὡς φαίνεται ἐν τῇ κάτωθι κλίμακι. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ὀνομασίαν τῆς φθορᾶς ταύτης ἐκαλέσαμεν αὐτὴν ἐκ προτιμήσεως χρωματοειδῇ, διότι μετὰ τῶν ἐνεργούντων τριῶν φθόγγων δεικνύει ποιότητα χρωματικὴν δευτεροειδῇ, ὡς ὁ χρωματικὸς β' ἤχος. Διὰ τοῦτο ἐν τῇ κατωτέρω κλίμακι ὁ **Κε** ἐγγράφη ὑπὸ τοιαύτην μαρτυρίαν $\frac{\Theta}{\chi}$.

Κλίμαξ χρωματοειδοῦς φθορᾶς.

π' 9	12	Θ Θέσις χρωματοειδοῦς φθορᾶς
ν' 7	12	
α' 6	6	
β' 6	6	
δ 5	18	
γ 7	7	
ϵ 6	11	
π 9	72	

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'

§ 32. Περὶ ὑφέσεως καὶ διέσεως.

Ἐν τῇ ἐκκλησ. μουσικῇ ἐκτὸς τῶν φθορῶν ἀπαντῶνται καὶ ἕτερα δύο σημεῖα καλούμενα ὕφεις ρ καὶ διέσεις σ. Ἡ μὲν σημαίνει μείωσιν τοῦ ἀνιόντος τόνου, ἐφ' οὗ τίθεται, καὶ αὐξήσιν τοῦ κατιόντος, ἡ δὲ διέσεις μειοῖ τὴν κατὰβασιν τοῦ τόνου καὶ αὐξάνει τὴν ἀνάβασιν αὐτοῦ, οὕτως ὥστε χρησιμεύουσιν ἀμρότεραι εἰς αὐξομείωσιν τῶν ἐφ' ὧν τίθενται τόνων.

Διὰ τῶν δύο τούτων σημείων ἡ διατονικὴ κλίμαξ δύναται νὰ προσλάβῃ ποιότητά τινα χρωματικὴν, ὡς φαίνεται κατωτέρω. Ἡ δ' αἰτία δι' ἣν οἱ ἀοίδιμοι Διδάσκαλοι δὲν κατέταξαν τὴν ὕφειν καὶ διέσιν εἰς τὰ φθορικὰ 18 σημεῖα εἶνε, ὅτι ἰσχύουσι μόνον διὰ τοὺς τόνους, ἐφ' ὧν κεῖνται, ἄνευ διέσεως ἢ λύσεως. Αἱ κλίμακες τῆς ὑφέσεως καὶ διέσεως εἰσιν αἱ κάτωθι.

Ἐν ἀναβάσει ὡς χρωματικὴ κατ' Εὐρωπαϊοὺς
καὶ τονία κατ' ἀρχαίους Ἕλληνας.

π'	σ	6	12
ν'	σ	18	12
ζ'	ρ	6	6
ξ	ρ	12	12
α'	ρ	6	12
α	ρ	18	12
β	ρ	6	6
γ	ρ	72	72

π'	ρ	9
ν'	ρ	27
ζ'	ρ	9
ξ	ρ	27
α'	ρ	9
α	ρ	27
β	ρ	9
γ	ρ	27

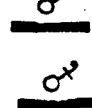
Ἐν καταβάσει μινόρε κατ' Εὐρωπαϊοὺς

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ΄

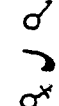
§ 33. Περὶ διαιρετικῶν σημείων.

Οἱ αἰμίνηστοι Διδάσκαλοι διήρουν τοὺς τόνους διὰ τοῦ τριτημορίου καὶ τεταρτημορίου· ἵνα δὲ καθορίσωσι τὰς διαιρέσεις ταύτας ἐποιήσαντο χρῆσιν τῶν κάτωθι σημείων, ἅτινα καὶ διαιρετικά ὡς ἐκ τούτου ἐκλήθησαν. Ταῦτα ἐν ἀναβάσει μὲν αὐξάνουσι τὸν τόνον ἔτι μᾶλλον, ἐλαττοῦσι δ' αὐτὸν ἔτι μᾶλλον ἐν καταβάσει κατὰ τὸ τρίτον ἢ τέταρτον τοῦ μείζονος τόνου ὡς ἑξῆς :

Ἐν ἀναβάσει

	τοῦτο αὐξάνει τὸν τόνον κατὰ ἓν τέταρτον ἥτοι	$12+3=15$
	» » » » » τρία τέταρτα »	$12+9=21$
	» » » » » ἓν τρίτον »	$12+4=16$
	» » » » » δύο τρίτα »	$12+8=20$

Ἐν καταβάσει

	ἐλαττώνει τὸν τόνον κατὰ ἓν τέταρτον ἥτοι	$12-3=9$
	» » » » » τρία τέταρτα »	$12-9=3$
	» » » » » ἓν τρίτον »	$12-4=8$
	» » » » » δύο τρίτα »	$12-8=4$

Τὰ διαιρετικά σημεία τιθέμενα ἀντιστρόφως ἐλαττοῦσι τὸν μείζονα τόνον ἐν ἀναβάσει καὶ αὐξάνουσιν αὐτὸν ἐν καταβάσει, ἥτοι ἐνεργοῦσι τότε ἀντιστρόφως πρὸς τὰ ἀνωτέρω, ὡς :

Ἐν ἀναβάσει

	ἐλαττώνει τὸν τόνον κατὰ ἓν τέταρτον ἥτοι	$12-3=9$
	» » » » τρία τέταρτα »	$12-9=3$
	» » » » ἓν τρίτον »	$12-4=8$
	» » » » δύο τρίτα »	$12-8=4$

Ἐν καταβάσει

	αὐξάνει τὸν τόνον κατὰ ἓν τέταρτον ἥτοι	$12+3=15$
	» » » » τρία τέταρτα »	$12+9=21$
	» » » » ἓν τρίτον »	$12+4=16$
	» » » » δύο τρίτα »	$12+8=20$

Ἐπιτραπήτω ἡμῖν νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι τὰ πολυπληθῆ ταῦτα σημεῖα νομίζομεν περιττά, διότι ἡ τοσαύτη λεπτότης καὶ διαφορὰ λ. χ. ἐνὸς τμήματος δὲν ἐκτελεῖται οὔτε ἐν τῇ ὀργανικῇ μουσικῇ, πολὺ δὲ μᾶλλον ἀδύνατόν ἐστι νὰ γίνη ἐπαισθητὴ ἐν τῇ φωνητικῇ μουσικῇ, διότι ἐν ἡμῖν δὲν ὑπάρχει χορδὴ μετὰ τμημάτων πρὸς χάραξιν τόσῳ μικρῶν ἀποστάσεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ'

§ 34. Περὶ τῆς ἀποφυγῆς τοῦ μουσικοῦ ὁργάνου ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ.

Οἱ θεόπνευστοι Πατέρες μεριμνῶντες αἰέποτε περὶ τῆς ψυχικῆς ὠφελείας τοῦ ἐν Χριστῷ πληρώματος παρώτρυνον τὸ ἔθνος οὐχὶ εἰς τὰ ἀνωφελῆ καὶ μόνον τὴν ἀκοὴν τέρποντα μουσικὰ ὅργανα, ἀλλ' εἰς ἱερὰ ᾄσματα δυνάμενα διὰ τῶν ἐν αὐτοῖς νουθεσιῶν νὰ παράσχωσιν ἰδέας χριστιανικῆς ἀνατροπῆς.

καὶ ἀνυψώσεως τοῦ πνεύματος πρὸς τὸν Θεόν. Περὶ τῆς ἀληθείας τούτου, ἵνα δηλονότι καταδειχθῇ, ὅτι τὰ μουσικὰ ὄργανα δὲν ἐνεκρίνοντο ὑπὸ τῶν Πατέρων, παραθέτομεν ἐνταῦθα τὰ ἐξῆς ἀποσπάσματα :

« Ἄσωμεν οὖν Σοι ὕμνον οὐκ ἐν τυμπάνοις
« ἄρρυθμα βομβύσαντες, ἀλλ' ἐξ ὀργάνων
« τῶν ἔνδον ἡμῶν μυστικῶς εἰρμοσμένων.

Γ. Τζέτζης.

Καὶ ὁ Χρυσόστομος ἀποφαίνεται :

« Ἀλλὰ σύριγγες συνηχοῦσιν ἐκείνοις ἀσήμεω φωνῇ καὶ
» ἀτερπεῖ τῇ ὄψει, τῶν γνάθων αὐτοῦ φρυσωμένων καὶ τῶν
» νεύρων διασπωμένων. Ἀλλ' ἐνταῦθα ἡ τοῦ πνεύματος ἐνη-
» χεῖ χάρις, ἀντὶ αὐλοῦ καὶ κιθάρας καὶ σύριγγος, τοῖς τῶν
» ἀγίων στάμασι κεχρημένῃ... »

Συνομολογοῦμεν βεβαίως, ὅτι οἱ λόγοι οὗτοί εἰσιν ὄντως θεῖοι, λαμβανομένης μάλιστα ὑπ' ὄψει τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ἐλέχθησαν. Ἀλλ' ὑπὸ μουσικὴν ἔποψιν ἀναπόφευκτος κατέστη τὴν σήμερον ἀνάγκη νὰ ἐκλίπωσι τὰ παράφωνα καὶ ἀηδῆ ἰσοκρατήματα. Τὸ ὄργανον δὲν πταίει ποτέ, ἀλλὰ πταίει ὁ ἄνθρωπος ὁ παίζων ἀσυγχωρήτως. Ἀπαραίτητον κατέστη τὴν σήμερον νὰ εἰσαχθῇ διὰ ἰσοκρατίαν μονόφωνόν τι ὄργανον, ὅπερ μόνον νὰ ἰσοκρατῇ, οὐχὶ δὲ νὰ συμβαδίζῃ. Ἐὰν δὲ καὶ μονόφωνόν τι ὄργανον (ὡς κώδων) δὲν συγχωρῇται, τότε οὔτε πρέπει ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ νὰ λέγωμεν κατὰ τὸν Προφητάνακτα « ψά-
» λαιτε Αὐτῷ ἐν ταμπάνῳ καὶ χορῷ, ἐν χορδαῖς καὶ ὀ-
» γάνῳ ». Αἱ καθημεριναὶ ἄλλως τε παραφωνίαι τὴν ἀγγελικὴν, οὕτως εἰπεῖν, καὶ κατὰ βάθος πλουσίαν καὶ λεπτὴν ἐκκλ. ἡμῶν μουσικὴν τρέπουσιν εἰς ἀνυπόφορον ὄντως καὶ ἀσυνάρτητον βοήν, ἥτις καταστρέφουσα τὴν ἡδύτητα, λεπτότητα καὶ ἀρμονίαν αὐτῆς, ἀκούεται τότε ὑπὸ τῶν ἐκκλησιαζομένων ὡς πτωχὸν ἢ μᾶλλον ὡς κακόφωνόν τι ἄσμα. Ἡ αἰτία τούτου

ἐγκείται καθ' ἡμᾶς εἰς τὴν ἀμεριμνησίαν τῶν ἀρμοδίων πρὸς ἐξεύρεσιν καλῆς τινος ἰσοκρατίας. Φαίνεται δέ μοι, ὅτι καὶ ἡ συνήθεια μέγα μέρος τούτου ὑπέχει· συνειθίσταμεν δηλαδὴ εἰς τὰς παραφωνίας καὶ δέν μας μέλει πλέον. "Αν κατὰ θέλησιν τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας εἰσῆγετο μονόφωνόν τι, ὡς εἵπομεν, ὄργανον μιᾶς μόνον ἰσοκρατικῆς φωνῆς σταθερᾶς μὲν, ἀλλ' οὐχὶ θορυβώδους καὶ πολυτόνου, ἡ φωνή, δι' ἧς ἕκαστον μέλος μέλπεται, θὰ καθίστατο ἀρμονικὴ καὶ λίαν βοηθητικὴ καὶ πολλὰ παραφωνίαι θὰ ἐξέλιπον.

Ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν ἡ πρὸς τὴν θρησκείαν εὐλάβεια ἦτο λίαν ἀκμαία, καὶ ἅπας ὁ Χριστεπώνυμος λαὸς ἠγάπα ἐνθέρμως νὰ ψάλλῃ καὶ νὰ βοηθῇ τὸν ἱεροψάλτην. Τὴν σήμερον ὅμως τὸ ψάλλειν ἐπ' Ἐκκλησίας καὶ βοηθεῖν τὸν ψάλτην τὸυναντίον φαίνεται τοῖς πᾶσιν ὡς ἔργον περιφρονημένον καὶ δουλικόν, καὶ ὡς ἐκ τούτου οὐδεὶς καταδέχεται νὰ ψάλλῃ ἐπ' Ἐκκλησίας, ἀλλ' οὔτε καὶ νὰ πλησιάσῃ τὸν ἱεροψάλτην καὶ νὰ τὸν ὑποβοηθῇ πρὸς ὕμνολογίαν καὶ δοξολογίαν τοῦ Πλάστου. Διὰ τοῦτο δὲ τὰ ἱερὰ ᾄσματα ἄνευ τῆς ἀπαιτουμένης βοηθείας καὶ ἀρμονίας καθίστανται ἀνούσια, καὶ μὲ τὰ παράφωνα ἰσοκρατήματα ἐκπίπτει τὸ ἱερὸν ᾄσμα ἐλεεινῶς, μηδενίζεται ἡ ψαλμωδία ἀπέναντι τῶν ἄλλων ἐθνῶν, σὺν αὐτῇ δὲ καὶ ἡ ἐθνικὴ ἀξιοπρέπεια. Βελτίωσις καὶ διόρθωσις πάντων τούτων φρονοῦμεν ὅτι θὰ ἐπῆρχετο, ἐὰν τὸ ἔθνος ἐξέλεγεν ἡδυφώνους καὶ ἐπιστήμονας ψάλτας, ὅτε διὰ τῆς καλῶς ὀργανωμένης μουσικῆς μᾶλλον τὸν πρὸς τὸν Θεὸν αἶνον ἤθελε κατανοήσῃ καὶ τὴν πρὸς τὸν Πλάστην ὀφειλομένην λατρείαν βαθύτερον θὰ ἐνεκολλοῦτο. Λοιπὸν εἶναι ἀνάγκη ἀναπόφευκτος νὰ εὑρεθῶσιν εἰδήμονες βαρύτονοι ἰσοκράται, οἵτινες συνοδεύοντες τὸν μέλποντα ἱεροψάλτην ἐν τῇ ἐξελίξει τοῦ μέλους διὰ τῶν τακτικῶν καὶ βαρυτόνων ἰσοκρατημάτων νὰ κανονίζωσιν οὗτοι τὰς βάσεις τῶν ἤχων καὶ τὰ μέλη, σύναμα δὲ καὶ τὴν ὅλην πορείαν τοῦ ἱεροῦ ᾄσματος, οὕτως ὥστε καὶ μεγαλοπρεπέστερα καὶ μᾶλλον εὐάρεστα τῇ ἀκοῇ νὰ καθιστῶσι ταῦτα. Ἐστω δὲ γνωστόν,

ὅτι διὰ τὴν ἐκκλ. μουσικὴν τὸ βαρύτονον ἰσοκράτημα εἶνε λίαν ἀναγκαῖον, διότι ἀποκαθιστᾷ τὸ μέλος σεμνὸν καὶ εὐάρεστον. Ἄλλως προτιμότερον εἶνε νὰ λείψωσιν αἱ ψαλμωδίαὶ ἅπασαι καὶ τὰ τροπάρια νὰ ἀναγινώσκονται χύμα παρὰ νὰ ἐξακολουθῶσιν αἱ ἀνυπόφοροι παραφωνίαι, διότι τὰ τερατώδη παραφωνήματα ἐν πολλαῖς ἐκκλησίαις εἶνε σήμερον τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα, ὥστε πᾶς ὁ εὐαίσθητον οὖς ἔχων ἀναγκάζεται νὰ διακόψῃ τὸ ἐκκλησιασμὰ του καὶ νὰ ἀπέλθῃ ἐκ τῆς ἐκκλησίας.

Ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν χρόνων οἱ ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ὑμνολογίᾳ παριστάμενοι ἐμαγνητίζοντο ὑπὸ τῶν μελῶν, οὐχὶ δὲ ὑπὸ τῶν ὀργάνων, καὶ μέχρι τέλους μετ' ἀπληστίας ἤκροῦντο τῆς θείας λειτουργίας. Τοῦτο ὠφείλετο οὐ μόνον εἰς τὴν ἡδύτητα τῶν ᾠσμάτων, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν εὐταξίαν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὑπαλλήλων. Ἀπὸ τοῦ Πατριάρχου μέχρι τοῦ διακόνου καὶ κανονάρχου πάντες ἦσαν ἡδύφωνοι ψάλται νυχθημέρως μελετῶντες καὶ προσέχοντες, ὅπως ἡ θεία λειτουργία λήγῃ εἰς τὰς βάσεις τῆς φωνῆς, ἀφ' ὧν ἤρξατο. Ἡ τοῦ ψάλλειν ἁρμονία, ὑποστηριζομένη διὰ ζωηρῶν βοηθειῶν καὶ καταζητουμένη ὑφ' ὅλων, ἐκυμάτιζεν ἡδέως ὑπὸ τοὺς θόλους τοῦ ναοῦ(*). Καὶ οἱ ἐκκλησιαζόμενοι δὲ τότε ὑπέψαλλον σιγαλῇ τῇ φωνῇ εὐχαρίστως παραμένοντες μέχρι τέλους τῆς θείας λειτουργίας. Φαίνεται ἡμῖν εὐχῆς ἔργον, ἵνα οἱ ἐκασταχοῦ ἐπίτροποι τῶν ἐκκλησιῶν μὴ ἀρκῶνται μόνον εἰς εὐθηνούς ψάλτας, ἐφαρμόζοντες τὰς οἰκονομολογικάς των γνώσεις ἐν οὐ δέοντι, ἀλλὰ νὰ ἀπαιτῶσιν αὐτοὺς γλυκυφώνους καὶ δεόντως μεμορφωμένους, ὅπως δύνανται νὰ ψάλλωσι κανονικῶς βασιζόμενοι ἐν τῇ λειτουργίᾳ πάντοτε ἐπὶ τοῦ ἀμέσως προηγηθέντος ἱσοῦ. Δέον ἐπίσης οὗτοι νὰ παρακινήσωσι καὶ νὰ παροτρύνωσι τὸν λαὸν εἰς τινὰς θυσίας πρὸς τελειοτέραν μόρφωσιν ἱεροψαλτῶν καὶ δὴ καὶ ἱερέων καὶ διακόνων.

(*) Σημειωτέον ὅμως ὅτι οἱ ἱεροψάλται ἐμισθοδοτοῦντο ἐπαρκῶς.

§ 35. Τινὰ περὶ τοῦ ἐν ταῖς Καθολικαῖς
καὶ Εὐαγγελικαῖς Ἐκκλησίαις
ἐν χρήσει ὄργανου.

Περὶ τούτου γράφει ὁ ἐν Ἀθήναις καθηγητῆς τῆς φιλοσοφίας αἰμίνηστος Ἰωάννης Τζέτζης, ὅτι τὸ παρ' Εὐρωπαίοις ἐκκλησιαστικὸν μουσικὸν ὄργανον εἶνε εἰλημμένον ἐκ τῶν Βυζαντινῶν. Τὸ πρῶτον τοιοῦτου εἵδους ὄργανον ἐστάλη, λέγει, Πεπίνῳ τῷ Βραχεῖ (Pepin le Bref), βασιλεῖ τῆς Γαλλίας, ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Κοπρωνύμου, αὐτοκράτορος Βυζαντινοῦ, ὡς δῶρον. Ἐν τῷ ἐξῆς ἐπιγράμματι τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουλιανοῦ φαίνεται ἡ τοῦ ὄργανου ἐκείνου ἐπιγραφή.

« Ἀλλοίην ὀρώω δονάκων φύσιν ἦπον ἀπ' ἄλλης
» Χαλκείης τάχα μάλλον ἀνεβλάστησαν ἀρούρης
» Ἀγριοι οὐδ' ἀρέμοισιν ὑφ' ἡμετέρου δονέονται
» Ἄλλ' ἀπὸ ταυρείης προθυρῶν σπήλυγγος ἀήτης
» Νέρθεν ἐντρήτων καλάμων ὑπὸ ρίζαν ὀδεύει.
» Καί τις ἀνὴρ ἀγέρωχος ἔχων θοὰ δάκτυλα χειρὸς
» Ἰσταται ἀμφαφύων καρόνας συμφράδμονας αὐλῶν,
» Οἱ δ' ἀπαλοὶ σκιρτῶντες ἀποθλίβουσιν ἀοιδήν ».

Ὁ δὲ Ζωναρᾶς λέγει τὰ ἐπόμενα σχετικὰ :

« Φιλόκοσμος δὴ ὢν ὁ Θεόφιλος (αὐτοκράτωρ) κατε-
» σκεύασε διὰ τοῦ ἄρχοντος τοῦ χρυσοχόου, λογιωτάτου
» πάνυ ὄντος καὶ συγγενοῦς τοῦ Πατριάρχου Ἀντωνίου, τὸ
» λεγόμενον πενταπύργιον ἐξ ἀρχῆς, καὶ τὰ μέγιστα δύο
» ὄργανα ὀλόχρυσά διαφόροις λίθοις καὶ υἑλίοις κατακαλ-
» λύνας αὐτά, δένδρεσί τε χρύσεσιν ἐνῶ στρουθοὶ ἐφαλλό-
» μενοι διὰ μηχανῆς τιнос μουσικῆς ἐκελάδουν, τοῦ πνεύ-
» ματος διὰ κρυφίων πόρων ἐκπεμπομένου ».

Παρὰ Κωνσταντίνῳ τῷ Πορφυρογεννήτῳ ἐν τῇ ἐκθέσει τῆς βασιλείου τάξεως ἀναφέρονται πλὴν τῶν τῆς αὐλῆς χρυσῶν

ὀργάνων καὶ ἀργυρᾶ ὄργανα τῶν δημοτικῶν ταγμάτων. Εἰς τὰ περὶ τῆς ὑποδοχῆς τῶν ἀπὸ Ταρσοῦ πρέσβειων λέγει ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος :

« Ἔστησαν δὲ ἐν τῷ τρικλίνῳ τῆς Μινεύρας ἐν μὲν τῷ δεξιῷ
» μέρει μέσον τῶν μεγάλων κόνων τὸ χρυσοῦν ὄργανον . . . καὶ
» ἄνωθεν αὐτοῦ τὸ τοῦ Βενέτου ἀργυροῦν ὄργανον, ὁμοίως καὶ
» ἐν τῷ εὐωνύμῳ μέρει τὸ τοῦ Πρασίνου ἀργυροῦν ὄργανον.
» Οἱ δὲ δημόται τῶν δύο μερῶν καὶ οἱ ἀποστολῖται ψάλλται καὶ
» οἱ ἀγιοσοφῖται ἔστησαν ἐπὶ σκάμνων ὑψηλῶν ἐνθεν κἀκεῖθεν
» ἀνευφημοῦντες καὶ ᾄδοντες. Ἐν δὲ τῷ Πορτίκι τοῦ χρυσο-
» τρικλίνου ἦτοι ἐν τῷ ὠρολογίῳ ἔστησαν τὰ δύο χρυσᾶ ὄργανα
» τὰ Βασιλικά, καὶ τὰ δύο ἀργυρᾶ ὄργανα τῶν μερῶν ».

Ἐκτὸς τούτων Ἰωάννης ὁ Καμενιάτης ἐξαίρων τὴν ἡδύτητα τῆς ἱερᾶς μουσικῆς ἀναφωνεῖ :

« Τὸ δὲ ἀπὸ τούτου καὶ μάλιστα, ὅτε τῆς εὐρύθμου τῶν
» ᾠσμάτων ἡδυφωνίας ἐμνήσθην, οὐκ οἶδα τίς γένωμαι ἢ ποῖ
» τοῦ λόγου χωρήσω, ποῖον δὲ παραλείπω τῶν ἡδίστων ἐκείνων
» καὶ εὐτάκτων μελωδημάτων, οἷς συνέπαλλον καὶ συνεώρταζον
» ἄνθρωποι ταῖς οὐρανίαις δυνάμεσι ; Εἴ γάρ τις τὴν μοῦσαν
» ἐκείνην, τὴν ἐκ παντὸς στόματος ὑφ' ἐν τῷ Θεῷ ἀναπεμπο-
» μένην τοὺς ὕμνους ἐν ταῖς πανδήμοις συνάξεσι, τῷ ἡχῷ τῶν
» ἐορταζόντων Ἀγγέλων ἐξεικονίσας θελήσειεν, οὐδὲν τοῦ δέον-
»τος ἀμαρτήσῃ . . . Ἐκεκλήρωτο γὰρ ἐν ἐκάστῳ τῶν ναῶν τάγ-
» ματα ἱερέων καὶ ἀναγνωστῶν συστήματα, δι' ὧν ἡ τῶν ᾠσμά-
» των σπουδάζεται ὕμνωδία, ἀμοιβαδὸν τοὺς στίχους ἀλλαλά-
» ζοντες καὶ ταῖς χειρονομίαις τῶν μελῶν τοὺς φθόγγους διατι-
» θέντες, καὶ μεγάλην τινὰ καὶ ἀξιοθέατον χορείαν συνιστῶντες,
» τῷ τε εἶδει τῆς ἀστραπτούσης στολῆς τὰς τῶν ὀρώντων θέλ-
» γοντες ὄψεις, καὶ τῇ τεχνωμένῃ τῶν ψαλμῶν λύρα τὴν ἀκοὴν
» κατατέροντες ».

Οὐδόλως ἄρα θαυμαστόν, ἐάν ποτε ὁ Μέγας Κάρολος λάθρα ὑπακροώμενος τοὺς ἐν τῇ αὐλῇ αὐτοῦ διατρίβοντας πρέσβεις ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἱερουργοῦντας ἐν ἰδίᾳ Ἐκκλησίᾳ, το-

σοῦτο κατεκληλήθη ὑπὸ τῆς μελωδίας, ὥστε διέταξε τοὺς κληρικούς αὐτοῦ νὰ μετενέγκωσιν αὐτὰς παραχορῆμα εἰς τὸ Λατινικόν.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν Ι Σ Τ'.

§ 36. Ὁσα ὁ ἀοίδιμος Χρῦσανθος, ἅγιος Προύσης, λέγει ἐν τῷ Μ. αὐτοῦ Θεωρητικῷ περὶ ἀρχαίας ἐκκληστ. μουσικῆς καὶ περὶ Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ.

«Ὅτε δὲ ἡ κοινὴ μήτηρ ἡμῶν, ἡ Ἐκκλησία δῆλα δὴ τῶν
» Χριστιανῶν, ἐλάμβανε σύστασιν, ὁ δὲ Χριστιανισμός, ἐφα-
» πλούμενος εἰς διαφόρους πόλεις, ἐβελτιοῦτο, τότε, καθὼς
» συνειθίζετο καὶ παρ' Ἰουδαίοις, ἔδοξε καὶ τοῖς Χριστια-
» νοῖς, ἵνα τὰ μεγαλεῖα καὶ θαυμάσια τοῦ Θεοῦ δοξολογῶνται
» καὶ ἐν τῇ Ἱερᾷ Ἐκκλησίᾳ διὰ τῆς μουσικῆς καὶ ἔψαλλον μὲν
» τοὺς ψαλμοὺς τοῦ Δαβίδ, ἐμέλησαν δὲ καὶ τό: «Σιγησάτω
» πᾶσα σάρξ βρωτία», τὸ Χερουβικόν, τὸ Κοινωνικόν, τὸ
» «Ἅγιος, Ἅγιος Κύριος Σαβαώθ», τὸ «Σὲ ὑμνοῦμεν»,
» τὸ «Τὴν γὰρ Σὴν μήτραν» καὶ τὰ λοιπὰ τῆς θείας λειτουργίας
» ᾄσματα. Μετέπειτα μετεχειρίσθησαν τὴν μουσικὴν ἐν τῷ
» Ἑσπερινῷ, Μεσονυκτικῷ καὶ Ὁρθρῷ. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὴν
» ἐποχὴν, καθ' ἣν ἔζων ὁ τε Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, (*) ἦτοι

(*) Ὁ ἐν ἁγίοις πατὴρ ἡμῶν, ὁ ἐκ Δαμασχοῦ Ἰωάννης ὁ Μαισούρ, πατρίδα μὲν ἔσχε τὴν κατὰ Συρίαν Δαμασκόν, γονεῖς περιφανεῖς καὶ ἐνδόξους καὶ διδάσκαλον Κοσμᾶν ἱερωμένον τε καὶ ἐλλόγιμον ἄνδρα ἐξ Ἰταλίας, παρ' οὗ πολλὰ μὲν ἤδη σὺν Κοσμᾷ, τῷ μελωδῷ, ἐκδιδάσκεται παιδείας, τὴν δὲ Μουσικὴν ἐμυθήθη ἐντελῶς.—Τοῦτο εἶνε τρανὴ ἀπόδειξις ὅτι ἡ μουσικὴ ἡ τοῦ Δαμασκηνοῦ δὲν ἦτο οὔτε Ἑβραϊκὴ, οὔτε Ἀραβικὴ, ἀλλὰ καθαρῶς Ἑλληνικὴ, ἅτε τούτου μαθόντος αὐτὴν παρὰ τοῦ Κοσμᾶ, Ἰταλοῦ ἱερέως, ἐκ τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος, ὡς ἀπεκλιεῖτο τότε ἡ κάτω Ἰταλία, καταγομένου. Καί

»περὶ τὸ 736 ἔτος μ. Χ., καὶ ὁ τούτῳ συναναστραφεὶς καὶ
 »συμπαιδευθεὶς Κοσμάς, ἐπενοήθη ὁ τρόπος τοῦ γράφειν τὰ
 »μέλη διὰ τινων συμβολικῶν χαρακτήρων, διὰ τούτων ἔγραψεν
 »ὁ ἐκ Δαμασκοῦ Ἰωάννης ἐν ὁκτῶ μὲν ἤχοις τὰ ἀναστάσιμα
 »τῆς Ὀκτωήχου καὶ τὰ Κεκραγάρια, τὰ παρὰ Πέτρου τοῦ Λα-
 »κεδαίμονος ἐξηγηθέντα. Ἐν ἡχῷ δὲ πλαγίῳ τοῦ δευτέρου τὰ
 »μέλη ἐνὸς Χερουβικοῦ, ἐνὸς Κοινωνικοῦ, τοῦ «Νῦν αἱ δυνά-
 »μεις», τοῦ «Προστασία τῶν Χριστιανῶν» καὶ τοῦ «Γεύσα-
 »σθε». Οὗτος λέγεται ὁ ἀρχαιότερος διδάσκαλος καὶ πρωτουρ-
 »γὸς τῆς καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς κατὰ τὰ σωζό-
 »μενα γεγραμμένα μέλη διὰ τῶν εἰρημένων μουσικῶν χαρα-
 »κτῆρων».

**§ 37. Περὶ τῶν ἐφευρετῶν τῆς σημερινῆς
 μεθόδου Χρυσάνθου, Γρηγορίου
 καὶ Χουρμουζίου.**

Χρυσάνθος ὁ ἐκ Μαδύτων, Μητροπολιτῆς Προύσης, ἦν εἰς
 τῶν τριῶν ἐφευρετῶν τῆς νέας Μεθόδου, διδάσκων εἰς τὴν κοινὴν
 τοῦ γένους Σχολὴν τὸ θεωρητικὸν αὐτῆς μέρος. Οὗτος ἔγραψε
 περὶ Μουσικῆς τῆς νέας Μεθόδου τὸ Μέγα Θεωρητικόν. Ἐχει-
 ροτονήθη δὲ Ἀρχιμανδρίτης, ἔπειτα Ἀρχιεπίσκοπος Δυρρα-
 χίου, εἴτα Σμύρνης καὶ τελευταίως Προύσης. Ἐγνώριζεν οὗτος
 καὶ Εὐρωπαϊκὴν Μουσικὴν καὶ ὄργανον πλαγίαυλον.

Γρηγόριος, πρωτοψάλτης Βυζάντιος, ἐκ τῶν τριῶν καὶ οὗτος
 ἐφευρετῶν τῆς νέας Μεθόδου, ἦν μαθητὴς Γεωργίου τοῦ Κρη-
 τός. Μετέφρασεν οὗτος ὅλας τὰς νεοπεποιημένας μελωδίας

ἤχμας μὲν περὶ τὸ 728 ἔτος μ. Χ. ἐπὶ Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου, περὶ δὲ τὸ 756
 πρὸς Κύριον ἀπεδήμησεν. Ἀναβιιάζουσιν οἱ μεταγενέστεροι συγγραφεῖς τὴν
 μέθοδον καὶ τοὺς χαρακτῆρας τῆς ἐκκλησ. μουσικῆς μέχρι τῶν χρόνων
 Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου, βασιλέως τῆς Αἰγύπτου, ἧτοι 285 πρὸ τῆς
 Σωτηρίου ἐποχῆς.

ἦτοι τὰ Παπαδικά, Χερουβικά, Κοινωνικά, Αἰνεῖτε καὶ ὅλα τοῦ ἐνιαυτοῦ τὰ μαθήματα, Πολυελέους, Δοξολογίας κτλ. Ἦν δὲ καὶ κιθαριστὴς ἄριστος.

Χουρμούζιος Διδάσκαλος, ὁ Χαρτοφύλαξ, ἦν μαθητὴς Ἰακώβου Πρωτοφάλτου καὶ ἐκ τῶν τριῶν ἐφευρετῶν τῆς νέας Μεθόδου. Ἐμελοποίησε τὸ «Μακάριος ἀνὴρ». Μαθήματα «ρόδον τὸ ἀμάραντον» κατ' ἤχον, τό : «Εὐσχήμων Ἰωσήφ», Πολυελέους, Δοξολογίας, Τυπικά, Στιχολογίαν κατ' ἤχον, Ἀντίφωνα κατ' ἤχον, Καταβασίας, Χερουβικά, Κοινωνικά, Κρατήματα καὶ πολλὰ ἄλλα. Ἐξέδωκε δὲ διὰ τοῦ τύπου καὶ διτομον Ἀνθολογίαν, τὸ ἀργὸν καὶ σύντομον εἰρμολόγιον τῶν καταβασιῶν καὶ τὸ βιβλίον τοῦ ἐξ Ἑβραίων Νεοφύτου ραβίνου.

§ 38. Περὶ Κουκουζέλη καὶ Κασσιανῆς.

Περὶ τοῦ Ἰωάννου Κουκουζέλη γράφει ὁ Χρῦσανθος ἐν τῷ Μεγ. Θεωρητικῷ σελ. XXXV.

Περὶ Ἰω. Κουκουζέλη εὑρηται ἐν τῇ βίβλῳ τῇ καλουμένῃ «Ἀμαρτωλῶν σωτηρία» τὰ ἐξῆς :

«Ἦτόν τις νέος εἰς τὴν Μεγαλόπολιν Δυρράχιον τῆς πρώ-
»της Ἰουστινιανῆς, ὀρφανὸς ἀπὸ τὸν πατέρα. Ἡ δὲ μήτηρ
»αὐτοῦ, ὡς εὐσεβὴς καὶ φιλόθεος, ἔδωκε τὸν παῖδα νὰ μανθάνῃ
»τὰ ἱερὰ γράμματα, τὸν ὁποῖον (διατὶ ἦτον εἰς τὸν νοῦν ἐπιδέ-
»ξιος καὶ πλεῖστα καλόφρωνος) ἅπαντες ἐπωνόμαζον Ἀγγελό-
»φωνον. Τὸν καιρὸν ἐκεῖνον, καθὼς εἶνε συνήθεια εἰς τὰ βασι-
»λεια πάντοτε, ἐζητοῦσαν εὐλάλους καὶ καλοφώνους καὶ εὐρόν-
»τες αὐτόν, ἔβαλον εἰς σχολεῖον βασιλικὸν νὰ παιδεύηται τὴν
»μουσικὴν τέχνην, ἕως νὰ γίνῃ εἰς αὐτὴν τέλειος. Ὅστις εἰς
»ὀλίγον καιρὸν, ὡς ἀγχίνους καὶ φρόνιμος, ὑπερέβη ἅπαντας».

Περὶ τῆς Κασσιανῆς ἀναφέρουσι Παῦλος, Κωδινός καὶ Θεόδωρος ὁ Πρόδρομος τάδε :

« Ἡ μονὴ τῆς Εἰκασίας ἐκτίσθη παρὰ Εἰκασίας μοναχῆς
» τῆς εὐσεβεστάτης καὶ Παρθένου ὡραίας τῷ εἶδει, ἥτις σοφω-
» τάτη οὕσα καὶ κανόνας πολλοὺς καὶ στιχηρὰ καὶ ἄλλα τινὰ
» ἀξιουδάμματα ἐποίησε καὶ ἐμελώδησεν ἐν τοῖς χρόνοις Θεο-
» φίλου τοῦ βασιλέως». Ταῦτα λέγει ὁ Κωδινός, ὁ δὲ Παῦλος
ὁ Σιλιντιανός τά :

« Ἡ δὲ μονὴ τῆς Ἰκασίας ἐκτίσθη παρ' αὐτῆς, γεγονυίας,
» ὅτε τῆς βασιλείας ἀπέτυχε παρὰ Θεοφίλου βασιλέως, σεβα-
» σμίας καὶ ὡραίας τυγχανούσης, ἥτις καὶ κανόνας καὶ στιχηρὰ
» ποιήσασα ἐν τοῖς χρόνοις Θεοφίλου καὶ Μιχαὴλ τοῦ υἱοῦ
» αὐτοῦ, ὅποια τὰ εἰς Πόρνην καὶ εἰς τὸ Μῦρον αὐτῆς γάρ εἰσιν
» ἅπαντα ταῦτα».

Καὶ ὁ Θεόδωρος ὁ Πρόδρομος :

« Ἀλλὰ πολὺν πρότερον, ὥς ἐξ ἀγράφου ἔχομεν παραδόσεως.
» Γυνή τις τῶν εὐπατριδῶν σοφὴ καὶ παρθένος, Κασσία τοῦ-
» νομα, τοῦ τε μέλους ἀρχηγὸς ἐχρημάτισε καὶ τὸν Κανόνα ἐπε-
» ράνατο (τοῦ Μεγάλου Σαββάτου)· οἱ δὲ ὕστερον τὸ μέλος
» ἀγασάμενοι, ἀνάξιον δ' ὁμῶς κρίναντες γυναικείοις συμμίξαι
» λόγοις τὰ τοῦ Ἡρώος ἐκείνου Κοσμᾶ μουσουργήματα, τὸ
» μέλος παραδόντες τῷ Μάρκῳ καὶ τοὺς ἱεροὺς ὕμνους ἐγχειρί-
» σαντες, τὴν πλοκὴν τῶν τροπαρίων τούτῳ μόνῳ ἐπέτρεψαν».

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΜΕΡΟΥΣ